LEUKE DINGEN DOEN IN DE BAAS Z'N TIJD | CARRÉ KLAPT VOOR DICTATUUR | DE SUCCESSTORY VAN PIET PARIS | SOULMEIDEN AMY, DUFFY & ADELE

HP/DE TIJD

8 AUGUSTUS 2008 | WEEK 32 | NEDERLAND €3,60 | BELGIË €3,70 | SPANJE EN OVERIGE LANDEN €5,70

HULP DIE NIET HELPT

Waarom ontwikkelingshulp vaak averechts werkt en hoe het beter kan

Hulp die niet helpt

De afgelopen halve eeuw heeft het Westen 2300 miljard dollar uitgegeven aan ontwikkelingshulp. Toch kennen grote delen van de wereld nog steeds hardnekkige armoede. Hoe komt dat? Elf hardnekkige problemen met ontwikkelingshulp.

ANP

Minister Bert Koenders van Ontwikkelingssamenwerking

24

HH

Dictatuur aan de Amstel

In Carré wordt een maandlang geapplaudisseerd voor het Noord-Koreaanse staatscircus. Dictator Kim Jong-il en Henk van der Meyden kunnen tevreden zijn. 16

JEAN-PIERRE JANS

Belasting

Toine Manders plaagt de fiscus door bedrijven te vertellen hoe ze de belasting kunnen ontwijken. Want belasting is diefstal. Gesprek over vrijheid, wapenbezit en de cursus Kutje Kleien. 18

Kantoorklooien

Dankzij internet kunnen we steeds makkelijker allerlei privézaken regelen in de baas z'n tijd. Online bankieren, je kind bekijken via de webcam en een knipbeurt in de vergaderkamer – alles kan. Plus: tips om niet door de mand te vallen. 34

Soulmeiden

De hitlijsten worden bevolkt door jonge Britse zangeressen die voortdurend met Amy Winehouse worden vergeleken. Terecht? Over de witte soul van Adele, Duffy en Amy MacDonald. 47

CORBIS

Amy Winehouse

Piet Paris

Hij ontwierp een grote campagne voor het Amerikaanse warenhuis Saks Fifth Avenue. Nu is de ster van mode-illustrator Piet Paris rijzende. 'Milaan is altijd zo chic – heel irritant.' 65

PIET PARIS

Max Pam is met vakantie

Omslagfoto: Martin Roemers / Hollandse Hoogte

HP/De Tijd is in 1990 voortgekomen uit Haagse Post (1914) en De Tijd (1845)

Redactieadres:
Postbus 75553, 1070 AN Amsterdam
Lizzy Ansinghstraat 163,
1072 RG Amsterdam

Redactie: telefoon (020) 572 15 20,
fax (020) 572 15 21
E-mail: redactie@hpdetijd.audax.nl

Hoofdredactie: Henk Steenhuis
Thieu Vaessen (adjunct)

Art director: Robin van Rheenen

Redactie: Roelof Bouwman, Frans van Deijl, Matt Dings, Ad Fransen, Boudewijn Geels, Ralf Groothuizen, Tom Kellerhuis (Cultuur & Circuit), Bart de Koning, Kirsten Munk, Alies Pegtel, Beatrijs Ritsema, Ricci Scheldwacht, Jan Smit, Astrid Theunissen, Mark Traa

Eindredactie: Jim Schilder (chef), Eke Hagedoorn (correctie), Cecilia Tabak

Vormgeving: Suzy Benjamin, Mireille Capiau (beeldredactie), Sefanja Nods-Muts
Basisontwerp: Jan van Halm

Research: Hans Armée

Secretariaat: Marijke Snelder, Saskia Valintgoed

Medewerkers: Ingrid Austen, Dirk-Jan van Baar, Hans van den Bergh, Martin Bons, Joost Bos, Yvonne Brandwijk, Emma Brunt, Noek van der Burgh, Corbino, Carine Damen, Ton van Dijk, Daan Dijksman, Albert Eikenaar, Leonard Fäustle, Marieke van Gessel, Matthias Giesen, Martijn van de Griendt, Lonneke Groen, Paul van der Haar, Gert Hage, Harold Hamersma, Ronald Hoeben, Hans Hoenjet, Cor Hospes, Boudewijn van Houten, Jean-Pierre Jans, Hans Jansen, Sjak Jansen, Hieke Jippes, Fleur Jurgens, Ron Kaal, Friso Keuris, Auke Kok, Rene Koster, Jan Kuitenbrouwer, Jos Lammers, Fons van Lier, Anaïs López, Ruud Meijer, Mark Merks, Dido Michielsen, Gregorius Nekschot, Bert Nijmeijer, Arenda Oomen, Kees van Oosten, Max Pam, Waldemar Post, Sieb Posthuma, Marion Rhoen, Tom Rooduijn, Oswin Schneeweisz, Martin Schouten, Erik Spaans, Bart Jan Spruyt, Jan Stassen, Herman Stevens, Henry Sturman, Erik Varekamp, Katja Vercouteren, Ivan van Vliet-Herskovits, Koos van Weringh, Willem, Marcella van der Weg, Allard de Witte, Sicco Wittermans, Herman Wouters, Jan Zandbergen, Renate van der Zee

De redactie verwelkomt ingezonden brieven van maximaal 150 woorden, en behoudt zich het recht voor deze te redigeren. Vermeld altijd uw adres, ook wanneer u e-mailt.

Europa

Als reactie op het Ierse 'nee' merkt Dirk-Jan van Baar op dat de inwoners van de EU immuun zijn voor de europropaganda die steeds 'meer Europa' voorschrijft (*HP/De Tijd*, 27 juni). Deze immuniteit heeft alles te maken met het gevoel dat de EU een gepasseerd station is. Een gegrond gevoel, omdat Brussel nog steeds niet doorheeft dat de Europese trein door de val van de Muur in 1989, die het slotakkoord van de Europese eenwording inluidde, zijn eindbestemming al lang heeft bereikt. Wij leven niet meer in een tijd van europeanisering maar van mondialisering. Die vraagt niet om een sterke EU maar om een sterke VN. Daarvoor is een grondige reorganisatie van onze volkerenorganisatie een eerste vereiste, waartoe Brussel het initiatief zou kunnen nemen.
Wouter ter Heide, Zwolle

Europa (2)

Dirk-Jan van Baar schrijft dat hij weet waar de schoen wringt met al die 'nees' tegen de Europese grondwet. Ik weet dat ook. Diep, ergens in het verdrag verstopt, staat zwart op wit dat Europa kapitalistisch zal zijn en moet blijven ('neo-liberaal', 'ondernemingsgewijze productiewijze', 'marktconform', et cetera). En net daar heeft men een hekel aan. Dat is de reden dat velen bewust en vele anderen instinctief tegen zijn. Dan is immers het streven naar een socialistische maatschappij binnenkort illegaal/ongrondwettig en – bijvoorbeeld – mijn partij, de NCPN, illegaal/ongrondwettig. Terwijl, áls wij communisten morgen bijvoorbeeld zestig procent van de stemmen halen, Nederland dan grondwettelijk gezien 'gewoon' socialistisch mag worden. In de Nederlandse grondwet staat gelukkig nergens dat Nederland kapitalistisch moet zijn. Dat is de hele kwestie. Men heeft ons dus een Europees grondwettelijk oor aan willen naaien, en dat is vooralsnog niet gelukt.
Dr. Rik Min, NCPN, Enschede

Verdacht vlees

Een sector die uit financiële overwegingen dieren onvoldoende bedwelmt alvorens ze te slachten, is moreel failliet. Uit het artikel van Albert Eikenaar (*HP/De Tijd*, 18 juli) blijkt eens te meer dat dieren in de bio-industrie na een miserabel leven een gruwelijke dood sterven. Dierenwelzijnswetgeving wordt met voeten getreden, maar wekt bij de consument wel de illusie dat de dieren die op het bord belanden goed zijn behandeld. Het merkwaardige is dat die consument bijna niets wil betalen voor het lapje vlees waar hij zo op gesteld is, terwijl Nederlandse en Europese overheden kwistig met gemeenschapsgelden strooien om de veehouderijsector op de been te houden en de maatschappelijke kosten van de vlees- en zuivelconsumptie – vanwege dierziektencrises, volksgezondheidsrisico's, schade aan natuur en milieu, klimaatverandering et cetera – te dekken. Het ministerie van LNV blijft stug volharden in de promotie van vlees en zuivel. Maar qua 'houdbaarheid' is de bio-industrie allang over de datum.
Daniëlle Hutter, Lemmer

Jeroen Pauw

Wat vreselijk dat Jeroen Pauw 230.000 euro verdient om op de tv wat vragen te stellen (*HP/De Tijd*, 25 juli). Pauw is gewoon een zogenaamde Bekende Nederlander. Goede vragen? Toe nou. Hij verdient nota bene meer dan de minister-president – alle verhoudingen zijn hier zoek.
H.W. van de Kinderen, Zwolle

Anton Pieck

Ron Kaal is van mening dat het werk van Anton Pieck geen kunst is maar kitsch (*HP/De Tijd*, 25 juli). Als het niet modern is, mag het geen kunst genoemd worden. Picasso, Karel Appel, Jan Cremer, de junk Herman Brood en nog een aantal dwazen vallen nu onder kunst, hoe afschuwelijk hun werk ook

is. Het gaat erom dat je niet kunt zien wat het voorstelt en je geeft het dan een vreemd aandoende naam en er is weer een 'kunstwerk' gemaakt. Het is populair en er worden hoge prijzen voor betaald door een bepaalde groep zelfbenoemde kunstkenners, waaronder ook Ron Kaal valt. Het doet mij denken aan het sprookje van Andersen, 'De nieuwe kleren van de keizer'. Het werk van Pieck verdient een tentoonstelling; dan kan men nog eens zien wat schoonheid is. Wat is ermee mis dat het populair is en aan vroeger tijd doet denken?
Ad de Koning, Almere

Anton Pieck (2)

Toen wij enkele weken geleden de Pieck-expositie in Haarlem bezochten, hebben wij ons kostelijk vermaakt. Geen moment heb ik mij bij het aanschouwen van zijn 'warme' tekeningen afgevraagd of het hier wel om echte kunst zou gaan. Misschien dat Kaal nog eens kan uitleggen wat hij dan wel onder kunst verstaat? Voor mij is dat het loskomen van de alledaagse werkelijkheid. In dat opzicht is Anton Pieck glansrijk geslaagd! Ooit zag ik in het Kröller-Müller Museum een suppoost 'de wacht' houden bij een stuk krom getrokken spoorrails. Het deed mij niets, hoewel het ongetwijfeld het predicaat 'kunst' zou hebben verkregen. Dan maar geen kunst, waarbij ik mij wel afvraag wat erop tegen is om even onder te duiken in een mooie droom.
Rinus van der Molen, Purmerend

Lekker puh!

Ik reageer niet zo gauw op brieven van lezers. Maar de brief van mevrouw Van Breukelen (*HP/De Tijd*, 27 juni), zeker het laatste stukje voor de ondertekening, raakte volgens mij precies de kern van de klacht. Allereerst verbaast het mij dat deze mevrouw zich nu pas, op haar 39ste jaar, geroepen voelt ook van de horeca te gaan genieten. Volgens mij heb je dan daarvoor ergens de boot gemist. Er zijn volgens mij altijd genoeg alternatieven geweest waar niet-rokers probleemloos gebruik van konden maken. Maar allee, dat is nog niet de kern. Deze is namelijk dat er in Nederland altijd wel een groep mensen is die wil aangeven wat een ander wel of niet mag. Dit blijkt, volgens mij, wel het meest aan het einde van de brief van mevrouw Van Breukelen waarin zij de woorden 'Lekker puh' gebruikt. Er zijn nog heel wat meer ongezonde dingen (bijvoorbeeld dat je als je achter de stadsbus staat in de file een flinke dieseldamp binnen krijgt) waar je ongevraagd mee te maken krijgt in je leven.
J.F.W.A. Abrahams, Haarlem

Pitbull

Dat verschillende kabinetten door de jaren heen bevolkt zijn door draaikonten met weinig inzicht in wat voor materie dan ook, blijkt weer eens uit het terugdraaien van het pitbullverbod (*HP/De Tijd*, 25 juli). En natuurlijk moet er weer iets ernstigs gebeuren met deze viervoetige vechtmonsters voordat over een x aantal jaren weer een ander besluit genomen wordt. En zo blijft politiek Den Haag een zigzagkoers varen die voor geen enkele burger meer te volgen is!
Willem Vizee, Tiel

Pitbull (2)

In zijn hoofdredactionele aankondiging van het artikel 'Bijtertjes' sluit Henk Steenhuis af met een weinig doordachte wens: minister Gerda Verburg zou voor straf een pitbull moeten krijgen voor haar verjaardag. De kans is echter groot dat Verburg met haar dominante en mannelijke stem de haar geschonken pitbull wél de baas kan. Men kan beter wensen dat al haar buren een pitbull nemen, die uiteraard vrij mogen rondlopen.
Louk Pockling, Amsterdam

België (26)

Ook ik ben een Nederlander die al geruime tijd, zo'n achttien jaar, in Vlaanderen woont. Dat moet, dunkt me, genoeg zijn om Hans Tijl van enig repliek te dienen (*HP/De Tijd*, 4 juli). Hij heeft op een aantal vlakken zeker gelijk (taalgebruik, rijgedrag, et cetera.) Wat me echter tegen de borst stuit, is de grove generalisatie dat álle Vlamingen boeren zijn, en simpel en lelijk. Dat heet bij de rechtbank racisme – zie het Vlaams Blok dat daarvoor veroordeeld is. Wat Tijl over Marc Reynebeau te melden heeft, is helemáál over de top. De man heeft een lui oog, *so what?* Helaas weten we niet hoe heer Tijl eruitziet, maar gelukkig wel hoe hij schrijft, en dat is ver onder kniehoogte van wat de erudiete intellectueel Reynebeau produceert.
Vlamingen zijn absoluut beleefd en aardig en kennen hun manieren. Als het niet genetisch bepaald is, komt het wel door de schoolopleiding, waarvan mijn kinderen gedeeltelijk in Nederland en in Vlaanderen hebben genoten. Inderdaad zit het schoolsysteem hier ietwat anders in elkaar dan in Nederland, en dat pakt over het algemeen niet slecht uit. De mammoet(wet) is gelukkig met grote stappen over België heen gestapt.
Harry Kayser, Keerbergen

Abonnementen:
Betapress Abonnementen Services
Postbus 97, 5126 ZH Gilze,
Antwoordnummer 16042, 5100 VJ Gilze
Vragen over uw abonnement:
telefoon (0161) 45 95 81, fax (0161) 45 29 13,
e-mail: hpdetijd@betapress.audax.nl
Opgave nieuwe abonnementen:
0800-0224222 (gratis)

Directeur/uitgever:
Yolanda Formanoy
Audax Publishing BV,
Postbus 94300, 1090 GH Amsterdam
Joan Muyskenweg 6-6A, 1096 CJ Amsterdam
Telefoon (020) 597 96 95

Advertentie-exploitatie:
Audax Media
Postbus 94509, 1090 GM Amsterdam
Telefoon (020) 597 94 99, Fax (020) 597 96 42
Sales Managers: Ivar Camps, Danny Riekerk
Accountmanagers: Karin Ernsting, Altagracia Kotzebue, Chantal Sol, Hans van Ladesteijn, Miriam de Vries

www.audaxmedia.nl

Marketing: Grace Paap, Gadiza Saaidi, Joost van der Veen
Telefoon (020) 597 94 08

Traffic: Hans Koedijker

Abonnementsprijzen:
Bij automatische incasso per jaar €137,50, anders €139,50 (België €150,50); per halfjaar €72, anders €74 (België €78,50); per kwartaal €38, anders €39 (België €41,25). Tarieven voor andere landen op aanvraag. Nieuwe abonnees ontvangen na ongeveer twee weken het eerste nummer. Adreswijzigingen, ook tijdelijke, vier weken van tevoren opgeven. Vermeld bij correspondentie altijd het abonneenummer (staat op de adressering boven uw naam). Betaling vóór de op de acceptgirokaart vermelde datum garandeert regelmatige toezending. Opzeggen kan per brief, e-mail of telefoon; dat dient uiterlijk drie weken voor afloop van de abonnementsperiode te gebeuren.

Druk: Corelio Printing, Erpe Mere (België)

Distributie: Betapress, Gilze

HP/De Tijd heeft een samenwerkingsovereenkomst met het Duitse weekblad Der Spiegel.
DER SPIEGEL

HP/De Tijd Wijnclub: via Wijnwereld bv
Telefoon (023) 531 90 88, info@wijnwereld.nl

HP/De Tijd verschijnt ook in gesproken en digitale vorm voor mensen met een leeshandicap. Informatie: FNB, telefoon (0486) 486 486

Aan ons verstrekte adresgegevens van abonnees worden opgenomen in ons abonnementenbestand. Dit kan worden gebruikt om u informatie te verschaffen over abonnementen, voordeelaanbiedingen etc. van Audax Publishing. Indien u hiertegen bezwaar hebt kunt u dit kenbaar maken door een briefkaart te sturen aan Betapress Abonnementen Services, Postbus 97, 5126 ZH Gilze. Het bestand is aangemeld bij het College bescherming persoonsgegevens in Den Haag.

www.hpdetijd.nl

HOI 2008 PRINT
Nederlandse Uitgeversverbond
Groep publiekstijdschriften

Op reis

Wie verre reizen maakt, kan veel verhalen. Een vriend vertelde laatst hoe hij op weg was naar Transsylvanië. In zijn camper reed hij met een oud-collega naar dit arme landje in de uithoek van Europa. De laatste etappe ging door Roemenië en toen de avond viel, was het de vraag of ze langs de weg zouden overnachten.

Te gevaarlijk, meenden beiden, en ze spraken een boer die hen wel op zijn erf wilde hebben. De boer had een hoog hekwerk rondom zijn bezittingen en met de camper op het terrein ging de poort hermetisch dicht. Daarna kwamen vijf woeste herdershonden uit hun hokken tevoorschijn. "'s Nachts niet buiten plassen," waarschuwde de boer nog, "want in het donker zien de honden geen verschil tussen een Nederlander en een zigeuner."

Leuk om bij thuiskomst te vertellen, zo'n verhaal, maar ik heb geen zin in bijtende honden en zigeuners hoef ik evenmin te zien. Ver van huis is het maar zelden aangenaam en een verstandig mens blijft liever in de buurt van de plek waar hij vandaan komt. Natuurlijk, verre reizen zijn niet altijd te vermijden, maar wie vrijwillig de hele wereld afstruint, is gewoon een beetje gek.

Ik zit hier nu in een huis op duizend kilometer van Amsterdam, en dat is me ver genoeg. Als ik uit het dakraam kijk, zie ik in de verte een eeuwenoude kerktoren, een geruststellend idee. Liever zo'n kerk in de buurt dan een iglo of een bamboehut. Waar een kerk staat, is meestal ook een rechtbank, een ziekenhuis, scholen niet te vergeten en mensen die elkaar niet zomaar overhoop schieten.

Enkele kilometers verderop staat het geboortehuis van Ernest Renan, een schrijver die hier wordt geëerd met een klein maar passend museum. Renan (1823-1892) schreef een prachtig boek over zijn jeugd in deze streek (*Souvenirs d'enfance et de jeunesse*), en daar leren we uit dat ook lang geleden het leven in dit deel van de wereld was te verkiezen boven andere streken.

In West-Europa heb je alles wat een mens zich maar kan wensen. Mooie steden, prachtige landschappen, goede restaurants, de beste musea en mensen bij wie men zich min of meer verstaanbaar kan maken. En die zich gedragen op een manier waar we in het gunstigste geval nog íets van begrijpen. Vorige week schreef de *International Herald Tribune* dat in de USA steeds meer mannen in korte broek op hun werk verschijnen. Een fotootje stond erbij, en toen wisten we weer waarom we nooit nog een keer naar Amerika hoeven.

Wie in een groot land woont, in Duitsland of Groot-Brittannië, Spanje of Italië, kan zijn hele leven gewoon in eigen land blijven en bij zijn dood beweren dat hij niets heeft gemist. Vandaag hoorde ik op de radio dat 82 procent van de Fransen hun vakantie in eigen land doorbrengen. Dat lijkt heel wat, maar het is ronduit een laag percentage. Wat bezielt de overige achttien procent in godsnaam?

Wonend in een land als Luxemburg of Nederland is het onvermijdelijk dat een enkele keer de grens wordt overgestoken. Dan moeten de bewoners als het ware even gelucht worden. Maar niet te lang. En niet te ver. Want dicht bij huis is – in ons geval – het leven gewoon het best.

Henk Steenhuis

De Week

FOTO CORBINO

Wie? Nicole van Vessum (midden).
Want? Artistiek leider van de Parade, die tot 17 augustus te zien is in Amsterdam.
Wapenfeit? Weet al negen jaar lang de vrouwelijke kant van dit evenement te bewaken.

SAMENSTELLING: PAUL VAN DER HAAR

HH

PRINS De SP heeft het kabinet om duidelijkheid gevraagd over het vakantieverblijf dat prins Willem-Alexander laat bouwen in Mozambique. De partij vraagt zich af of het klopt dat de plaatselijke projectontwikkelaar lokale autoriteiten heeft gefêteerd, zoals *HP/De Tijd* eerder meldde.

POLITIE De ondernemingsraad van het politiekorps Zeeland zegde het vertrouwen op in de leiding. Korpschef Fup Goudswaard kon vertrekken. De Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst weigerde eerder 'een verklaring van geen bezwaar' voor Goudswaard af te geven, hoewel de aantijgingen aan zijn adres over buitenechtelijke affaires en het met winst doorverkopen van een politieauto 'beargumenteerd en gedocumenteerd' door Goudswaard werden weerlegd. Hij is naar de bestuursrechter gestapt.

NAAKT Een 54-jarige vrouw zonder vaste woon- of verblijfplaats is uit boosheid naakt verschenen en verhoord door de raadkamer van de rechtbank in Roermond. Dat liet een woordvoerster van de rechtbank weten. De advocaat van de vrouw vindt dat de raadkamer haar tegen zichzelf had moeten beschermen.

BOUTERSE De aanklager in het proces-Bouterse naar de decembermoorden van 1982, John Mohamedamin, is in Paramaribo overleden. Zijn overlijden was een nieuwe tegenslag in het proces dat eind 2007 begon. Eerder 'wraakte' de advocaat van hoofdverdachte en oud-legerleider Desi Bouterse de president van de krijgsraad wegens mogelijke banden met de NPS van president Venetiaan.

SUPERPABO Voor de 'superpabo', die studenten op universitair niveau opleidt tot onderwijskundige en onderwijzer, bestaat grote belangstelling. Aan de Academische Lerarenopleiding Primair Onderwijs, onderdeel van Universiteit Utrecht, hebben zich 150 studenten aangemeld, terwijl er plaats is voor vijftig.

REKENEN De Onderwijsinspectie uitte stevige kritiek op de rekenmethode van de meeste basisscholen, de zogenoemde realistische methode, waarbij sommen worden verpakt in verhaaltjes en leerlingen moeten nadenken over verschillende oplossingsstrategieën. De meerwaarde hiervan is volgens de inspectie niet duidelijk. Op een kwart van de scholen is het rekenonderwijs onder de maat. Op scholen waar het goed gaat, staan vaak oudere mannen voor de klas.

WINST Shell meldde over het tweede kwartaal een recordwinst van 5,5 miljard euro. Vooral de hoge olieprijs stuwde de winst van Shell omhoog.

WEER Tweede Kamerleden reageerden bezorgd op het rapport *Toekomst van het klimaat in Nederland 2008* dat het KNMI uitbracht. Het instituut stelde vast dat Nederland de afgelopen eeuw warmer en natter is geworden en dat de klimaatverandering in Nederland en West-Europa sneller verloopt dan wereldwijd.

NOODWEER Het noorden kreeg te kampen met noodweer. De schade loopt in de miljoenen. Bij een windhoos in Lutjegast kwam asbest vrij.

HH

ILLEGAAL Staatssecretaris Albayrak van Justitie kreeg van de Raad van State het groene licht om illegale Chinezen op te sluiten ter voorbereiding op hun uitwijzing uit Nederland.

ILLEGAAL 2 De Raad van State legde Milieuminister Jacqueline Cramer een dwangsom op als zij niet binnen vier weken een nieuw besluit neemt inzake de illegale boskap ten behoeve van het NAVO-vliegveld in het Duitse Geilenkirchen, vlak bij de Limburgse gemeente Onderbanken. Geluidsmetingen toonden aan dat tien procent van de vluchten de 100 decibellen overschrijdt, ongeveer het dubbele van wat normaal is.

PRIDE De boottocht van het jaarlijkse homofestival Gay Pride door de Amsterdamse grachten trok volgens de organisatie een half miljoen kijkers. Er voeren vertegenwoordigers mee van politiek, politie en bedrijfsleven. Vijf PvdA-bewindslieden vertegenwoordigden het kabinet. Voor het eerst voer ook een christelijke boot mee.

OEROEZGAN Volgens Defensieminister Van Middelkoop is er genoeg budget begroot voor de missie in Oeroezgan. De missie kost Nederland twee miljoen euro per dag.

HACKER Na een tip van de FBI is een negentienjarige hacker uit Sneek door de Nationale Recherche opgepakt bij de verkoop van een besmet computernetwerk, een 'botnet', met tienduizenden geïnfecteerde computers. Het netwerk zou voor 25 duizend euro verkocht worden aan een Braziliaan.

K2 Bij de beklimming van de K2 in de Himalaya door een internationaal gezelschap raakten twee Nederlanders ernstig gewond. Er vielen mogelijk elf doden. De K2 is met 8611 meter de op een na hoogste berg ter wereld.

ONTDEKKING Een internationaal team van wetenschappers legde een 'verborgen' schilderij van Vincent van Gogh bloot onder *Grasgrond,* een werk uit 1887 en eigendom van het Kröller-Müller Museum. Het was een portret van een vrouw. |

HET CITAAT

'Mijn inspiratie haal ik bij Johannes Vermeer. Maar ik ben ook heel erg Dick Bruna.'

Piet Paris, pagina 68

TRIBUNAAL Radovan Karadzic werd voorgeleid voor het Joegoslavië-tribunaal in Den Haag. De vroegere leider van de Bosnische Serviërs zei zijn eigen verdediging te gaan voeren. Op 29 augustus zullen hem de elf aanklachten worden voorgelezen. Karadzic beriep zich op 'immuniteit' die de Amerikaanse vredesonderhandelaar Holbrooke hem in 1996 zou hebben toegezegd. In een brief vertelde Karadzic dat Holbrooke hem later wilde laten liquideren.

REGENWOUD De Braziliaanse president Lula heeft een fonds opgericht voor de bescherming van het tropisch regenwoud. Volgens Greenpeace is het de eerste keer dat Brazilië een verband legt tussen klimaatverandering en het verdwijnen van de bomen.

HACKEN Na een jarenlange juridische strijd mag de Britse computerkraker Gary McKinnon aan de VS worden uitgeleverd, besliste het hoogste Britse rechtscollege. 'Solo' wordt verdacht van inbraken in de computersystemen van het Amerikaanse leger en NASA.

TURKIJE De islamitische regeringspartij AK van premier Erdogan is door het hoogste Turkse rechtscollege niet verboden. In plaats daarvan kreeg de partij een 'ernstige waarschuwing' om zich voortaan met grotere nauwgezetheid te houden aan de scheiding tussen religie en staat.

ROKEN Duitsland heeft het rookverbod in de horeca herzien. In veel deelstaten mocht nog worden gerookt in aparte rookruimtes; vanwege de rechtsongelijkheid staat het Federale Constitutionele Hof het roken nu toch weer toe in restaurants die te klein zijn voor een aparte rookruimte.

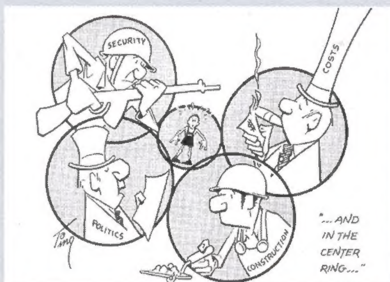
ISRAËL Ehoed Olmert kondigde zijn vertrek aan als premier van Israël. De premier werd voor de vierde keer verhoord door de politie in verband met de corruptiezaak die tegen hem loopt.

VN De VN stoppen officieel met de vredesmissie UNMEE in het grensgebied tussen Ethiopië en Eritrea. De vredesmissie UNAMID in Darfur werd met een jaar verlengd, al telt deze missie slechts 9500 van de geplande 26.000 militairen.

ITALIË Vanaf deze week gaan 3000 militairen in de grote steden van Italië patrouilleren als resultaat van een decreet tussen de ministeries van Binnenlandse Zaken en Defensie. Hun inzet wordt nodig geacht voor de bestrijding van criminaliteit en illegale immigratie.

LUGUBER In Canada werd een 22-jarige man in een Greyhoundbus doodgestoken en vervolgens onthoofd in het bijzijn van de andere passagiers. De dader is aangehouden. Over zijn motieven is niets bekend.

DÉJÀ VU

1976 OLYMPIADE In Berlijn zag ik onlangs op een groot reclamebord de volgende tekst van Hainan Airlines: *"Berliner, wollt ihr mal wieder eine Mauer sehen?"* Een geestige tekst die de gesloopte Muur in Berlijn met de Chinese Muur verbindt. Non-stop van Berlijn naar China.

Rond de Olympische Spelen in Peking hebben zich inmiddels talrijke belangen gegroepeerd. Allereerst die van de Chinese staat, die alles onder controle wil houden: het eigen volk, de media, in het bijzonder de buitenlandse. Vervolgens die van de IOC-functionarissen die 'hun' aan Peking toegezegde spelen willen doorzetten (en daarbij de ene concessie na de andere doen en zich uiteindelijk als hielenlikkers van het Chinese regime gedragen: 'stille diplomatie' heet dat).

En dan zijn er de belangen van ondernemingen die de gigantische stadions en andere bouwwerken uit de grond moesten stampen (met goedkope arbeidskrachten) en van reisbureaus en vliegtuigmaatschappijen die het goedbetalende toeschouwersvolk heen en terug vervoeren. En, hoe paradoxaal dat mag klinken, ook critici van de spelen, zoals Amnesty International, kunnen zich krachtig in de publiciteit profileren.

De spelen in Peking waren al ver voor het begin problematisch, evenals die van Berlijn in 1936, Moskou in 1980 en Los Angeles vier jaar later. In 1976 waren de spelen in Montreal. De Canadese tekenaar Merle Tingley had daarop een heldere visie (in: *Best Editorial Cartoons of the Year 1977*). | **Koos van Weringh**

STAKING De Duitse vliegmaatschappij Lufthansa moest honderden vluchten schrappen vanwege een staking van cabine- en grondwerknemers. Na een akkoord over een loonsverhoging van 7,4 procent kwam het luchtverkeer weer op gang.

HANDEL De WTO-onderhandelingen over een vrijere wereldhandel, in 2001 gestart tussen 153 landen, liepen in Genève spaak door een conflict tussen India en de VS over de bescherming van kleine boeren.

SPELEN China versoepelde de censuur op internet nadat het Internationaal Olympisch Comité daar op had aangedrongen omdat in het perscentrum in Peking sommige websites niet bereikbaar waren. President Hu Jintao kondigde nieuwe 'veelomvattende hervormingen' aan.

VERLIES De Amerikaanse autofabrikant General Motors kwam het tweede kwartaal op een nettoverlies uit van tien miljard euro. De omzet daalde met achttien procent.

INDIA In Noord-India zijn meer dan 120 mensen omgekomen tijdens een hindoefeest bij een tempel op de top van een berg. Ze werden onder de voet gelopen nadat er om onduidelijke redenen paniek was uitgebroken.

OVERLEDEN In Moskou overleed de Russische schrijver en Nobelprijswinnaar Alexander Solzjenitsyn (89). Zijn bekendste werk was de *Goelag Archipel*, over strafkampen in de voormalige Sovjet-Unie. |

DE KRING

samenstelling Boudewijn Geels

Lullers

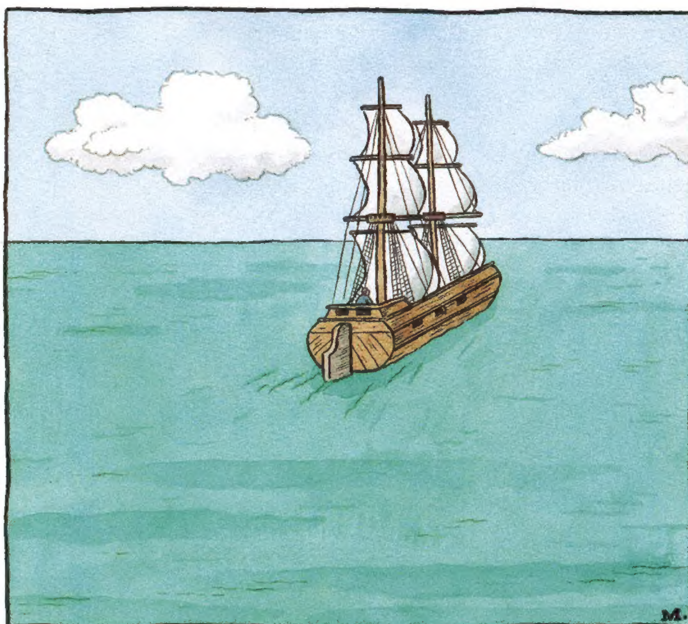
Simon Vroemen

Deining in atletiekland, aan de vooravond van de Olympische Spelen. Steeple-loper Simon Vroemen heeft ernstige bonje met Lourens Kluitenberg, oud-hoofdredacteur van het blad *Runner's World*.

Vroemen werd in juni betrapt op het gebruik van het anabool metandienon. Hij ontkent het middel bewust te hebben ingenomen, maar atletiekkenner Kluitenberg gelooft daar niets van. Op de atletieksite Losseveter.nl schampert hij: "Blijkbaar mag je alleen buitenlandse atleten verdenken van dopinggebruik, terwijl een Nederlandse atleet (positief bevonden, opmerkelijke prestatieverbeteringen na z'n dertigste en getraind door een dopingtrainer in Oostenrijk) per definitie onschuldig is. Met als argument dat het zo'n aardige, eerlijke jongen is."

In een boos mailtje aan Kluitenberg noemt Vroemen zijn critici ondeskundige 'lullers'. Zo zou *Volkskrant*-journalist Mark van Driel een 'echte dopinghond' zijn die 'alles wat je zegt uitermate negatief en verdraaid opschrijft'. |

Matthias Giesen

"De pòt op met het reilen," dacht hij.

Meer groen op straat

De regering van Silvio Berlusconi gaat militairen inzetten om de veiligheid in de grote Italiaanse steden te waarborgen, zo werd maandag bekend. De soldaten gaan 'gevoelige plaatsen' (zoals ambassades) bewaken en samen met politieagenten surveilleren. Een fascistoïde besluit van een eng-rechtse premier? Misschien niet. In juli 2002 filosofeerde in Nederland al eens iemand over de mogelijkheid om agenten en militairen in koppels op pad te sturen, om zo meer toezicht op straat te creëren. Zijn naam: Hans van Duijn, toenmalig voorzitter van de Nederlandse Politiebond (en sinds mei met pensioen).

De voorzet werd door niemand ingekopt. |

Steeds meer

Het aantal Chinezen dat in Nederland wil gaan studeren, is met 30 procent toegenomen ten opzichte van 2007. Komend collegejaar beginnen zo'n 1900 Chinezen een studie aan een Nederlandse universiteit of hogeschool. Daarmee vormen ze na Duitsers de grootste groep buitenlandse studenten.

(Bron: NESO, ANP)

Foetsie

En opeens was vorige week de website www.machangulo.com van projectontwikkelaar Blue Bay Developments uit de lucht. Precies op de dag dat *HP/De Tijd* meldde dat kroonprins **Willem-Alexander** gaat participeren in de aanleg van een groot vakantieresort op het schiereiland Machangulo in Mozambique, onder de bezielende leiding van Blue Bay Developments.

Over de aanleg van het resort ontstond enige commotie, omdat de lokale autoriteiten voor hun medewerking worden beloond met een gratis huis – wat volgens sommige deskundigen neerkomt op het betalen van smeergeld. Zich duidelijk van geen kwaad bewust, meldde Blue Bay op de website zelf dat

Prins en site

er huizen cadeau werden gedaan. Daar stond bijvoorbeeld: *"The chief of the Machangulo district, Chief* **Tembe**, *also recieved a house, as has his deputy, the 'Induna' of Nhonguane."*

En toen was op de dag van publicatie opeens de betreffende website onbereikbaar. Puur toeval natuurlijk. Of toch niet, Blue Bay-zegsman **John Fleming**? "Inderdaad, puur toeval!" | TV

Noord-Carrea

BOUDEWIJN GEELS

De circusartiesten plus BN'ers. In het midden Belinda Meuldijk en, achter haar, Laetitia Griffith

Belinda Meuldijk zei het zaterdagavond in Carré zelf: Noord-Korea is 'een groot concentratiekamp'. Zou de tekstschrijfster dan ook een voorstelling van, zeg, het Circus Auschwitz hebben bezocht? "Natuurlijk niet. Die mensen wisten dat er een betere wereld was. De Noord-Koreanen zien dat nu pas." En dus klapte Meuldijk haar handen stuk voor de ambassadeurs van Kim Jong-il.

Hans Dijkstal was er, en Haye van der Heyden, Ellen Vogel, Ellen ten Damme, Jacques d'Ancona en Thomas Lepeltak. Ook Ed van Thijn stond op de gastenlijst. Harry Mens arriveerde per fietstaxi, samen met een zwoel kijkende dame die, hoewel minstens 25 jaar jonger, duidelijk niet zijn dochter was.

Ze kwamen zaterdag allemaal voor de – niet geheel uitverkochte – 'wereldpremière' van The Great Flying Circus Noord-Korea, naar Nederland gehaald door Henk van der Meyden. Beroeps-BN'ers als d'Ancona en Frans Molenaar zijn op élk feestje present, maar wat deden verklaarde voorvechters van de dierenrechten (Meuldijk) en de vrijheid van het individu (VVD-Kamerlid Laetitia Griffith) in hemelsnaam in Carré?

Meuldijk besefte heel goed dat de artiesten – én hun familie – gruwelijk gestraft zouden worden als ze het zouden wagen een sprintje te trekken richting uitgang, hun vrijheid tegemoet. Toch achtte ze haar bezoek aan Carré niet immoreel. Ze trok een vergelijking met circusdieren. "Wilde dieren horen niet in het circus, maar met gedomesticeerde dieren heb ik minder moeite. En mensen zijn gedomesticeerde dieren. Nog niet bij hun geboorte, maar al wel snel daarna, helaas."

Ook Griffith, die na afloop enthousiast op de foto ging met de Noord-Koreanen (schuin voor haar stond een breed glimlachende veiligheidsagent van de Geliefde Leider), betoogde dat je de circusartiesten niet zomaar mocht blootstellen aan een westerse verworvenheid als bewegingsvrijheid. Bestraffend: "De cultuurshock zou veel te groot voor hen zijn." |

Zie ook Focus op pagina 16.

Buzz-top-3

1. Tom Holkenborg: *Zomergast* waarschuwde de 332.000 kijkers zondagavond dat zijn nachtelijke keuzefilm *Eraserhead* extreem beklemmend zou zijn. Gevolg: alleen de állerlevenslustigsten, slechts 82.000 in getal, durfden erop af te stemmen.
2. Ella Vogelaar: Minister mag van de organisatie Woonstad Rotterdam pas in 2022 worden afgerekend op het resultaat van haar miljardenverslindende aanpak van de 'Vogelaarwijken'. Ze is dan 73.
3. Cornald Maas: Huishomo van *de Volkskrant* ageerde fel tegen de Gay Pride-bashing door allerhande columnisten, die het evenement inmiddels wel érg braafjes vinden met al die meevarende PvdA'ers.

Vorige week: 1. Bas Heijne. 2. Micha Kat. 3. Agnes Kant.

Concentratie

Debuterend *Zomergasten*-presentator Bas Heijne heeft er inmiddels twee afleveringen op zitten, met Ronald Plasterk en Tom Holkenborg. Hij lijkt tot dusver goed tegen de druk bestand te zijn.
Meneer Heijne, alles onder controle?
"Ja hoor. Ik ben druk bezig, hè. Zondag gaan we weer, met weer een andere gast. Dat vergt opperste concentratie."
Hoe ziet uw weekindeling eruit?
"Op maandag, *the day after*, blaas ik uit. Dinsdag ga ik dan weer door met de volgende gast. Voor Plasterk had ik natuurlijk onevenredig veel voorbereidingstijd. Nu val ik terug op mijn vroegere huiswerkmentaliteit: ik stort me heel erg ín iemand, een aantal dagen lang."
Voor hobby's en vrienden geldt: nu even niet?
"Nou, ik kan wel even met iemand wat drinken, maar als dat langer duurt dan een half uur, krijg ik een lichte paniek over me."
Heeft u na de Plasterk-uitzending alle kritieken gelezen?
"Ja, dat kon in dit geval wel; de berichten waren heel aardig. Maar daar moet je op een gegeven moment mee ophouden, omdat je dan te veel naar jezelf gaat kijken. Het leidt heel erg af."
Is dat het gevaar, dat je met jezelf gaat meekijken?
"Je moet inderdaad niet te veel buiten je eigen hoofd gaan zitten. Ik heb de afgelopen twintig jaar eigenlijk nooit mijn eigen tv-optredens teruggezien. Met *Zomergasten* doe ik dat wel. Ik kan het nu dus wel." |

HH

Bas Heijne

Natte vinger

De botenparade van de Gay Pride in Amsterdam werd afgelopen weekend drukker bezocht dan ooit tevoren, zo meldden organisator Pro Gay en de hoofdstedelijke politie. Er zouden zelfs 'meer dan een half miljoen' mensen langs de route hebben gestaan. Het cijfer werd klakkeloos overgenomen door de meeste media. Volkomen ten onrechte, zo blijkt uit een klein rekensommetje.

Canal Parade afgelopen zaterdag

Het traject van de botenparade begon op het Westerdok en liep via de Prinsengracht, Amstel, Zwanenburgwal en Oude Schans naar het Oosterdok. Dat is een route van ruim vijf kilometer. Omdat er aan beide kanten van het traject ruimte was voor toeschouwers, er ook vanaf bruggen kon worden gekeken, en er op elke meter hoogstens twee mensen naast elkaar kunnen staan, was er langs de route plaats voor zo'n 25.000 bezoekers die – met wat hangen en wurgen – op de eerste rij konden staan.

Ergo: als er echt een half miljoen mensen naar de botenparade hebben gekeken, dan zou er langs de *hele* route én op de bruggen sprake moeten zijn geweest van *twintig* rijen toeschouwers aan *beide* zijden. En echt, zó veel rijen stonden er bij lange na niet. Op grond van eigen waarneming en toepassing van bovenstaand rekenmodel, houdt *HP/De Tijd* het erop dat de botenparade werd bekeken door hoogstens 100.000 toeschouwers.

"Ach, dat getal van een half miljoen was natuurlijk ook maar een schatting," reageert een woordvoerder van de Amsterdamse politie. "Maar het was wel druk, hoor. Trouwens, waarom vindt u dit eigenlijk zo relevant? Het was toch een leuke dag?" | RB

MiniGreg

Rusland nationaliseert graanexport

GREGORIUS

HOE IS HET MET?

Geen TROS-hoofd

Victor Deconinck was jarenlang presentator van TROS *TweeVandaag*. Vier jaar geleden verdween hij opeens van het scherm.

Meneer Deconinck, hoe gaat het met u?

"Goed. Ik run een galerie in Dordrecht, geef mediatrainingen en zit debatten voor."

Waarom vertrok u destijds ook alweer bij TweeVandaag?

"De TROS en ik waren een mismatch. Ik had geen typisch TROS-hoofd, bleek ik dacht: zijn dit nou de vragen waar het echt om gaat?"

Uw presentatie was altijd een tikje, eh, gladjes.

"Ik kom uit een Belgische familie, en in België staat eloquentie hoger in aanzien dan in Nederland. Hier wordt welsprekendheid helaas nogal eens 'glad' gevonden. Iemand als Ivo Niehe heeft daar ook last van."

Hoe doet Wouter Kurpershoek het nu bij TROS EénVandaag?

"Niet verkeerd, ik kijk

Victor Deconinck

uit onderzoek. Anderzijds had ik wel een betrouwbaarheidsscore van boven de 8. Enfin, toen ik al die portretten van Frans Bauer c.s. in ons gebouw zag hangen, dacht ik: wat moet ik hier met mijn hoofd tussen? En zo dacht de TROS er ook over."

Vond u het eigenlijk wel leuk, TweeVandaag presenteren?

"Ja hoor, hoewel de intellectuele uitdaging vaak beperkt was. Een interviewtje mocht maar 3 minuten en 40 seconden duren, en soms kreeg ik van de redactie vragenlijstjes waarvan graag. Al mis ik weleens wat warmte. En soms mis ik in zijn ogen de blik dat hij ook wel snapt dat het onderwerp meer lagen heeft, maar dat daar geen gelegenheid voor is. Bij Paul Witteman zie je dat wel altijd."

Mist u het tv-werk nooit?

"Soms wel. Gelukkig mag ik af en toe een internettelevisieprogramma voor medisch specialisten presenteren."

Bent u ooit benaderd door de interviewzender Het Gesprek?

"Helaas niet."

Boudewijn Geels

De Olympische Spelen van 2028 in Amsterdam?

Centraal Station, Amsterdam, zaterdag 16.30 uur.

tekst Fons van Lier, foto's Anaïs López

"Tuurlijk, dat is toch leuk? Al die culturen die hierheen komen… En het brengt Nederland meer bijeen."

"Ik zit er niet op te wachten. Toeristen hebben we al genoeg, en straks zit je opgescheept met allemaal lege stadions."

"Je krijgt een samen-winnengevoel. En de herrie van al de bouwprojecten? Ik woon hier toch niet, ha ha."

"Amsterdam is nu ook al een puinhoop, dus die extra bouwprojecten overleven we ook wel."

"Dan krijg je een mooi opgeknapte stad, en een hoop volk over de vloer. En ik werk in de bouw, dus dan verdien ik weer wat bij."

"Ja, het kost wat, maar de oorlog in Afghanistan ook. Dan geef ik het geld liever hieraan uit."

"Amsterdam is een grote stad, dus waarom niet?"

"Er komt zo veel bij kijken, er is zo veel geld mee gemoeid… Laten ze het geld aan iets nuttigs besteden; ik werk in de zorg, en daar is nergens geld voor. In het ziekenhuis waar ik werk, moeten we nu hetzelfde werk doen met de helft minder mensen."

"Ja, dat is toch positieve aandacht voor de stad? En Nederland is een handelsland, dus we zullen er wel weer wat aan weten te verdienen."

"Ik heb nog nooit een Olympische Spelen meegemaakt, dus dat lijkt me te gek."

"Als ze het dan doen, moeten ze het samen met België organiseren, want Nederland alleen is voor zo'n evenement te klein."

"Het zou heel positief zijn voor Amsterdam; dan kunnen we aan de hele wereld laten zien hoe goed we zijn." |

Uitgedrukt

De roker is eindelijk van zijn voetstuk gevallen. Nog even en hij is ook van het terras verdwenen. | door Fleur Jurgens

Rokers hebben het veel te lang voor het zeggen gehad. Ze doordesemden mijn kleren. Ze verpestten mijn eetlust in menig restaurant door net een peuk op te steken als ik aan mijn exquise voorgerecht wilde beginnen. Ze vergiftigden de lucht tijdens vergaderingen en bezorgden me hoofdpijn, bronchitis en misselijkheid. Ze staken hun samenraapsels van tabak en walmende rijstevloei neurotisch in de fik en ze zeiden dat dat heus normaal gedrag was. Schaamteloos doofden zij hun smeulende stompjes in kromtrekkende plastic bekertjes (vooral journalisten hadden daar een handje van). Zij droegen er moedwillig aan bij dat mijn kans op longkanker en op een herseninfarct sterk verhoogd werd, alsook mijn risico op hart- en vaatziekten, zonder dat ik daar om had gevraagd.

Zelf zagen ze het niet eens. Ook niet als je er wat van zei. Dan was je een zeikerd, een zeurpiet, een fatsoensrakker, een betuttelaar. Want zij, de gezonde rokers, waren tenminste vrijgevochten bohémiens, met een groot dedain voor de niet-rokende gevestigde orde, die bijzonder saai was. Zij hielden tenminste van het goede leven en waren in hun vermetele doodsdrang zeer vooruitstrevend. Ter bevordering van hun oneindige spitsvondigheid, alertheid, gedrevenheid en inspiratie konden zij niet anders dan hun rookbehoefte de vrije loop laten. Zonder sigaret konden ze nu eenmaal niet nadenken, niet lezen, schrijven, neuken, poepen, drinken, sjansen, koken, nee, zelfs het schaatsen lukte niet zonder. **De zwakste smoezen trokken ze uit de kast om zich aan hun verslaving over te geven.**

Maar zielig werden deze junkies niet gevonden. De roker had een onaantastbaar imago en werd daarbij gesteund door dure reclamecampagnes met onweerstaanbaar galopperende cowboys die hun trilhaartjes moedwillig verlamden zodat zij permanent een hees stemgeluid zouden voortbrengen. De verleidelijkste actrices zogen hun wulpse longblaasjes gewillig vol met teer. Zelfs voetballers rookten.

Als je het dus waagde zo'n ego lastig te vallen door hem te verzoeken zijn stinkstok elders op te steken, dan kreeg je ervan langs met drogredenen en schijnargumenten en anders wel met een arrogante roetwolk recht in je gezicht. De roker was namelijk een vrije vogel, een individualist pur sang, die met niemand rekening te houden had.

Nu zijn er dan eindelijk wetten in het leven geroepen tegen zijn ongemanierdheid, tegen zijn puberale recalcitrantie, zijn narcistische gebrek aan zelfreflectie. De roker is al succesvol geweerd uit klaslokalen, treinen, vliegtuigen, kantoorgebouwen en nu dus ook uit restaurants en cafés. Wij niet-rokers kunnen bijna overal opgelucht ademhalen. In stilte genieten wij al van onze overwinning.

In columns doemt hij nog weleens op, die rokende betweter die geen strobreed in de weg gelegd wil worden. Columnisten hebben volgens mij een grootaandeel in de tabaksindustrie. "Onze vrijheid wordt steeds meer ingeperkt," schrijven ze dan, of 'alles is verboden in dit land, ik ga emigreren!', en ze wijzen naar de linkse politici, of juist de rechtse, de christelijke zedenprekers, het betuttelkabinet, de gezondheidsterreur van minister Klink. Dat rokers anderen ernstige schade berokkenen, zoals vorige week opnieuw onomstotelijk is bewezen door onderzoekers van Harvard na een langlopende studie onder 16.000 paren, zul je uit de monden van deze vrije jongens natuurlijk niet horen. Toch is dat de enige echte reden dat het rookverbod in de horeca in Amerika en het grootste deel van Europa toch alweer enige jaren van kracht is.

En hij is natuurlijk allerhinderlijkst aanwezig op terrassen, die laatste roker, in een wanhopige poging met zijn walgelijke walmen de gezonde buitenlucht te verziekenen. Ach, wij niet-rokers zijn met onze lange adem al zo succesvol gebleken. We verduren hem dus ook hier nog even als een treurige dakloze die straks door de winter vanzelf wel zal verdwijnen, doodvriezen desnoods.

Het heeft ook wel iets aandoenlijks, die roodaangelopen sigarenroker – ooit de koning van de kroeg – nu onder zo'n terrasgril, met askegels uitgewaaierd over zijn morsige overhemd. Als hij lacht, onthult hij rochelend zijn door nicotine aangevreten bruine tanden. Op de stoel naast hem prijkt een skelet, vermomd als jeugdige vrouw met een mond als een asbak. Ze blaast telkens zo'n klein wolkje uit alvorens de rook verleidelijk door haar neusgaten te inhaleren. Een versleten gebaartje – alleen een roker die daar nog instinkt. |

> Als hij lacht, onthult hij rochelend zijn geelbruine tanden.

HP/DE TIJD
EXIT JOEP
VERLIEFD OP OBAMA
DE KIJKER SPREEKT
IN DE BAN VAN DE BOER
AMSTERDAM DRAAIT DOOR
AFGANG VAN EEN KRUGERFEER
Extra: boekenspecial
NEDERLAND MAAKTE GIFGAS
Geheimen uit de Koude Oorlog
Onze kinderen blijven dom
Hoe de afbraak van het onderwijs gewoon doorgaat
Ga heen & maak kinderen!
RANGEN & STANDEN
383 ambtenaren hebben een auto met chauffeur
IN DE BAN VAN TIBET
40% VROUWEN AAN DE TOP?
HET GROENE NUMMER
DE VROUWEN VAN BALKENENDE
Hoe goed zijn ze?
Josef Fritzl
HET GEHEIM VAN AMSTETTEN
NEKSCHOT SCHIET TERUG
RIJK WORDEN IN DUBAI
LEVEN ZONDER EK
DE OPRECHTE WOEDE VAN THEO MAASSEN
Hup Holland!
De nieuwe LUL
ARM BELGIË
DUBBELDIK ZOMERNUMMER
HOE VEILIG IS ONS VLEES?
eten bidden beminnen
DE OOSTERSE WIJSHEID VAN ERICA TERPSTRA
HULP DIE NIET HELPT

Beestachtig circus

Een bloedig regime stuurt zijn acrobaten naar Carré, en iedereen vindt het best.
door Roelof Bouwman

Stel dat u vorige week in de krant het volgende bericht had gelezen:

Wereldpremière in Amsterdam
Met de komst van het Groot Hondencircus uit Noord-Korea zal deze maand in het Amsterdamse theater Carré circusgeschiedenis worden geschreven. "Het is in alle opzichten een wereldpremière," vertelt producent Henk van der Meyden. "Noord-Korea is nog altijd het meeste geïsoleerde land ter wereld, de contacten met de buitenwereld zijn zeer beperkt. De komst van het Groot Hondencircus is dan ook een grote doorbraak naar meer openheid."

Zoals bekend leven honden in Noord-Korea sinds 1945 in totale afzondering en worden ze zeer slecht verzorgd. Ze krijgen dikwijls heel weinig te eten; als gevolg daarvan hebben al miljoenen Noord-Koreaanse honden het leven gelaten. Als de dieren zich verzetten tegen hun slechte behandeling, worden ze gedood of jarenlang gemarteld. Wanneer een hond er in slaagt uit het land te ontsnappen, nemen de autoriteiten doorgaans wraak op de puppy's van die hond. Zelfs in het buitenland wordt op bevel van de Noord-Koreaanse regering op gevluchte honden gejaagd.

Noord-Koreaanse honden die blijken te beschikken over talent voor het uitvoeren van circusacts, worden echter beschouwd als ambassadeurs van hun land. "Van jongs af aan draait het leven van zo'n hond om die magische cirkel, de piste. 'Opgeven is sterven' is dan het motto," aldus Van der Meyden. "Dat is symbolisch: Noord-Koreaanse circushonden staan en blijven aan de wereldtop omdat het een kwestie van mentaliteit en cultuur is. Nederlandse honden moeten er waarschijnlijk niet aan dénken in Noord-Korea te leven, maar de honden die daar zijn opgegroeid, voelen zich over het algemeen veilig en geborgen."

Tot zover dat bericht. We zullen het maar gelijk verraden: één ding klopt er niet aan. Er treden deze maand namelijk geen Noord-Koreaanse honden op in Carré, maar Noord-Koreaanse mensen. Voor de rest klopt alles: voormalig gossipjournalist Van der Meyden heeft de komst van het Noord-Koreaanse circus naar Nederland voorbereid, en in zijn quotes – vorige week in *De Telegraaf* en het *AD* – hebben we alleen de woorden 'mens', 'artiest' of 'trapezewerker' veranderd in 'hond' of 'circushond'. Ook het relaas over de voedseltekorten, de moorden, de martelingen en de jacht op vluchtelingen is volkomen correct, mits u bedenkt dat de slachtoffers geen Noord-Koreaanse dieren maar Noord-Koreaanse burgers zijn.

Waarom dit woordspelletje? Om duidelijk te maken dat – indien Van der Meyden daadwerkelijk een Noord-Koreaans hóndencircus naar Nederland had gehaald – hij waarschijnlijk direct zou zijn gedagvaard door Martin Gaus, de Partij voor de Dieren en/of de Dutchypuppy Foundation van Bridget Maasland?

> In zo'n land is een bekwaam uitgevoerde circusact vooral een eerbetoon aan de absolute Leider.

Ja, dat óók. Maar de kwestie waar het hier eigenlijk over gaat, is dat het in Nederland – getuige het gebrek aan protesten – kennelijk heel gewoon wordt gevonden om te genieten van (menselijke) circusacts uit een land waar burgers door de overheid worden behandeld op een wijze die zelfs de grootste Nederlandse dierenbeul niet in zijn hoofd zou halen bij honden. Men leze er bijvoorbeeld het schokkende ooggetuigeverslag uit de Noord-Koreaanse goelag van Kang Chol-hwan maar op na (*De aquariums van Pyongyang*, Contact, 2001). Wie daarna nog steeds zin heeft in Carré het Noord-Koreaanse circus te gaan bekijken, zou 65 jaar geleden waarschijnlijk ook hebben genoten van een buitenlands optreden van – want die bestonden écht – een van de zes muziekkorpsen die Auschwitz er destijds op na hield.

En dan de drogredeneringen die door Van der Meyden worden gedebiteerd om het door hem georganiseerde evenement toch nog een humaan tintje te geven. De komst van het circus zou leiden tot meer 'openheid' of, zoals zijn echtgenote en zakenpartner Monica Strotmann het in *De Telegraaf* formuleerde, tot 'een nieuwe fase in de banden van Noord-Korea met de wereld'.

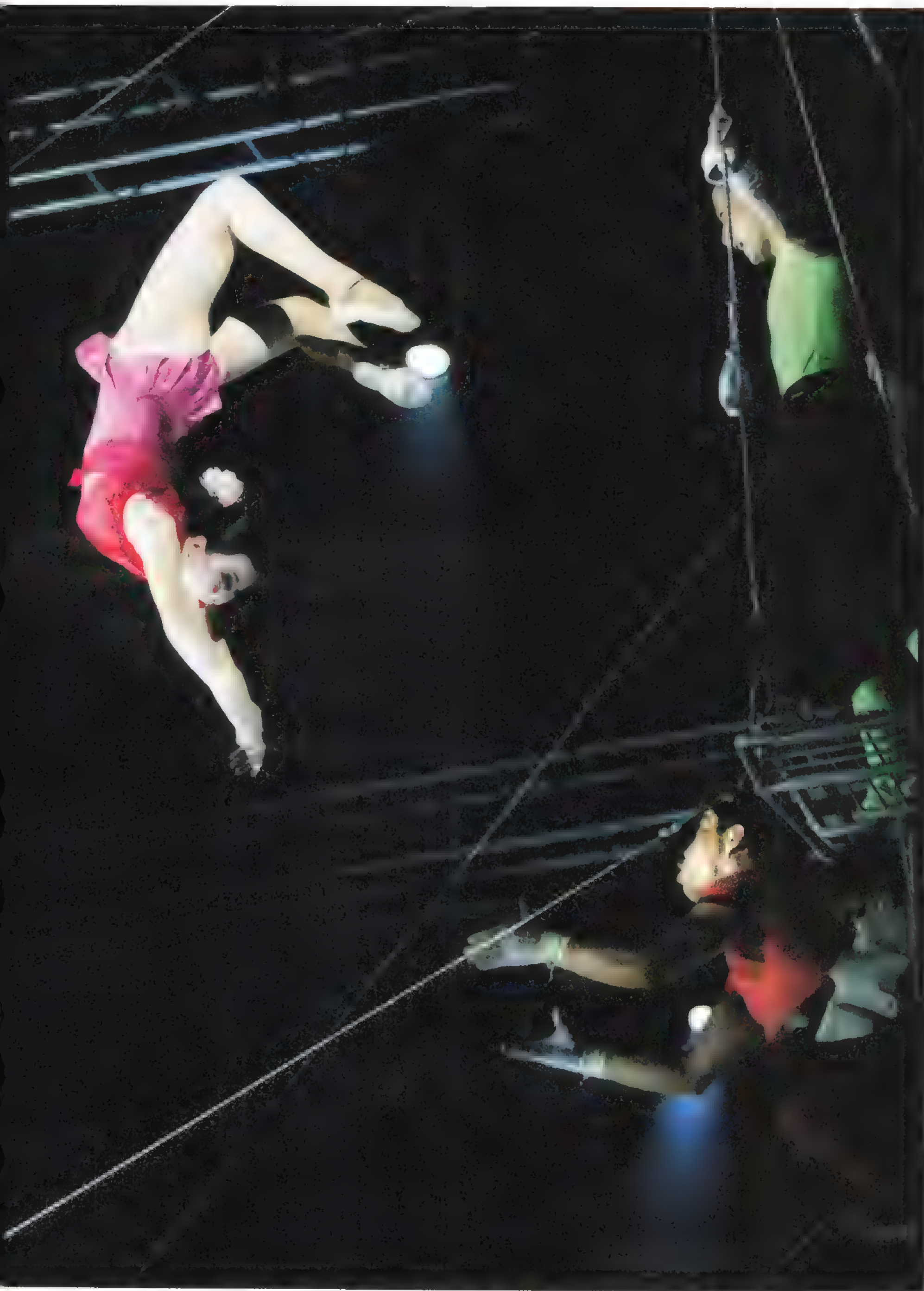
Zou het? Deze argumentatie gaat om te beginnen mank omdat amusement en entertainment in totalitaire staten niet net zo 'waardenvrij' zijn als in democratische landen het geval is. In landen als Noord-Korea staat álles onder staatscontrole: wat je leest, wat je schrijft, wat je zegt, wat je doet, wat je denkt. Ook een bekwaam uitgevoerde circusact is er geen individuele prestatie, maar in de eerste plaats een eerbetoon aan de absolute Leider die zoiets prachtigs mogelijk heeft gemaakt.

Ter verduidelijking: premier Jan Peter Balkenende zou zich er wel voor hoeden een geslaagde goocheltruc van Hans Kazan aan te prijzen als het zoveelste bewijs voor de juistheid van het partijprogramma van het CDA. Maar Kim Jong-il, de grote roerganger van Noord-Korea, ziet dat anders: elk succes dat zijn onderdanen boeken, óók in de piste, toont in zijn ogen de onfeilbaarheid van het communistische regime aan.

Juist om díe reden is 'opgeven of sterven' het motto van de Noord-Koreaanse circusartiesten. Want als ze falen, brengen ze niet alleen zichzelf, maar bovenal Kim Jong-il en diens geniale politiek in diskrediet. En dat is – letterlijk – levensgevaar-

lijk. Van der Meyden verhaalde vorige week nota bene zélf in *De Telegraaf* van een dramatisch voorval met een Noord-Koreaanse circusartiest op het Internationale Festival van Monte Carlo. De man, een trapezewerker, raakte bij de repetities zo ernstig geblesseerd aan zijn been dat hij nauwelijks nog kon lopen. Van der Meyden: "Maar hij wilde per se optreden. De arts van de voorstelling zei, een uur voor de voorstelling, 'dit kan ik niet toestaan'.

Voor het regime in Noord-Korea zijn deze contacten van groot propagandistisch belang.

The Great Flying Circus uit Noord-Korea in Carré

MAARTEN HARTMAN / HH

De artiest werd lijkbleek toen de tolk hem vertelde dat het trapezenummer uit het programma zou worden gehaald. (–) 'Ik neem geen verantwoording', zei de directeur van het festival. 'We treden op', zei de Noord-Koreaanse tolk. De festivaldirecteur stelde toen: 'Als het publiek maar niet ziet dat deze man bijna niet kan lopen.' En zo geschiedde."

Dat totalitaire regimes gaandeweg 'menselijker' worden zodra ze hun artiesten toestemming geven buiten de landsgrenzen op de treden, is al evenzeer grote onzin. Voor dergelijke regimes zijn deze contacten juist van grote propagandistische waarde. De eigen bevolking kan dan worden voorgehouden dat er zélfs in het buitenland met waardering kennis wordt genomen van de vruchten en resultaten van het regeringsbeleid. Vaak doet zich ook nog een tweede effect voor: in het buitenland raken ze in de waan dat het met de mensenrechtenschendingen in het vaderland van de artiesten allemaal best meevalt. Want een land dat zo veel geld en energie steekt in zoiets moois en onschuldigs als (bijvoorbeeld) een circus, dat kan toch onmogelijk een dictatuur zijn die ontelbare mannen, vrouwen en kinderen heeft doodgeknuppeld, doodgehongerd of geëxecuteerd?

De geschiedenis wemelt dan ook van rechtse en linkse terreurregimes die speciaal met dat doel zorgvuldig geselecteerde circusartiesten, sporters, zangers, musici, schrijvers, wetenschappers, regisseurs, acteurs en kunstenaars als paradepaardjes de wereld over stuurden. Jozef Stalin had Maxim Gorki en Dimitri Sjostakovitsj, Adolf Hitler had Leni Riefenstahl, Walter Ulbricht had Bertolt Brecht, Nicolae Ceausescu had Nadia Comaneci, Erich Honecker had Katarina Witt – de lijst is eindeloos. En let wel: geen énkele dictatuur ter wereld is daar ooit 'opener' van geworden.

Dat Van der Meyden dat allemaal niet weet, zij hem vergeven – je zult je maar je hele leven lang hebben moeten verdiepen in de huwelijkscrisissen van Ben Cramer en de diëten van Imca Marina. Maar dat er deze maand ook mínder naïeve mensen op de stoep van Carré zullen staan om een attractie uit een van 's werelds laatste communistische concentratiekampen te bewonderen, dat mag gerust het meest bizarre Nederlandse zomernieuws van 2008 worden genoemd. |

'We moeten de vrijheid herontdekken'

De fiscus jaagt op de zwartspaarder, en Toine Manders (1969) plaagt de fiscus. Door bedrijven te vertellen hoe ze de belasting kunnen ontwijken. Gesprek over Adam Smith, de cursus Kutje Kleien en over de verkeerde dankbaarheid. 'Nederland is minder ziek dan andere landen, maar nog wel ziek.'

door Frans van Deijl, foto's Jean-Pierre Jans

Vorige week verkreeg staatssecretaris Jan Kees de Jager van Financiën de namen van 21 Nederlanders die mogelijk belasting hebben ontdoken in het belastingparadijs Liechtenstein. Zitten onder deze zogeheten zwartspaarders klanten van u?

"De kranten hadden het meen ik over negentien particulieren en twee ondernemers, maar ik heb geen idee wie het zijn."

Zwartspaarders krijgen van De Jager de kans alsnog aangifte te doen van verzwegen spaargeld zonder dat men wordt beboet. Leuker kan de Belastingdienst het toch niet maken?

"Ha ha, het is helemaal niet leuk of aardig of sympathiek. Het is vooral pragmatisch. Belastingontduiking is een nationale sport geworden. We worden al jaren overspoeld door nieuwe belastingen en verhogingen van bestaande belastingen. Soms is het ingrijpend, maar de overheid is sluw en heeft vooral veel kleine ingrepen doorgevoerd die amper zichtbaar zijn maar die allemaal bij elkaar voor een rampzalig beeld zorgen. Het verneukeratieve is dat die belastingen helemaal niet of zeer ten dele worden aangewend voor de oorspronkelijke doelen, maar wegvloeien in de pot algemene middelen. Daarbij wordt de burger, die de ambtenaar betaalt, niet gezien als de broodheer of als een betalende cliënt die je tevreden moet stellen met wederdiensten, nee, de burger is een lastpost. Maar de mensen zijn het zat, en de fiscus weet dat, zoals hij ook snapt dat hij qua mankracht beperkte middelen heeft om ontduikers te pakken. Dus als hij hen oproept zich vrijwillig te melden, en hij zou hen daarvoor straffen, ja, dan reageert er natuurlijk niemand."

Ontduikt u zelf?

"Nee, beslist niet. Het Haags Juristen College helpt ondernemers bij het ontwijken van belasting. Bij belastingontduiking overtreed je de wet, bij belastingontwijking blijf je daarbinnen maar zoek je de mazen op."

Belastingontwijking, dat klinkt net als voorzorgslanding terwijl het om een noodlanding gaat…

"Toch is ontwijking geen eufemisme voor ontduiking of welke onverkwikkelijkheid dan ook."

Wat is de kunst van het ontwijken?

"Wij hebben allerlei structuren bedacht waarmee ondernemers hun winst kunnen onderbrengen in holdingtrusts en stichtingen in landen met een aantrekkelijk fiscaal klimaat, zoals Cyprus of Doebai. Een stichting heeft formeel gezien geen eigenaren. Daardoor kan de fiscus geen belasting heffen over de waardestijging van het bedrijf of over een winstuitkering. Via schenkingen kan het geld daarna belastingvrij terugvloeien naar de ondernemer. Ik zeg weleens: je moet zien te voorkomen dat je eigenaar bent, want eigenaar zijn is fiscale zelfmoord."

Onlangs riep u in een reclameboodschap bij BNR Nieuwsradio dat belasting diefstal is. Gaat dat niet te ver?

"Nee, de overheid is een uiterst schadelijke organisatie die onder bedreiging van boetes en opsluiting burgers dwingt belasting te betalen. Het is gelegaliseerde roof. Als je belasting kunt ontwijken maar dat niet doet, dan draag je vrijwillig geld af aan een heel foute organisatie. Dan ben je moreel medeplichtig aan de schade die de overheid aanricht. Om die reden vind ik dat iedere burger de plicht heeft om belasting te ontwijken."

Wij betalen belasting zodat de overheid bijvoorbeeld nieuwe wegen kan aanleggen. Nee, ik betaal graag!

"Dat is onzin, en ik kan het ook gemak-

Toine Manders is directeur van het Haags Juristen College

door een vereniging van omwonenden; de doorgaande en snelwegen worden geëxploiteerd door ondernemers. Zij bouwen alleen als blijkt dat daarvoor een markt is. De financiering komt uit tolheffing, dus via degenen die er daadwerkelijk gebruik van maken. Tekorten en overschotten, files, wachtlijsten, boterbergen, melkplassen en werkloosheid ontstaan altijd door overheidsinmenging. Als de markt wordt vrijgelaten, lossen die problemen meteen op. Net zoals de rijen voor de winkels in communistische landen."

> 'Als je belasting kunt ontwijken maar dat niet doet, ben je moreel medeplichtig aan de schade die de overheid aanricht.'

kelijk weerleggen met het voorbeeld van die wegen. De overheid incasseert jaarlijks via accijnzen, de bpm en wegenbelasting zeventien miljard euro van de automobilisten. Let wel, dit zijn cijfers van de Bovag, en die instelling weet ook te becijferen dat van dat bedrag zeker tien miljard opgaat aan uitgaven die niets te maken hebben met automobiliteit. Dat geld gaat bij voorbeeld naar een club als Travestieten Bellen Travestieten of naar de deelnemers van de cursus Kutje Kleien."

Pardon?

"Jahaha, die bestaat echt. Het schijnt een of andere kunstzinnig bedoelde activiteit te zijn waarbij cursisten leren om de vagina te boetseren. Van de resterende zeven miljard gaat iets meer dan de helft naar het openbaar vervoer. Er blijft dus daadwerkelijk drie miljard euro over voor de wegen, en dan gaat het nog voor een groot deel om het bouwen van drempels, het weghalen van parkeerhavens, het versmallen van wegen en het aanleggen van vrije busbanen voor enorme bussen waar geen mens in zit. Dus wat betreft nieuwe of bredere wegen zijn het druppels op de gloeiende plaat. En ondertussen nemen de files, ergernis nummer één, almaar toe."

Kan het bedrijfsleven het fileprobleem oplossen?

"O ja. En in no time. Daartoe moeten eerst alle staatsmonopolies worden afgeschaft en geprivatiseerd. Als het aan mij zou liggen, dan komen de winkelstraten in handen van een vereniging van eigenaren, gevormd door de betreffende winkeliers; de wegen in de woonwijken worden beheerd

Is een ondernemer in staat te denken aan het algemeen belang? Denkt hij niet vooral aan zichzelf, aan zijn business?

"Die vraag heeft Adam Smith al beantwoord, eind achttiende eeuw, met zijn bekende idee van de *Invisible Hand.* De bakker bakt zijn brood niet uit altruïsme, maar omdat hij met een goed en goedkoop product meer broden verkoopt en dus meer verdient."

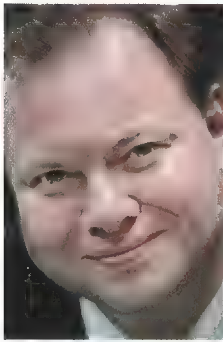
Een bakker, oké, maar ik vind het toch een beklemmende gedachte dat Philips of DSM straks bepaalt of er ergens een nieuwe snelweg komt.

"Investeerders financieren die wegen alleen als voldoende mensen behoefte hebben aan zo'n weg. Waarom zou je iets bouwen als niemand erop zit te wachten?"

En betaalt die ondernemer dat uit eigen zak als die weg amper wordt gebruikt of als de kosten niet via de tolheffing kunnen worden terugverdiend?

"Ja, want zo gaat dat in de vrije markt. Daar ben je verantwoordelijk voor je eigen falen; die kosten wentel je niet af op de belastingbetaler, zoals nu gebeurt."

Goed, maar toch blijf ik graag belasting betalen voor ons tamelijk hoge niveau van onderwijs, voor de rechtspraak, voor ▸

de soldaten en agenten, voor de bejaarden- en verpleeghuizen, en de AOW niet te vergeten.

"Ouderen hebben een leven lang belasting betaald. Hun is geld afgenomen, waardoor zij minder welvaart hebben genoten. Die schade moet worden terugbetaald. Hoe? Door de overheid failliet te verklaren. Een team van curatoren verkoopt alle staatseigendommen: grond, gebouwen, aandelen NS en KPN, wegen, rivieren, radiofrequenties, alles. De opbrengst, en dat moet een recordbedrag zijn, verdelen we eerst onder de ouderen. Ik verzeker je dat volgende generaties daarvan nog zullen kunnen profiteren."

En ons onderwijs, moeten we dat ook overlaten aan de vrije markt?

"Ja, omdat er in een systeem van vraag en aanbod opleidingen komen waaraan behoefte bestaat. Maar ik vrees dat de vrije markt een minimale greep krijgt op het onderwijs, omdat de overheid deze sector nooit zal opgeven. Het monopoliseren van het onderwijs is een meesterzet geweest van de overheid. Alle leerkrachten staan op de payroll van de overheid, en dan geldt toch: wiens brood men eet, wiens woord men spreekt. De overheid hoeft geen grote propaganda te bedrijven voor zichzelf, nee, door de leerkrachten afhankelijk van haar te maken, koopt ze loyaliteit in."

Ziet u geen spoken?

"Nee nee, zo werkt het. Leerkrachten zijn gaan geloven dat de overheid goed is, noodzakelijk, dat de overheid belasting heft om leuke dingen voor de mensen te kunnen betalen. Dat geloof verspreiden ze onder hun studenten. Onder de 25 jaar ben je plooibaar en beïnvloedbaar door ouders en leerkrachten. Na je 25ste verstar je in je opvattingen en is het lastiger om je oordeel, dat met de paplepel is ingegoten, te veranderen."

Kent u de overheid dan geen enkele rol meer toe?

"Zo klein mogelijk. Het zou al een hele verbetering zijn als de overheid zich alleen nog bekommert om het leger, de rechtspraak en de politie. Of om Adam Smith te citeren: hoe kleiner de staat, hoe beter het gaat."

Zou u een staatsgreep willen plegen?

"Daar heb je een kritische massa voor nodig, en die ontbreekt vooralsnog. Nederland is geen land van revoluties. Hier regeert de geleidelijkheid. Ook bij onze doelgroep: de ondernemers. Zij incasseren vrijwel alle belastingen, van loonbelasting, btw, sociale premies, accijnzen, invoerrechten, vliegtaks, verpakkingstaks, die zij vervolgens doorberekenen in lagere lonen en hogere prijzen. Er bestaat een gigantische belastingdruk, maar geen mens heeft daar een idee van. De ondernemer wordt gebruikt als onvrijwillige en onbezoldigde belastingambtenaar, maar hij schikt zich in zijn lot, want ook hij is grootgebracht met het idee dat de overheid goed is en dat belastingen een nuttig doel dienen."

> 'Leerkrachten zijn gaan geloven dat de overheid goed is. En dat geloof verspreiden ze onder studenten.'

Stel, de kritische massa ontwikkelt zich, dan zou die in ieder geval wapens moeten hebben om de coup daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Bent u voor vrij wapenbezit?

"Ja. Als libertariër hang ik het non-agressie-principe aan, wat betekent: recht op eigen leven, op je eigen lichaam en op de vruchten van je eigen arbeid. Niemand mag inbreuk maken op andermans lichaam en eigendommen, zonder diens goedkeuring. Vrijheid is afwezigheid van dwang, van geweld. Ik ben tegen agressief geweld, maar voor defensief geweld. Om me te verdedigen dus, en niets anders."

Het moordcijfer in de VS is het hoogste ter wereld, en dat is uitgerekend het land met een liberale wapenwetgeving.

"Absoluut gezien klopt dat, maar het is een oneerlijke vergelijking. Leg dan de staten onderling naast elkaar, en dan zie je dat de staten met de meeste vrijheid op dat gebied het laagste moordcijfer hebben. Of neem een land als Zwitserland, dichter bij huis ook, waar alle mannen tussen de 20 en 55 jaar bij wijze van dienstplicht ieder jaar twee weken militaire training krijgen. Het hele jaar door dienen zij hun automatische wapen thuis te bewaren. Hoe hoog is het moordcijfer daar? Extreem laag."

Vrije markt, vrij wapenbezit, wat moet er nog meer vrijgelaten worden?

"Ik ben voor een onbeperkte vrijheid van meningsuiting, van volledige afschaffing van de dienstplicht, wat niets anders is dan dwangarbeid, van een volledige legalisering en, niet te vergeten, deregulering van gebruik van drugs, van prostitutie, pornografie, alcohol, afschaffing van de filmkeuring… eh, ik vergeet vast wat."

Uw pleidooi staat haaks op onderzoeken van allerlei denktanks die uitwijzen dat Nederlanders zich in deze belastinghel toch tamelijk gelukkig voelen.

"We zitten zelfs in de top-10 van in totaal 160 landen die zijn onderzocht op de mate van economische vrijheid. Daaruit bleek een sterke correlatie tussen grote vrijheid en gunstige indicatoren van welzijn, zoals lage kindersterfte, analfabetisme en hoge levensverwachting."

Wat moppert u dan?

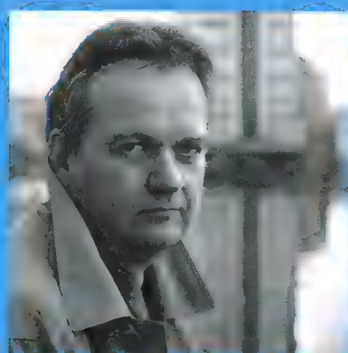
"Het is de verkeerde dankbaarheid, want dit resultaat zegt vooral iets over die 150 andere landen, die dus ongezond zijn. Maar dat zij zo ongezond zijn, betekent nog niet dat wij niet ziek zijn. Wij zijn minder ziek, maar nog wel ziek. Mijn doel is om gezond te zijn, en ik zou Nederland liever opschuiven in de richting van Doebai, Hongkong, Singapore, Luxemburg, Nieuw-Zeeland, Zwitserland en Ierland: landen met veel economische vrijheid en weinig regels."

Maar zouden wij, Nederlanders, al die vrijheid wel aankunnen? Zijn wij niet al te verpest, te afhankelijk gemaakt van cao's, uitkeringen, hypotheekrente-aftrek, en wat dies meer zij?

"We zullen die vrijheid moeten herontdekken, maar dat zal geen probleem zijn. Ondernemen, aanpakken, dat brengt het beste in de mens naar boven. In de negentiende eeuw, toen de klassieke liberalen de feodale heersers dwongen een stap terug te zetten, kwam er een enorme vrijheid en energie los die uiteindelijk resulteerde in wat wij kennen als de Industriële Revolutie. Daar is de kiem gelegd. Aan die periode spiegel ik mij graag."

En als de nieuwe revolutie te lang op zich laat wachten? Emigreren, naar Doebai bijvoorbeeld?

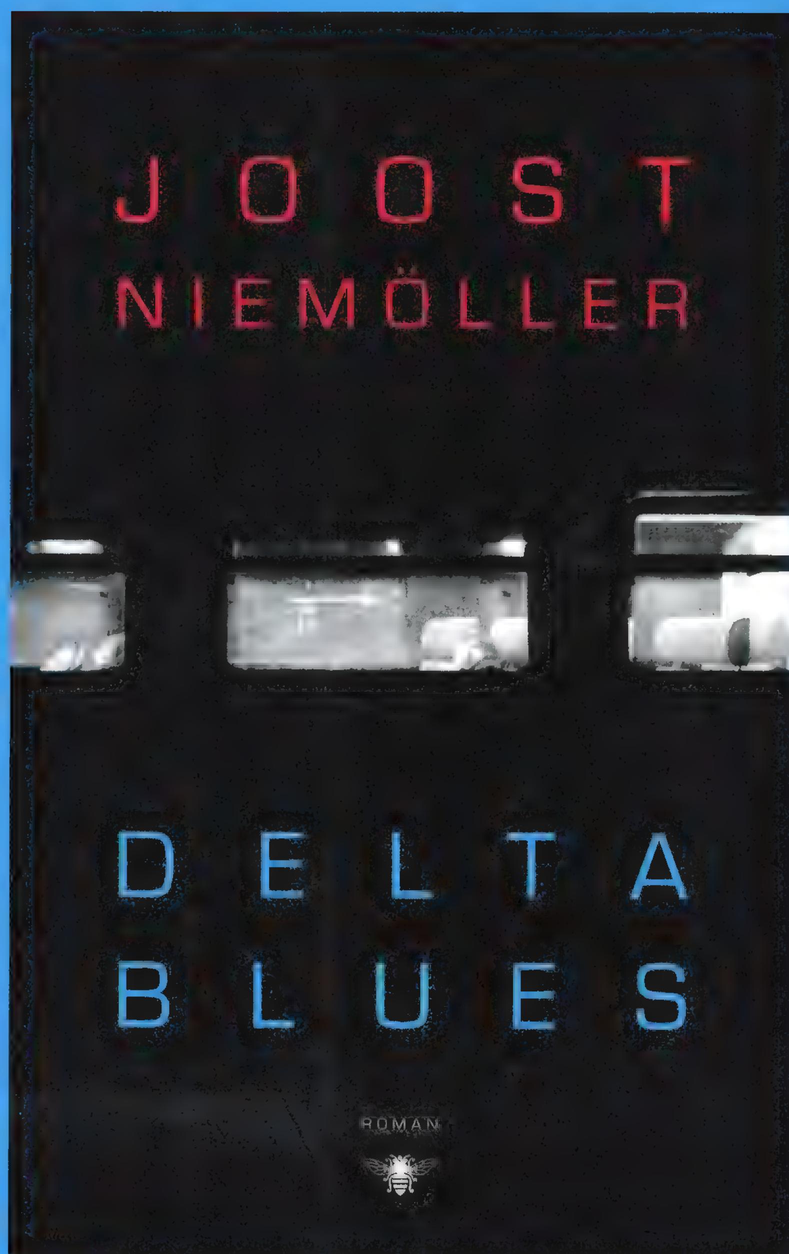
"Nou, ik speel met die gedachte. Maar het werk voor het Haags Juristen College is nog te leuk en interessant. Dat weerhoudt me ervan." |

Joost Niemöller (1957) was jarenlang politiek redacteur van *HP/De Tijd*. Ook scheef hij de romans *De dood, de stad, de rug tegen de muur* (1984), *Wraak!* (1989 – genomineerd voor de AKO Literatuurprijs 1990), *Over de muur* (1991), *De spier* (1993), *De therapie* (1997) en *Broers* (2002), dat op de longlist van de Libris Literatuur Prijs 2003 stond.

In *Deltablues* schetst Niemöller de mentale staat van de samenleving. Het is een portret van een vijftiger en zijn generatie – die op een doodgelopen spoor is geraakt – én van Nederland anno nu: zit Nederland in een depressie?

HP/De Tijd geeft in samenwerking met Uitgeverij De Bezige Bij 50 exemplaren weg. Stuur vóór 13 augustus a.s. een e-mail naar lezersactie@hpdetijd.audax.nl of stuur een kaartje naar HP/De Tijd, Postbus 94300, 1090 GH Amsterdam, onder vermelding van 'Deltablues'. Vermeld in het bericht s.v.p. uw naam, adres en telefoonnummer.

Slecht zomernieuws

Lekke kerncentrale? Temperatuurstijging? Zal best, maar de burger ligt er niet wakker van. | door Dirk-Jan van Baar

Volgens het KNMI beginnen de Nederlandse zomers op de Franse te lijken. Groningen zou de laatste jaren de temperatuur van Parijs hebben gehad, en Utrecht het weer van Lyon, waar altijd de zon doorbreekt als je naar het zuiden rijdt. Het nieuws was alarmerend bedoeld, als bewijs dat de opwarming van de aarde hier nu echt meetbaar is en dat we onze kop niet meer in het zand mogen steken, maar op mij had het een tegenovergestelde uitwerking. Het zou mooi zijn als het KNMI gelijk had, maar iedereen die weleens in Frankrijk komt, weet dat het niet waar is. Vanaf nu neem ik geen enkele klimaatvoorspeller meer serieus.

Dat zal nog niet meevallen, want toen ik in juli in het Rhônedal zat, was de metéo een dagelijks houvast. Alsof je daardoor meer greep krijgt op het weer, en alsof de mistral, een gierende wind die dagenlang kan aanhouden, dan eerder gaat liggen. Op mijn vakantieadres las ik ook – op de Nederlandse teletekst – dat er bij het Zuid-Franse Avignon een lek in een oude kerncentrale was geconstateerd. Ook dit bericht klopte niet. Avignon lag zeventig kilometer verderop en de 'oude kerncentrale' bleek die van Tricastin (vlak bij Montélimar), waarvan de koeltorens voor ons een vertrouwde verschijning in het landschap zijn geworden.

Gek hoe je bij zo'n bericht Fransman met de Fransen wordt. In de hele omgeving was geen spoor van paniek te bespeuren. **Iedereen vertrouwde op de autoriteiten, die verzekerden dat de volksgezondheid geen enkel gevaar liep. Er was slechts dertig liter licht besmette vloeistof in een beekje gestroomd.** Bij thuiskomst las ik dat er nog meer van zulke incidenten waren geweest, maar één melding (waarbij honderd man personeel was geëvacueerd) berustte op vals alarm, en een ander betrof een centrale bij Romans, zestig kilometer noordelijker. Moet je in zo'n geval soms niet op autoriteiten vertrouwen? Met de Fransen geloof ik graag dat het wel zal loslopen, al vroeg ik me ook af hoe onze oosterburen zouden hebben gereageerd. Een hypothetische kwestie, want de Duitsers hebben afscheid genomen van kernenergie.

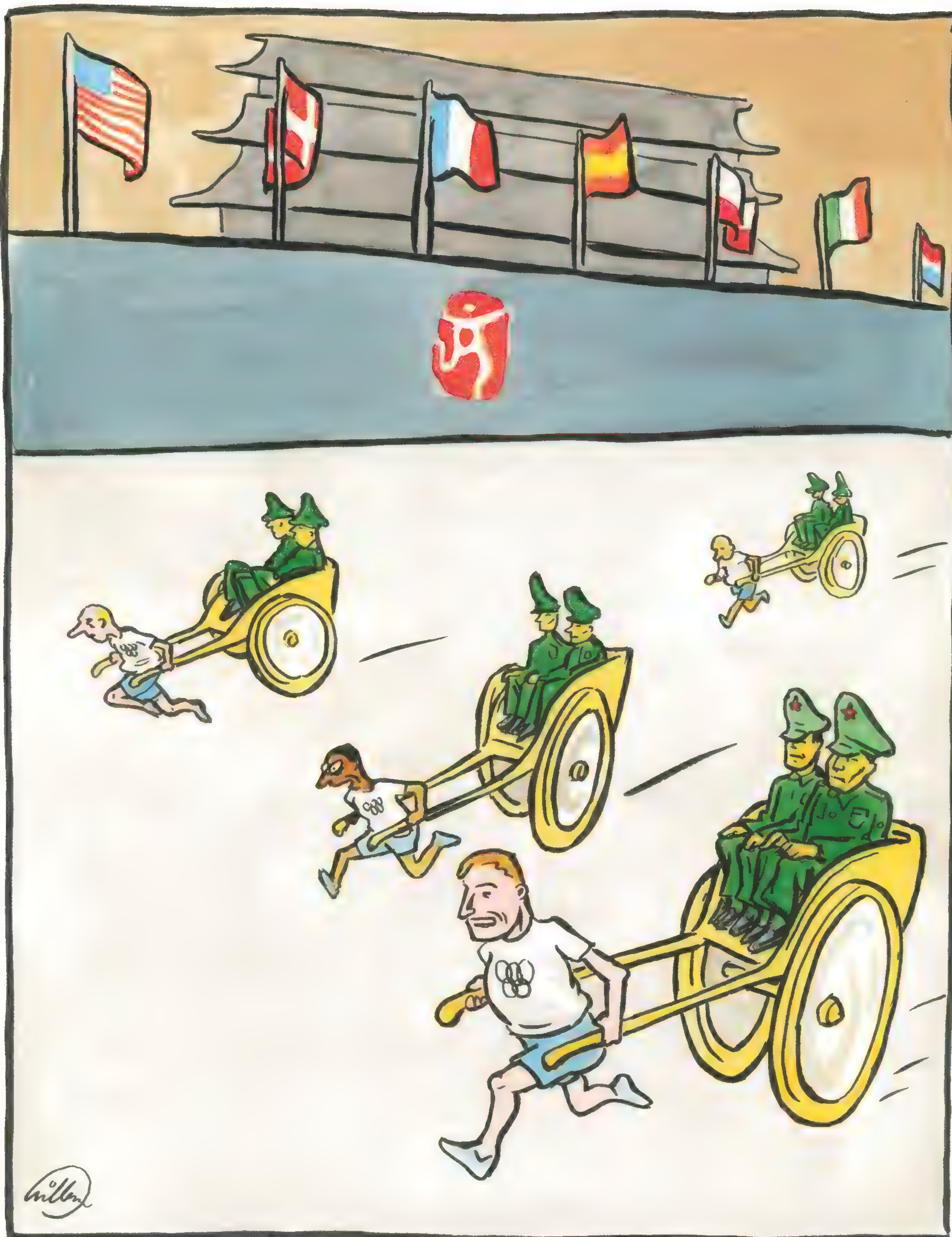
Rampspoed is goed voor het gezag van autoriteiten. Dat lijkt irrationeel, maar is het niet. Als iedereen in het duister tast, beschikken zij als enigen over informatie, en zelfs als die onjuist is, is dat beter dan niets. Vandaar dat je bij slecht nieuws op vertrouwde indices blijft afgaan, ook al spreekt daaruit dezelfde onzekerheid. Dat zie je nergens beter dan op de beurzen, die nu al een jaar door een stroom slecht economisch nieuws worden geplaagd. De kredietcrisis, een instortende huizenmarkt, stijgende olieprijzen, inflatie die weer de kop opsteekt, het gigantische Amerikaanse overheidstekort: geen wonder dat ook de Nederlandse consument het even niet ziet zitten.

Het moet voor rentenierend Nederland een schok zijn dat ooit solide bankiers de kluts zijn kwijtgeraakt, maar de onvrede blijft binnen de grenzen. **Als bij de overnamestrijd tussen ABN Amro en Fortis beide banken hebben misgekleund, is er niemand meer op wie je nog kunt terugvallen.** Het is niet te bevatten dat onze bankwereld zo riskant bezig is geweest. Maar je geld in een oude sok stoppen, doe je ook niet. En hoe safe is een Zwitserse bankrekening als bij UBS het ene lijk na het andere uit de kast valt?

Toch moet ik bekennen dat ik begin juli, voor de duikvlucht van de AEX tot mij begon door te dringen, met gerust gemoed naar Frankrijk was afgereisd. Ik dacht – met professor Heertje, baken uit mijn middelbareschooltijd – dat het ergste van de kredietcrisis achter ons lag en had daarover tegenover een beleggingsadviseur van mijn bank een theorie ontvouwd. Ik meende dat de crisis niet langer dan een jaar kon duren, omdat de financiële instellingen hun boeken hadden bijgesteld en zich niet konden permitteren om weer met slecht nieuws te komen. Zij hadden er belang bij hun verliezen in één keer af te schrijven om zo snel mogelijk grond onder de voeten te krijgen en weer omhoog te kijken. Liever een crash dan een langdurige zachte landing.

Mijn bankadviseur gaf mij geen ongelijk en legde uit dat mijn theorie bekendstaat als 'de tennisbal'. Hoe harder die op de bodem stuit, hoe steviger het herstel. Ook hij was eind juni van mening dat aandelen te goedkoop waren, maar raadde aan nog even met kopen te wachten tot begin juli, in verband met allerlei kwartaalrentes. Een gouden tip, die mij veel ellende heeft bespaard. Daarna dook de AEX onder de 400 en nu regent het onheilsprofetieën dat het ergste nog moet komen. Geloof zulke voorspellers niet, want zo kan ik het ook. |

Vanaf nu neem ik geen enkele klimaatvoorspeller nog serieus.

FRANS SCHELLEKENS / HH

POMPEN & VERZUIPEN

De afgelopen halve eeuw heeft het Westen 2300 miljard dollar uitgegeven aan ontwikkelingshulp. Toch kennen grote delen van de wereld nog steeds grote armoede. Rara. Elf hardnekkige problemen met ontwikkelingshulp.

door Bart de Koning

Minister Eveline Herfkens van Ontwikkelingssamenwerking bezoekt Mali, 1999

Hoe kun je nou tegen ontwikkelingshulp zijn? Wij zijn rijk, zij zijn arm en met een heel klein deel van onze rijkdom zijn ze daar al geweldig geholpen. Tuurlijk, er mislukken weleens projecten en er zal heus weleens iets aan de strijkstok blijven hangen, maar dat is een kleine prijs die we moeten betalen voor vooruitgang.

Dit is, kort samengevat, de gangbare Nederlandse opvatting over ontwikkelingshulp. En zo bezien, is er inderdaad erg weinig tegen in te brengen. Dat gebeurt dan ook nauwelijks. We geven elk jaar 0,8 procent van ons bnp weg (over 2007 ruim 4,5 miljard euro) en vrijwel iedereen is het erover eens dat dat zo moet blijven. Er is één groot probleem met deze redenering. Een groeiend leger economen en andere experts is er inmiddels van overtuigd dat veel ontwikkelingshulp niet alleen niet werkt, maar zelfs schade aanricht. Dat tilt de discussie uit boven de klassieke links-rechts-debatten over hulp ('de wereldverbeteraars' versus 'de borreltafel'). Als hulp meer problemen veroorzaakt dan hij oplost, dan moeten juist de voorstanders, die het beste voorhebben met de armen, nog eens goed nadenken. Goede bedoelingen kunnen rampzalige gevolgen hebben.

Geld te veel kan ook een probleem zijn. De beschikbaarheid van grote hoeveelheden – schijnbaar gratis – geld heeft een verlammende en corrumperende uitwerking gehad op veel arme landen, zo stelt Simeon Djankov, ontwikkelingseconoom bij de Wereldbank. In *The Curse of Aid* – de vloek van de hulp – bewijst Djankov met gegevens over maar liefst 108 landen een onwrikbaar verband tussen hulp en corruptie: hoe meer geld een land heeft ontvangen, hoe corrupter en ondemocratischer het regime. Zimbabwe is een berucht voorbeeld. Na de val van het koloniale regime van Ian Smith werd het voormalige Rhodesië een *donor darling*, en de westerse miljoenen stroomden binnen. Die geldstromen stelden de voormalige vrijheidsstrijder Robert Mugabe in staat zich te ontwikkelen tot een dictator en een kleptocraat, die het voorheen welvarende land volledig heeft leeggeplunderd.

Van de hulp die Oeganda tussen 1991 en 1995 kreeg voor lager onderwijs, verdween 87 procent in diepe zakken.

Zimbabwe is een extreem geval, maar het mechanisme werkt overal. Een ander, berucht voorbeeld is Felix Houphouet-Boigny, de sterke man van Ivoorkust, die voor honderden miljoenen een replica van de Sint-Pieter in het oerwoud liet bouwen.

Meestal wordt het ontwikkelingsgeld wat discreter achterovergedrukt. Neem Oeganda. Van alle buitenlandse hulp die het land tussen 1991 en 1995 kreeg voor het lager onderwijs, kwam slechts dertien procent terecht bij de scholen zelf; de rest is verdwenen in diepe zakken. Wereldbank-econoom Djankov concludeert droogjes dat er nog weinig bekend is over de besteding van de 2300 miljard dollar ontwikkelingshulp die het Westen in de tweede helft van de vorige eeuw heeft uitgedeeld. Volgens voormalig Wereldbank-onderzoeker Steve Berkman raakt tussen de dertig en veertig procent van de twintig miljard dollar die de bank ieder jaar verstrekt, zoek.

JEROEN OERLEMANS / HH

Officieel zeggen alle donoren – Nederland voorop – dat goed bestuur, democratie, respect voor mensenrechten en bestrijding van corruptie essentiele voorwaarden zijn voor het uitdelen van hulp. Meestal blijft het bij mooie woorden en maken donoren het geld hoe dan ook over – Nederland voorop. Neem Eveline Herfkens, tussen 1998 en 2002 minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Den Haag windt zich al maanden op over haar huursubsidie, maar die hoeveelheid aandacht staat in geen verhouding tot het bedrag dat ermee gemoeid is: een paar ton.

Het opvallende is dat vrijwel gelijktijdig met de onthulling over haar huursubsidie een zeer kritisch rapport is verschenen over de 5,8 miljard euro ontwikkelingshulp die Nederland de afgelopen jaren aan Afrika heeft gegeven. Daarvoor bestaat nauwelijks aandacht, terwijl er toch keiharde kritiek op het beleid van Herfkens in staat.

Replica van de Sint-Pieter in Ivoorkust

ISSOUF SANAGO / ANP

VN-voedselhulp in Afghanistan

Zo schrijft de inspectie van het ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking dat Herfkens als minister tegen beter weten in honderden miljoenen euro's ontwikkelingshulp aan corrupte regimes in Afrika heeft gegeven. Ook op de exportsubsidies, het landbouwbeleid en de hulp voor het onderwijs in Afrika had de inspectie harde kritiek. Van een groot deel van het geld weten we domweg niet of het enig effect heeft gehad. Al met al een zeer pittig rapport, waar experts in binnen- en buitenland harde noten over gekraakt hebben.

Dat debat heeft de Tweede Kamer en de publieke opinie niet bereikt, en dat is typerend. Maar door de problemen met de Nederlandse hulp in Afrika te negeren, verdwijnen ze niet. Corruptie is volgens de inspectie 'een tikkende tijdbom' omdat het het draagvlak voor ontwikkelingshulp in Nederland kan ondermijnen.

Erger is dat die corruptie de ontwikkeling in Afrika zelf ondermijnt, en niet alleen daar. Afghanistan heeft sinds 2001 zo'n vijftien miljard dollar hulp gekregen, ook uit Nederland. Afghaanse politici hebben daar villa's in binnen- en buitenland van gekocht. Omdat het Westen zorgt voor goedkoop graan, kunnen de Afghanen winstgevend papaver verbouwen, zoals de Afghaanse publicist Haroon Parvani onlangs schreef in een opiniestuk. "Beste heer Koenders, leer van uw fouten," smeekte Haroon hem. Over die fundamentele kwesties gaat het nauwelijks in het Nederlandse debat. En dat zou wel moeten, want er gaat te veel mis met ontwikkelingshulp.

Over ontwikkelingshulp zijn bibliotheken vol geschreven. Daarom beperkt dit artikel zich tot de elf grootste problemen rond de Nederlandse hulp. Verwijt nummer één aan critici is altijd dat de kritiek borreltafelpraat is. Daarom is dit verhaal gebaseerd op openbare rapporten van de inspectie, jaarverslagen, evaluaties en publicaties van ontwikkelingseconomen. Verwijt nummer twee is dat kritiek eenzijdig is, 'want er gaat ook zoveel goed'. Dat is waar, maar die succesverhalen storten het ministerie en de hulporganisaties al voldoende over ons uit. Het probleem is nu juist dat we te weinig leren van wat er misgaat. Ontwikkelingssamenwerking is een heilige koe, bij christenen nog meer dan bij sociaal-democraten, schreef Jerôme Heldring een tijd geleden in *NRC Handelsblad*: "Niemand wil voor harteloos uitgemaakt worden." Of het ook zin heeft, doet er niet zoveel toe. "Het is de intentie die telt, niet het resultaat." Dat is nu juist het probleem: het gaat natuurlijk wel om het resultaat.

De rode draad van dit verhaal is dat we veel te veel willen met ontwikkelingshulp. Als we een waterpomp neerzetten moet daar niet alleen water uit komen, hij moet ook nog bijdragen aan de vrouwenemancipatie, democratie, goed bestuur, armoedebestrijding en *empowerment* van de lokale bevolking. Dat lukt niet en dat zal nooit lukken. Het grote probleem met hulp is utopisme: westerse hulpverleners willen hun ideaalbeeld opleggen aan de rest van de wereld. En dat werkt niet. De enige manier om armoede echt te bestrijden is door economische ontwikkeling in de ontwikkelingslanden zelf. India en China exporteren zichzelf nu in razend tempo de armoede uit – daar kan geen westerse steun tegenop.

Dat betekent niet dat er helemaal geen hulp meer nodig zou zijn. Haroon Parvani pleit voor simpele hulp, dicht bij de bevolking: achtduizend kippen voor Afghaanse weduwen, een stel snoeischaren van Praxis voor druivenboeren. Dat is precies de filosofie van de econoom William ▸

▶ Easterley, misschien wel de bekendste criticus van ontwikkelingshulp. In zijn geruchtmakende boek *The White Man's Burden* maakt hij de kachel aan met de hulp zoals die de afgelopen eeuw is gegeven. Zijn conclusie is niet dat we de armen dan maar aan hun lot moeten overlaten, maar dat we de hulp rechtstreeks op hen moeten richten. Hou op met het maken van blauwdrukken en het steunen van regeringen. Steun individuen. Geef de armste mensen vaccins, antibiotica, voedselsupplementen, zaden, waterpompen en leerboeken. Niet om ze afhankelijk te maken, maar om ze een kans te geven voor zichzelf te zorgen. Vraag vervolgens niet aan ontwikkelingswerkers of aan lokale bobo's of de hulp geholpen heeft, maar aan de armen zélf.

GEORGE MOLLERING / ANP

Waterpomp in Oeganda

1 Hulp is geen samenwerking. Dit artikel gebruikt bewust het woord ontwikkelingshulp in plaats van ontwikkelingssamenwerking. Dat laatste woord suggereert een gelijkwaardige relatie tussen gever en ontvanger, terwijl die relatie natuurlijk per definitie niet gelijkwaardig is. Samenwerking is niet alleen een eufemisme, het is misleidend. Het beleid is de afgelopen jaren vaak omgegooid, maar nog nooit op verzoek van de arme landen zelf.

Een paar voorbeelden, uit talloze. In 1998 begon Eveline Herfkens rigoureus met het 'ontPronken' van het beleid. Het geld moest niet langer over allerlei projecten worden verspreid, maar worden gericht op een paar sectoren, zoals zorg en onderwijs. Alle ontwikkelingslanden, hoe verschillend ze ook van elkaar waren, werden in hetzelfde sjabloontje geperst. Dat was een puur Nederlandse operatie; aan de ontvangers werd niets gevraagd. Herfkens wilde vooral één beleid om te voorkomen dat Nederlandse ambassades hun eigen gang gingen. De regering in Zambia kreeg de keuze voor zorg en onderwijs in 1999 bijvoorbeeld gewoon opgelegd. Dat was een 'exclusief Nederlandse beslissing', zo schrijft de Inspectie.

Het grote modewoord is *'ownership'*: de ontvangers in de ontwikkelingslanden moeten 'eigenaar' worden van de projecten. Dat klinkt sympathiek, maar in de praktijk is het volgens de Inspectie vaak een wassen neus. De Afrikanen zelf staan grotendeels buitenspel bij de besteding van de Nederlandse hulp: "Het overleg heeft een bureaucratisch en technocratisch karakter. De stem van de afgelegen en vaak armere provincies wordt nauwelijks gehoord." Nederlands ambassadepersoneel heeft het bovendien zo druk met administratie en overleg dat er vrijwel geen tijd meer is voor veldbezoek. Daardoor is er nauwelijks nog rechtstreeks contact met de eigenlijke doelgroepen: de armen en de boeren.

2 De koopman is net zo belangrijk als de dominee. Koopman en dominee gaan altijd hand in hand. Een groot deel van de ontwikkelingshulp is helemaal geen hulp, maar gewoon exportkrediet voor Nederlandse bedrijven. Dat werkt als volgt. Bedrijven die exporteren, kunnen het risico van wanbetaling verzekeren bij verzekeringsmaatschappij Atradius. Denk hierbij aan bussen voor Afrika of medische apparatuur voor China. Als het ontwikkelingsland de rekening niet betaalt, neemt de Nederlandse staat de verliespost over. Als Nederland vervolgens die schuld kwijtscheldt (omdat het betreffende land straatarm is), dan krijgt het ministerie van Financiën dat bedrag weer vergoed uit de begroting van Ontwikkelingssamenwerking. Het is een voor buitenstaanders onbegrijpelijke regeling, maar zo is het nu eenmaal internationaal afgesproken. Op die manier heeft Financiën de afgelopen jaren zo'n 1,5 miljard euro kunnen inboeken, becijferde de Inspectie. Dat gaat ten koste van de armen in Afrika, want dat geld kan natuurlijk maar één keer worden uitgegeven.

De schuldkwijtscheldingen zijn een verhaal op zich. Nederland heeft de afgelopen jaren aan Congo 360 miljoen euro en aan Nigeria 1,2 miljard euro schuld kwijtgescholden. Het is omstreden beleid, omdat Nigeria zeer corrupt is en bovendien eigen olie-inkomsten heeft. Onmiddellijk na de kwijtschelding sloot het land een nieuwe lening af met China.

Bert Koenders wil nu, tot grote woede van het bedrijfsleven, het mes zetten in een aantal exportregelingen, die zo'n 250 miljoen per jaar kosten. Werkgeversorganisatie VNO-NCW heeft goed begrepen welke toon het moet aanslaan en beschrijft in tranentrekkende brieven aan het parlement de gevolgen voor de armen. De lijst met voorbeelden die ze geeft is minder overtuigend. Er zitten veel gezondheidszorgprojecten in China bij – een land dat

zichzelf uitstekend kan redden. En waarom Fontys Hogeschool subsidie zou moeten krijgen voor een Syrisch onderwijsproject is ook niet duidelijk.

> Den Haag móest het geld kwijt, en deed dat vaak tegen het advies in van Nederlandse ambassades, die waarschuwden voor corruptie.

3 Hulp is niet op de landbouw gericht. Het meest bizarre aan het Nederlandse ontwikkelingsbeleid is misschien nog wel de verwaarlozing van de landbouw. Als de voedselcrisis nu één ding duidelijk maakt, dan is het wel dat een gebrek aan voldoende betaalbaar voedsel nog steeds het grootste probleem voor armen is. Afrika importeert ieder jaar voor twintig miljard dollar aan voedsel, ruwweg evenveel als het continent aan hulp ontvangt. Nederland verkeert met Wageningen Universiteit in een unieke positie om arme landen te helpen bij hun voedselproductie. En uitgerekend de landbouw is de afgelopen decennia ernstig verwaarloosd.

In 'gidsland' Nederland wordt er nauwelijks over gepraat, maar buitenlanders zijn verbijsterd. Anders Danielson, de Zweedse minister van Buitenlandse Zaken, noemt het nog vriendelijk 'ironisch', omdat van alle hulp het verbeteren van de landbouwproductie meetbaar het meest effectief is. De Ghanese econoom George Ayittey noemt het ronduit 'krankzinnig'. Nederland heeft een groot deel van zijn hulp naar sociale sectoren in de grote steden gesluisd, terwijl het overgrote deel van de Afrikanen op het platteland woont en afhankelijk is van landbouw. Niet-productieve sectoren zoals onderwijs, zorg en overheid – waar het meeste geld terechtkomt – zijn uitgedijd, terwijl de landbouwsector, waar wel geld wordt verdiend, is verwaarloosd. Koenders heeft onlangs, eindelijk, erkend dat er weer meer geld naar de landbouwontwikkeling moet.

4 Hulp is niet op de armen gericht. Het grootste gedeelte van de Nederlandse ontwikkelingshulp komt bij de midden- en hogere inkomens terecht, zo constateert de Inspectie. Zelfs als de armen de doelgroep zijn, dan bereikt het geld hen vaak niet. Het ministerie ziet armoede vooral als een sociaal probleem, terwijl het natuurlijk in de eerste plaats een economisch probleem is: mensen zijn arm omdat ze te weinig geld verdienen. Daar was en is volgens de Inspectie 'vrijwel geen aandacht voor'.

Van de 5,85 miljard die Nederland tussen 1998 en 2006 aan Afrika heeft gegeven, is twintig procent besteed aan de kwijtschelding van exportkredieten en is slechts een paar procent naar landbouw gegaan. Een heel fors bedrag, 800 miljoen euro, ging naar algemene begrotingssteun. Dat wil zeggen dat Nederland het zonder verdere eisen heeft overgemaakt op de rekening van Afrikaans regeringen.

Hoewel het om veel geld gaat, is nooit bewezen dat algemene begrotingssteun zou helpen. Zo gaf Nederland vanaf 1999 budgetsteun aan Oeganda. Dat is vooral naar de centrale overheid gegaan, waardoor de arme regio's in Noord-Oeganda minder geld kregen. De Nederlandse steun was daardoor ook niet meer gericht op de productieve sectoren. Oeganda gebruikte de nieuwe geldstromen om zijn defensiebudget te verhogen.

5 Het geld moet op. Nederland geeft ieder jaar 0,8 procent van het bruto nationaal product aan hulp. Dat is een sympathieke regel, die de hulp beschermt tegen politieke grillen. Er is één nadeel: het geld moet altijd op en als de economie harder groeit, moet er dus meer geld 'weggezet' worden. Vooral onder Eveline Herfkens was de bestedingsdruk groot. Den Haag móest zijn geld kwijt in Afrika. Vaak ging dat dwars tegen het dringende advies in van de lokale Nederlandse ambassades, die waarschuwden voor corruptie. Officieel spelen mensenrechten en goed bestuur een belangrijke rol bij het verlenen van hulp, maar in de praktijk was de bestedingsdruk belangrijker. Politieke moorden (Mozambique), betrokkenheid bij burgeroorlogen (Burkina Faso), verkiezingsfraude (Tanzania) – het heeft Herfkens er allemaal niet van weerhouden om, tegen het advies van de ambassades in, de steun aan die landen te verhogen.

Het staat allemaal keurig opgesomd in een rapport van de Inspectie, inclusief e-mails van ambassades waarin ze zich beklagen over 'erg creatief boekhoudwerk' dat nodig is om de steun toch toe te kennen. Het hele Nederlandse mensenrechten- en corruptiebeleid werd daardoor ongeloofwaardig, omdat ook foute regimes extra geld kregen.

Bestedingsdruk is voor Nederland een veel groter pro- ▸

Minister Bert Koenders in een vluchtelingenkamp in Kenia, februari 2008

HALDEN KROG / ANP

‘Als milieu de nieuwe focus is in plaats van gender, dan verhangen we de bordjes gewoon. We gaan door met hetzelfde werk.’

bleem dan voor de meeste andere landen, omdat Nederland – samen met de Scandinavische landen – verreweg de meeste hulp geeft. Nederland zit boven de internationale norm van 0,7 procent van het bnp en vrijwel iedereen in Den Haag wil dat zo houden. “In de Nederlandse politiek gaan de verschillen van mening eerder over hoeveel boven dit minimum zal worden uitgegeven en of een minister of staatssecretaris verantwoordelijk moet zijn voor OS. Daarna gaat de discussie over het doel en de invulling van het ontwikkelingsbeleid,” zo constateerde een commissie onder voorzitterschap van VVD’er Hans Dijkstal. De hulp gaat dus uit van de hoeveelheid geld in Den Haag en niet van de vraag in ontwikkelingslanden.

6 De hulp lijdt onder modegrillen. Iedere nieuwe minister wil nieuw beleid maken. Het doet de meer cynische experts denken aan Monty Python’s *And now for something completely different.* Zo was in 1998 *gender mainstreaming* erg belangrijk (vraag niet wat het is), maar in 2002 was het al weer van de agenda verdwenen. Het voortdurend omgooien van het beleid is niet bevorderlijk voor de effectiviteit. Ervaren ontwikkelingswerkers weten de modegrillen te overleven door de bestaande activiteiten onder een andere, modieuze naam voort te zetten. De commissie-Dijkstal citeert zo’n veteraan: “Als milieu de nieuwe focus is, in plaats van gender, dan verhangen wij de bordjes gewoon, maar we gaan door met hetzelfde werk.”

Dat gaat ook weleens mis. Een treurig slachtoffer is het straatarme Mali. Nederland steunt al decennia met succes de geïrrigeerde rijstbouw in de Nigerdelta, waar honderdduizenden rijstboeren van profiteren. In 1992 besloot het ministerie, tegen het advies van eigen experts en de Nederlandse ambassade in, nóg een programma op te zetten, los van de bestaande projecten. Na bijna zeven jaar vergaderen kwam er eindelijk geld beschikbaar voor 44 uitverkoren landbouwprojecten. Wegens bureaucratisch geharrewar waren er in 2003 pas vijf van die projecten afgerond. Eind 2003 besloot Den Haag totaal onverwacht de stekker eruit te trekken, waardoor een kleine veertig nog lopende projecten abrupt stopten. “Dit beschadigde de reputatie van Nederland als een betrouwbare ontwikkelingspartner in Mali,” zo schreef de Inspectie. Het treurige is dat Nederland van arme landen een betrouwbaar en consistent beleid eist, maar zelf om de vier jaar het beleid omgooit.

7 Hulp is vaak kluitjesvoetbal. Veel ontwikkelingshulp is kluitjesvoetbal. Er gaat veel geld naar *donor darlings* als Vietnam, terwijl straatarme landen als de Centraal-Afrikaanse Republiek verkommeren. Eurocommissaris van Ontwikkelingszaken Louis Michel bekritiseerde dat een tijd geleden. Mozambique krijgt van 25 donoren steun in de strijd tegen aids, in *donor darling* Tanzania lopen 600 gezondheidszorgprojecten, maar Somalië staat er grotendeels alleen voor. In een land als Zambia geven buitenlandse donoren zo veel geld uit aan de bestrijding van aids, dat de zorg voor andere, vaak ernstiger problemen wordt weggedrukt.

HH

Mali

RIES VAN WENDEL DE JOODE / HH

Sierra Leone

Dirk-Jan Koch, beleidsmedewerker van Buitenlandse Zaken, deed onderzoek naar de verdeling van hulp aan Afrika. De Centraal-Afrikaanse Republiek heeft drie miljoen armen, Malawi vier miljoen. Je zou verwachten dat beide landen dan ongeveer evenveel krijgen. Er zitten vijftig hulpclubs in Malawi, die jaarlijks zeventig miljoen euro uitdelen. De Centraal-Afrikaanse Republiek moet het doen met een handjevol hulpverleners, die jaarlijks één miljoen uitgeven. Veel hulp wordt uit gewoonte gegeven. In de jaren tachtig ging er veel geld naar Peru, de Filippijnen en Zuid-Afrika. Die ontvangen nog steeds veel geld, hoewel die landen veel rijker zijn geworden.

Bij particuliere hulpprojecten is het nog erger. De meeste van die projecten zitten in populaire vakantielanden als Kenia en Ghana, en dan nog vooral rond de hoofdsteden en in de toeristenstreken – precies die gebieden waar de welvaart het grootst is. Volgens onderzoeker Lau Schulpen, die deze privéweldoeners onderzocht, deden ze het bijna allemaal vanuit hun behoefte om hulp te geven, nauwelijks omdat de armen er zelf om vroegen. Arme en onveilige gebieden, waar hulp veel harder nodig is, krijgen niets. Veel van de privéhulp wordt gegeven uit afkeer van de strijkstok bij officiële organisaties, maar of het efficiënter is, is de vraag. Volgens een onderzoek van de Nederlandse ambassade in Ghana waren daar in 2005 240 organisaties actief, waarvan de helft een budget had van minder dan tienduizend euro.

8 Hulpverleners nemen te veel hooi op zijn vork. Bij ontwikkelingshulp bestaat het idee van de maakbare samenleving nog volop. Het ministerie formuleert talloze gedetailleerde doelstellingen voor tientallen landen. Zo wil het ministerie niet alleen schoon water voor de armen in Afrika, het moet ook duurzaam zijn en passen in het mensenrechten- en emancipatiebeleid. Klinkt allemaal nobel, maar het probleem is dat die doelen lastig meetbaar zijn en elkaar zelfs kunnen bijten. Zo merkte de Rekenkamer laatst op dat het plan om vijftig miljoen armen van schoon drinkwater te voorzien lastig samengaat met de eis dat het ook duurzaam moet zijn. Wil je mensen verantwoord met water om laten gaan, dan moet je ze er voor laten betalen, maar dat kunnen de allerarmsten weer niet opbrengen.

Het vreemde is dat de filosofie van planning en maakbaarheid binnen de westerse wereld grotendeels verlaten is – juist omdat de samenleving te complex is om te plannen. Alleen in de ontwikkelingshulp hebben de planners het nog volop voor het zeggen, zo stelt de econoom William Easterly. Zijn stelling is dat het juist de planners zijn die de problemen veroorzaken. Easterly toont aan dat de landen die het meest aan de leiband van het IMF en de Wereldbank hebben gelopen, er het slechtste voor staan.

Landen die de centrale planning hebben losgelaten, zoals China en India, zijn op eigen kracht spectaculair gegroeid, terwijl landen die het van de hulp moesten hebben nog steeds arm zijn. Het probleem is dat de planners daar niet van leren: ze verdubbelen gewoon hun retoriek en hun doelstellingen. Bert Koenders is een goed voorbeeld van die houding. Hij loopt enthousiast achter de internationale Millenniumdoelstellingen tegen armoede aan, terwijl zijn eigen Inspectie waarschuwt dat veel doelen niet zullen worden gehaald. De teleurstelling zit dus al ingebakken.

9 Het beleid is helemaal niet rationeel. Op papier is het Nederlandse beleid volstrekt rationeel. Alle hulp is in een aantal overzichtelijke thema's geperst (armoede, duurzaamheid) en alleen streng geselecteerde landen krijgen hulp. Maar achter die strakke papieren buitenkant heerst opportunisme. Zo beloofde Eveline Herfkens tien jaar geleden dat alleen goed bestuurde landen hulp zouden krijgen. Ze tuigde een heel selectiecircus op, met tientallen strenge criteria. Het probleem was dat als het ministerie echt zo streng zou zijn, er maar vijf of zes landen geld zouden krijgen en er veel te veel geld op de plank zou blijven liggen. Om die reden móesten ze uitkomen op een lijst van tussen de vijftien en twintig landen. Het was, zoals een ambtenaar later tegen de Inspectie vertelde, 'een weging op de hand'.

Nederland geeft aan 83 landen meer dan een miljoen per jaar. De Denen zijn met 37 landen, de Zweden met 63 en de Noren met 61 landen veel selectiever. Het Nederlandse geld komt vooral terecht bij relatief rijke landen en daarbinnen weer bij relatief rijke delen van de bevolking.

Het vreemde is ook dat ondanks alle retoriek over armoedebestrijding, armoede in de praktijk nauwelijks een rol speelt bij het toekennen van steun. Iedere minister komt met nieuwe lijstjes, maar als het stof is gaan liggen, blijkt iedere keer weer dat het geld naar dezelfde landen gaat. De dieperliggende vraag of de landen die Nederland selecteert ook de landen zijn waar de hulp het meest effectief wordt besteed, wordt niet gesteld, zo concludeert de Inspectie.

10 Versnippering. Het Nederlandse hulpbeleid zit onwaarschijnlijk ingewikkeld in elkaar. De staat geeft via allerlei kanalen hulp: via internationale organisaties, zoals van de VN, rechtstreeks (via de ambassades) en via nongouvernementele organisaties (ngo's) zoals Oxfam Novib en ICCO. Alles bij elkaar gaat om het om duizenden projecten, via honderden organisaties in tientallen landen met evenzovele doelstellingen.

Het is niet snel te dol, zoals een paar voorbeelden duidelijk maken. Heineken kreeg in 2006 geld om onderzoek te doen naar zijn economische impact in Sierra Leone. Maar ook de Teldersstichting, de denktank van de VVD, ▸

kreeg geld om tégen ontwikkelingshulp aan te schoppen. En dan is er nog de wondere wereld van de ngo's, zoals Oxfam Novib. Het ministerie betaalt mee aan beleidsbeïnvloeding, waarbij ngo's bijvoorbeeld lobbyen of actievoeren bij uiteenlopende organisaties zoals de Braziliaanse overheid (soja), Douwe Egberts (koffie) of de Europese Unie (suiker). Tussen 2001 en 2004 voerden Cordaid, ICCO, Hivos en Oxfam Novib bijna 12.000 projecten uit, waarbij ze bij 3822 projecten probeerden om beleid van bedrijven of overheden te beinvloeden. In totaal was er 212 miljoen euro met die projecten gemoeid. Uit een onderzoek van de Inspectie bleek dat het vrijwel onmogelijk was om de effectiviteit en efficiency van die campagnes te beoordelen. Los daarvan is er ook nog een principiële vraag: is het de taak van de Nederlandse overheid om campagnes te betalen die gericht zijn tegen Nederlandse bedrijven (zoals de Hema) en andere Nederlandse overheden? Dat bijvoorbeeld Oxfam Novib heeft gelobbyd tegen het Europese suikerbeleid is logisch (dat beleid is ook krankzinnig), maar dan doet zich toch de merkwaardige situatie voor dat Ontwikkelingssamenwerking een campagne betaalt die zich mede richt tegen het beleid van Landbouw.

Meer concentratie? Integendeel. In 1995 hadden de grote vier 2937 partnerorganisaties in de derde wereld; in 2006 was dat gestegen tot 3516.

Die versnippering is historisch zo gegroeid. De grootste vier organisaties zijn, hoewel ze inmiddels deels internationaal zijn gefuseerd, nog steeds typisch Nederlandse producten van de verzuiling. Hivos is humanistisch, ICCO protestants, Cordaid katholiek en Oxfam Novib algemeen. Die opzet heeft dus niets te maken met de behoeftes in arme landen, maar alles met de Nederlandse politiek.

De achtergronden van de clubs spelen nu formeel geen rol meer; ze doen in de praktijk vaak hetzelfde soort projecten in dezelfde landen. Wettelijk mag de religieuze achtergrond van de organisaties zelfs geen rol spelen, want het is verboden om met Nederlandse belastinggeld zieltjes te winnen. Vreemd genoeg zond Oxfam Novib vorig jaar een spotje uit waarin geld werd gevraagd voor de Ethiopische hulporganisatie Integrated Holistic Approach. Deze club is weliswaar zeer gerespecteerd, maar ook openlijk gericht op missiewerk. Waarom de areligieuze Oxfam Novib uitgerekend deze club steunt, is onduidelijk.

De hulporganisaties hebben net als de omroepen goede banden met alle politieke partijen, en net als de omroepen zijn ze resistent tegen hervorming. Er zijn al jaren pleidooien voor meer samenwerking of fusies, maar, zo constateert een evaluatie, 'in de praktijk blijkt dit erg moeilijk. Iedere organisatie bedient haar eigen leden en achterban en kent het natuurlijke institutionele belang om zichzelf in stand te houden'. Tussen 1998 en 2000 steunden Hivos, Cordaid, ICCO en Oxfam Novib samen maar liefst 5400 projecten. "Het is de vraag of ze op deze wijze greep kunnen houden op waarmee ze bezig zijn," vraagt de evaluatie zich af.

De vraag stellen is hem beantwoorden. De spreiding van het geld heeft geleid tot een versnippering van mankracht en kennis. Al jaren klinkt dan ook de roep om meer concentratie van de hulp. Tevergeefs. In 1995 hadden de vier in totaal 2937 partnerorganisaties in de derde wereld, in 2006 was dat aantal gestegen tot 3516. De oorzaak van die groei is heel duidelijk: er kwam meer geld beschikbaar, waardoor de organisaties werden gestimuleerd het aantal terreinen verder uit te breiden. Door die bestedingsdruk werd er meer gewicht toegekend 'aan het wegzetten van geld dan aan beleid of andere criteria'. In landen als India, Burkina Faso, Bolivia en Bangladesh is de donorconcurrentie groot. In Nicaragua hebben de lokale partners gemiddeld zeventien donoren. Omdat de westerse organisaties elkaar verdringen om hun geld weg te mogen geven, hebben ze weinig invloed op het beleid van de lokale organisaties.

Demonstranten bepleiten hogere vergoedingen voor koffieboeren, Utrecht, 2003

MAARTEN HARTMAN / HH

11 Kritiek op hulp is vooral ritueel. Oppervlakkig gezien bestaat er een levendig en kritisch debat over ontwikkelingshulp in Nederland. Zo heeft minister Bert Koenders net het boekje *Heilige huisjes: Anders kijken naar internationale samenwerking* in ontvangst genomen. Dat suggereert dat hij openstaat voor radicale wijzigingen.

Het lijkt heel wat, maar het zegt niet zoveel: iedere nieuwe minister komt met nieuw beleid. Tegelijkertijd blijft het beleid in essentie ongewijzigd. Een herdenkingsboek over vijftig jaar hulp vergeleek het in 1999 al met een mammoettanker. Op het dek geeft de kapitein druk aanwijzingen, maar benedendeks veran-

PETTERIK WIGGERS / HH

Een gezondheidsproject van Cordaid voor vluchtelingen in het zuiden van Soedan

dert er niets en stoomt het schip gewoon rechtdoor.

Wie zich verdiept in de Nederlandse ontwikkelingshulp, raakt in eerste instantie diep onder de indruk van de openheid, de zelfkritiek en de evaluaties. Pas na een tijdje valt op dat het vooral ritueel is. Zo stelde de Rekenkamer al in 1999 vast dat algemene budgetsteun niet erg effectief is. De Inspectie herhaalde dat laatst nog eens, maar de steun gaat gewoon door. De Hofvijver kan gedempt worden met verstandige rapporten die oproepen tot minder beleid, minder versnippering, minder ambities. Die worden minzaam in ontvangst genomen, waarna de beleidsmachine doordraait.

De ontwikkelingssector heeft een paar technieken ontwikkeld om een potentieel zeer schadelijk wapen – kritische evaluaties – onschadelijk te maken. De belangrijkste techniek is de omhelzing. De verantwoordelijke minister of organisatie prijst het rapport, prijst zichzelf ('wij zijn transparant', 'wij zijn een lerende organisatie') maar zegt er meteen bij dat de kritiek inmiddels achterhaald is en dat het beleid gewijzigd is. Daarmee worden de critici direct ontwapend. Het fraaie is dat het beleid altijd gewijzigd wordt vóórdat de evaluatie openbaar wordt. De gedachte achter evaluaties is natuurlijk dat je leert van je fouten en daarna nieuw beleid ontwerpt. Het ontwikkelingswereldje heeft die volgorde omgedraaid, zodat men wel kan schermen met kritische evaluaties, maar er geen last van heeft.

Een paar voorbeelden. De evaluatie van de zogenaamde thematische medefinanciering (subsidie voor bijvoorbeeld Novib) kwam pas ter beschikking in april 2006, toen het werk aan het nieuwe beleid al was afgerond.

Het rapport van de commissie-Dijkstal over het draagvlak voor hulp kwam uit ná de discussies in de Kamer over de subsidiëring van ontwikkelingsorganisaties. De commissie stelt zelf ook vast dat er nauwelijks iets gedaan wordt met resultaatmetingen en dat veel organisaties het idee hebben dat de ambtenaren op het ministerie de verplichte evaluaties niet eens lezen. De evaluaties zijn bovendien tandeloos. De Kamer stelt bij nieuw beleid van tevoren nooit harde eisen, bijvoorbeeld dat het programma wordt stopgezet als streefcijfer X niet wordt gehaald. Door de overvloed aan doelen en projecten is er altijd wel ergens een bemoedigende trend, zodat het beleid door kan gaan.

Soms gaat het er minder subtiel aan toe. Onlangs presenteerde de Inspectie een zeer kritisch rapport over de hulp aan Afrika. De belangrijkste conclusie was dat Nederland te veel hooi op zijn vork neemt. "Het teveel aan beleid had als consequentie dat er te weinig prioriteiten zijn gesteld." De ministers Koenders en Verhagen schrijven doodleuk aan de Kamer: "De evaluatie bevestigt de tendens gedurende de evaluatieperiode in de richting van een daadwerkelijk geïntegreerd Afrikabeleid." Zo pakt natuurlijk iedere evaluatie goed uit.

De ministers maken ook de boodschapper verdacht. Ze vinden niet alle conclusies 'even degelijk onderbouwd', sommige zijn zelfs 'weinig genuanceerd', dan wel 'kort door de bocht'. Het is goed om daar even bij stil te staan. De Inspectie staat onder leiding van Bram van Ojik, een GroenLinkser met een warm hart voor ontwikkelingswerk. Hij zoekt de nuance, zoals hij zelf schrijft. Zijn mensen raadpleegden 506 personen en werkten twee jaar lang aan een rapport van 608 bladzijden. En dan nog is het 'weinig genuanceerd' en 'kort door de bocht'. De boodschap is duidelijk. Als zelfs een vuistdik, door en door gedocumenteerd rapport van een GroenLinkser afgeserveerd kan worden als 'weinig genuanceerd', dan kan alle kritiek op ontwikkelingshulp afgeserveerd worden. |

Verwend op het werk

Dankzij internet kunnen we steeds makkelijker thuis werken, maar andersom ook meer privézaken regelen in de baas z'n tijd. Online bankieren, je kind bekijken via de webcam en een knipbeurt in de vergaderkamer – alles kan. Plus: tips om niet door de mand te vallen.

door Mark Traa, illustraties Matthias Giesen

Er is een tijd geweest, nog niet eens zo lang geleden, dat je op kantoor alleen met de buitenwereld was verbonden via een kleine transistorradio in de vensterbank. Je luisterde naar de *Dikvoormekaarshow* of naar *Vijftig pop of een envelop* met Tóóóm Mulder. En naar de *Radionieuwsdienst verzorgd door het ANP*. Om klokslag vijf uur hees je je in je regenpak om naar huis te fietsen. Op dat moment begon je vrije tijd. En niet alleen voor jou: de banken en het gemeentehuis waren op dat uur al dicht, de supermarkt bijna. Werk en privé waren twee gescheiden werelden.

Hoe anders is dat nu. Elk moment van de dag stroomt de wereld binnen via internet, óók op het werk. Alleen sukkels laten zich nog nat regenen: de rest kijkt op buienradar.nl en wacht tot het is overgewaaid. Boodschappen kunnen we via de website van de supermarkt bestellen, bankieren kan online, formulieren zijn te downloaden. En dat kan allemaal in de baas zijn tijd. Zoals we nog véél meer privézaken kunnen doen in werkuren – maar daarover straks meer.

Werk en privé zijn parallelle universums geworden. Het zijn werelden die, bespoedigd door internet, in toenemende mate met elkaar vervlochten raken. In maart liet EPN, een 'platform voor de

informatiesamenleving', onderzoek doen naar de vermenging van werk en privé. Driekwart van de onderzochte werkenden blijkt in de vrije tijd bereikbaar te zijn voor het werk via e-mail of telefoon. Een vijfde wordt ook daadwerkelijk na kantooruren nog benaderd. Eerder onderzoek van het adviesbureau Ernst & Young liet zien dat tweederde van de hogeropgeleiden tijdens de vakantie gewoon bereikbaar is voor het werk. Zeven op de tien checkt tijdens de vakantie de e-mail, gemiddeld twee keer per week. Gemiddeld wordt er anderhalf keer per week contact opgenomen met het werk per telefoon, sms of e-mail. De laptop gaat steeds vaker mee op vakantie.

De laptop gaat mee op vakantie. We mailen in privétijd voor de baas.

In privétijd surfen en mailen we gemiddeld 2,4 uur per week voor de baas.

Daar staat dus tegenover dat het regelen van privézaken in werktijd steeds gewoner wordt. Vorig jaar besteedden we gemiddeld 4,9 uur per week aan privé-mailen, surfen en bellen in werktijd – zeg maar een uur per werkdag. Vrouwen doen het meer dan mannen, jongeren (beneden de 35 jaar) meer dan ouderen. Gezien de sociale wenselijkheid waarmee antwoorden in dergelijke enquêtes worden gegeven, mogen we gerust aannemen dat het aantal werkelijke privé-pc-uren in de baas zijn tijd beduidend hoger ligt.

De verleiding die internet biedt, is dan ook groot. Een groot deel van de vrije tijd laat zich inmiddels vanaf de werkplek via internet organiseren. De krant kan worden gelezen, de maaltijd besteld, het uitstapje geregeld, het verjaardagskaartje verstuurd. Reizen boeken, huizen kijken, ▸

tweedehands spullen kopen: we hoeven het eigenlijk al niet meer op te sommen, zo vanzelfsprekend is het allemaal geworden. Voorheen persten we het in onze schaarse vrije uren. Nu kan het gewoon vanuit kantoor, mits de systeembeheerder het toelaat (zie kader op pagina 37) en mits er tijd voor is. Niet iedereen hééft die tijd uiteraard, maar volgens Ernst & Young is de praktijk dat we die tijd simpelweg némen. Gemiddeld genomen dan, want natuurlijk surft u wél gewoon netjes in de pauze.

De grens tussen gebruik en misbruik is lastig te trekken. Niemand zal het schadelijke zien van een sporadisch bezoekje aan een nieuwssite (nog steeds de populairste surfbestemming op het werk), maar het is geen geheim dat vacaturesites de meeste hits krijgen tijdens kantooruren. Vroeger keken we in de krant of gingen we naar het arbeidsbureau, tegenwoordig zoeken we een nieuwe baan tijdens onze oude baan. Tijdens het werksurfen belanden we – zuiver toevallig, uiteraard – ook op sekssites: altijd leuk om een collega een plaatje te forwarden. En hebben we allemaal dat maffe filmpje op YouTube al gezien?

Het spelen van spelletjes in werktijd was vroeger beperkt tot het leggen van een kaartje in de pauze. Maar nu kan het op de pc, zonder dat iemand het verder ziet. Het aanbod van pc-spelletjes is te groot om op te noemen. Er zijn voldoende spellen waarvoor niet eerst software moet worden gedownload – dat is op het werk natuurlijk niet verstandig. Hoewel daar soms op onvermoede plaatsen helemaal niet moeilijk over wordt gedaan. Van oud-minister Gerrit Zalm is bekend dat hij er niet voor terugschrok om op zijn werkkamer in verloren uurtjes (die hebben bewindslieden kennelijk) computergames te spelen; met name zijn favoriet *Heroes of Might and Magic V*. Dat is toch echt héél wat complexer dan zeeslagje.

Oud-minister Zalm speelde in verloren uurtjes op zijn werk computergames.

Gamen op het werk, daar hangt toch een negatief aura omheen. Maar wat te denken van een andere eigentijdse toepassing van internet op het werk: het volgen van je kind in de crèche. Er bestaan inmiddels verschillende kinderdagverblijven die ouders via webcams laten meekijken. CamKids, een Eindhovense aanbieder van webcam- en internetdiensten voor kinderopvang, verkoopt het op zijn site zó: "Het is twaalf uur. Je bent hard aan het werk op kantoor. Opeens dwaalt je gedachte af van de deadlines naar iets veel waardevollers... je kind. Je start internet op en logt in op camkids.nl. Daar is ze, vrolijk aan het spelen met blokken. Voor een paar minuten kun je meekijken in haar wereld op het kinderopvangcentrum. Delend in haar doorzettingsvermogen bekijk je hoe ze de blokken één voor één opstapelt. Oeps... de toren valt om! Lachend raapt ze de blokken weer bij elkaar. Na een glimp opgevangen te hebben van haar belevenissen in het kinderopvangcentrum sluit je af... de deadline staat weer te wachten, maar op een of andere manier voelt het niet als een paar minuten geleden." Kosten voor een kind dat vijf dagen per week in de crèche zit: 45 euro. Het tweede kind is gratis.

Een oogje op je kinderen houden, dat wil je misschien niet alleen in de crèche. Tenminste, dat denken ze bij www.cameraoppas.nl. Het Brabantse bedrijf levert webcams voor ouders die hun kinderen gewoon nérgens meer uit het oog willen verliezen. Een webcam 'biedt de unieke mogelijkheid je kind altijd dicht bij je te hebben en zo van die mooie, nieuwe, ontroerende momenten te genieten. Of gewoon om je ervan te verzekeren dat het goed gaat. Ideaal voor moeders en vaders op hun werk, de meerdaagse bijscholingscursus, de dienstreis naar het buitenland maar ook tijdens het etentje bij de buren'. Een andere cameratoepassing: garageketen ABC Autoservice heeft *iGarages*, waarbij klanten via de webcam kunnen meekijken of de onderhouds- of reparatiebeurt wel goed verloopt.

Je kinderen of je auto in de gaten houden vanaf je werk, dat is misschien nog gewoon een handige toepassing van internet. Veel ingrijpender is de toenemende populariteit van virtuele sociale netwerken in bedrijven. En dan gaat het al snel over het

'volgen' van je collega's. Dat zijn inmiddels al niet meer per se de mensen die je overdag fysiek op kantoor ziet. Ze zitten overal: ze werken thuis, in een andere vestiging, misschien wel aan de andere kant van de wereld. Collega's zijn steeds vaker mensen die je 'ziet' wanneer je je pc, laptop of mobiele telefoon aanzet. Je hebt contact met ze via 'sociale software': schermpjes waarop je kunt zien of ze bereikbaar zijn. Zo ja, dan kun je direct berichten uitwisselen. Zo nee, dan laat je een kattebelletje voor ze achter. De collega kan dat 24 uur per dag oppikken.

Volgens dat principe werkt het immens populaire msn, en dat is dan ook een programma dat in toenemende mate op de werkvloer zijn intrede doet. Vaak in een 'interne' variant, met alleen contactpersonen die bij het bedrijf werken. Maar het idee erachter is duidelijk: collega's moeten

'Dankzij' internet kun je een inkijkje krijgen in het privéleven van collega's.

op elk gewenst moment en op elke locatie met elkaar kunnen communiceren en samenwerken. Volgens het onderzoek van EPN is dat inmiddels onvermijdelijk in een economie waarin het aandeel 'kenniswerk' steeds groter wordt. "De persoonlijke betrokkenheid en het oordeel van werknemers staat centraal; dat maakt dat kenniswerkers vaak ook buiten reguliere werktijden bereikbaar moeten zijn. Vanwege die persoonlijke betrokkenheid en gedrevenheid zullen veel werknemers dat niet erg vinden."

'Dankzij' internet is het in elk geval meer dan ooit mogelijk om een inkijkje te krijgen in het privéleven van je collega's. Dat kan via netwerksites als Hyves, MySpace en Facebook, waar groepen mensen zich scharen onder de vlag van hun gemeenschappelijke werkgever – iets wat overigens geen initiatief van dat bedrijf hoeft te zijn. Zo zijn er inmiddels talloze 'Hyves' – niet altijd toegankelijk voor buitenstaanders – waarin zich tientallen tot soms wel honderden werknemers van een organisatie hebben verenigd: van de Albert Heijn in Veenendaal-West tot landsadvocaat Pels ►

Internetlummelen

Iedereen op kantoor heeft ze weleens: verloren uurtjes. Dan is de verleiding van internet vaak onweerstaanbaar. Enkele tips voor internetlummelaars.

Stiekem surfen

Elk bedrijf van enige omvang heeft een systeembeheerder. Die heeft de beschikking over filters waarmee hij het internetaanbod voor werknemers kan beperken. Hij kan ervoor zorgen dat ze niet op pornosites kunnen komen, en verder op alle sites die hij verkiest: Marktplaats.nl, YouTube.com – eigenlijk alle sites waarbij het evident is dat iemand er voor zijn eigen vertier is. In het algemeen werken de filters heel behoorlijk. Maar het is de moeite waard om te proberen de systeembeheerder via een proxy-server te omzeilen. Dat is een andere server die contact zoekt met de 'verboden' website. De bedrijfsserver ziet zo niet dat een 'eigen' computer in de fout gaat. Er zijn websites – *proxysites* – die op deze manier werken en beweren dat ze elke afscherming kunnen doorbreken. Het is de moeite van het proberen waard: www.surf-anoniem.nl, www.surfstiekem.nl, http://hidemyazz.net, www.anonymousatwork.com, www.list-proxies.com.

Spelen op kantoor

Het is nog steeds leuk hoor: paperclipschieten en propjes gooien naar de prullenbak. Maar het blijft gênant wanneer de baas binnenkomt. Computerspelletjes zijn dan een stuk discreter (wel het geluid uitzetten!). Er zijn er duizenden: van yahtzee tot poker. Speel alleen de simpelste; daarvoor hoeft niets te worden gedownload. Kijk bijvoorbeeld op www.spele.nl, www.spelletjes.nl, www.funnygames.nl en www.spellencentrum.nl.

Lekker lezen

Een zéér ingenieuze manier om lummelen te maskeren is te vinden op http://readatwork.com, een website van de New Zealand Book Council. Daar zijn talrijke (Engelstalige) boeken te lezen in een 'zakelijke' lay-out. Het is even wennen om Mark Twain of Leo Tolstoj te zien in de vorm van een powerpoint-presentatie, maar op het eerste oog – en zeker van enige afstand – werkt de maskering prima. Wie liever een Nederlands boek leest in een normale vormgeving, kan terecht op www.ebook.nl. Daar kunnen recente boeken tegen vergoeding worden gedownload, maar er is ook een keuze uit tientallen gratis boeken: van Jules Verne tot de Statenbijbel. Engelstalige online boeken: www.ebooks.com. Gericht zoeken in/naar online boeken: http://books.google.com.

Online leren

Studeren in de baas zijn tijd: dat gaat vaak lastig wanneer er boeken aan te pas komen. Gelukkig zijn er ook talloze online cursussen, die dikwijls nog gratis zijn ook. Kijk eens op www.hema-onlineleren.nl (inderdaad, de Hema!), www.ou.nl, www.leren.nl, www.teleac.nl. Denk er bij taalcursussen even aan dat er vaak ook geluidsfragmenten moeten worden afgespeeld.

Baas in de buurt?

Een internetlummelaar wil natuurlijk niet worden betrapt door zijn baas die ineens de kamer komt binnen lopen. Je zult net zien dat je op zo'n moment van de schrik niet snel genoeg met je cursor op het rode kruisje rechtsboven kunt klikken. Daar zijn gelukkig trucjes op bedacht. Een veelgebruikte is de 'Alt-Tab'; door tegelijkertijd op deze toetsen te drukken, kun je snel heen en weer springen tussen twee schermen (het 'andere' scherm moet dan wel iets onschuldigs zijn). In veel computerspelletjes zit een *boss-key* ('baasknop') ingebouwd: met een enkel commando verdwijnt het spel uit beeld en floept een gortdroge spreadsheet tevoorschijn. Op http://www.donsbosspage.com/protector.shtml kunnen ook lummelaars zonder spelletje terecht. Boss-keys zijn ook overal te downloaden op internet.
Wie niet eens zijn hand van de muis wil afhalen, kan de *USB Smart privacy mouse* proberen. Die heeft aan de zijkant een knopje zitten dat bij indrukken in één klap alles laat verdwijnen wat op dat moment in beeld is.
En dan is er ook nog de *StealthSwitch*, een voetpedaal dat onder het bureau kan worden gelegd. De fabrikant: "Nu kunt u op het web surfen, sudoku's maken en winkelen op eBay, wetende dat uw privacy één klik verwijderd is." I

▸ Rijcken & Droogleever Fortuijn. En aangezien ook familie en vrienden berichten ('krabbels') achterlaten op diezelfde Hyves-pagina's, krijgen de collega's een aardig inkijkje in iemands privéleven. De wat minder snuggeren gebruiken Hyves als platform om eens lekker te gaan mopperen over de baas, of doen er verslag van hun dagje uit terwijl ze eigenlijk 'ziek' thuis zaten. Het ministerie van Defensie benadrukt dat militairen in den vreemde moeten oppassen met wat ze op hun Hyves tikken: de vijand kan meelezen. Dat geldt natuurlijk evengoed voor bedrijfsgeheimen.

Is het allemaal triviaal en ongeschikt voor in werktijd, die profielsites? Niet overal. Een ICT-onderneming uit Californië, Serena Software, introduceerde *Facebook Friday*: elke vrijdag mogen de medewerkers twee uur lang rondsnuffelen op de profielsite Facebook, waar ze hun collega's kunnen tegenkomen en vooral beter leren kennen. Niet alleen hun hobby's, maar ook hun manier van denken en werken. Oudere werknemers kunnen zo bijvoorbeeld ontdekken hoe de jongere generatie omgaat met computertoepassingen. Iedereen kan bovendien kenbaar maken waar hij is: op zakenreis, achter het bureau of thuis. Best handig. De baas kan dat trouwens óók allemaal volgen.

> **Minder snuggeren gebruiken Hyves om te mopperen op hun baas.**

Bedrijven hebben inmiddels wel in de gaten dat ze hun werknemers een groot plezier doen door ze privévoorzieningen te verschaffen. Bedrijfskinderopvang, bedrijfsfitness en leaseauto's zijn daarvan natuurlijk bekende voorbeelden. Maar inmiddels zijn er veel meer diensten op de markt die werk en privé verder in elkaar doen overlopen. Zo zijn er bedrijven die het hun werknemers erg makkelijk maken om bepaalde privézaken in werktijd af te handelen – door een ander bedrijf dan weliswaar. Bijvoorbeeld door SuperServer, een Amsterdamse firma die volgens operationeel manager Anna Hendrikx alle mogelijke vervelende klusjes uit handen neemt. "Mensen die de hele week keihard werken, hebben geen zin om op zaterdag met hun pak bij de stomerij te staan," zegt Hendrikx. En dus kunnen ze hun stoomgoed op het werk in een speciale kast van SuperServer hangen, waar het tweemaal per week wordt opgehaald en teruggebracht. Zo kan kleding ook worden gewassen en gestreken en schoenen worden gerepareerd.

Maar daarbij blijft het niet. SuperServer laat desgewenst bloemen bezorgen op secretaressedag en taart op verjaardagen, wast auto's op de bedrijfsparkeerplaats en komt een nieuw maatkostuum of stropdas aanmeten. Ook kan er iemand worden ingehuurd om thuis op een KPN-monteur te wachten of bestelde meubels in ontvangst te nemen. Wie geen tijd heeft om voor het thuisfront sieraden aan te schaffen, kan een keuze maken uit een collectie die op kantoor wordt langsgebracht. En nee, dat soort service is niet alleen bedoeld voor het management. "Het is een cadeautje voor je werknemers, om te laten zien dat je ze waardeert," aldus Hendrikx. SuperServer werkt voor ruim vijftig bedrijven, waaronder McKinsey, Heineken en Cisco, maar ook voor de Amerikaanse ambassade en het ministerie van Economische Zaken.

White-collar-bedrijven zijn ook de voornaamste doelgroep van Nathalie Heijmans, alias De Bedrijfskapper. Ze bezoekt bedrijven om er werknemers te knippen die geen tijd (zeggen te) hebben om in hun vrije tijd naar de kapper te gaan. Het zijn vooral accountants, bankiers, verzekeraars en IT'ers. "Van postkamer tot heel hoog," aldus Heijmans vanaf haar vakantieadres in Frankrijk. Volgens een rooster plaatst ze haar klanten op een bureaustoel in een gereserveerde vergaderruimte. Soms wil een bedrijf een eigen kappersstoel, die Heijmans dan weer voor een zacht prijsje kan regelen. De knipbeurt zelf wordt niet door het bedrijf vergoed; de winst voor de werknemer wordt puur uitbetaald in tijd. De Bedrijfskapper is niet duurder dan een

gewone kapper: Heijmans heeft immers geen eigen kapsalon. Na een dipje lopen de zaken de laatste jaren weer prima, zegt ze. "Bedrijven willen zich onderscheiden. Ze willen bekendstaan als een goede werkgever."

Er zijn niet veel bedrijfskappers. Wel wemelt het van de bedrijfsmasseurs die op kantoor langskomen. Het gaat veelal om stoelmassages, waarbij veronderstelde drukpunten in het lichaam worden bewerkt. Stoelmasseurs hebben veelal een spirituele insteek: het gaat vaak over meridianen en chakra's. Dat het helpt bij allerlei werkgerelateerde klachten zoals rsi is nooit bewezen, maar het geeft natuurlijk wel een heerlijk gevoel om een halfuurtje te ontspannen, zéker als het fiscaal aftrekbaar is. Dat geldt evenzeer voor de mediteersessies die voor bedrijven worden georganiseerd. Binnen de christelijke vakbond CNV wordt ervoor gepleit om meditatie in de cao voor ambtenaren en zorgwerkers op te nemen. Verschillende bedrijven bieden hun medewerkers gelegenheid om er kennis mee te maken. Her en der worden stiltekamers ingericht om je even te kunnen terugtrekken van de hectische werkvloer. Of je nu per se moet mediteren om tot rust te komen is een tweede; het gaat erom dat je je na afloop beter voelt – waardoor je weer beter gaat presteren. Welke baas is daar nu tegen?

Bezinning is ook de gedachte achter de bijeenkomsten van christelijke werknemers die zich organiseren via www.bedrijfsgebed.nl. Er zijn zo'n 250 bedrijfsbidstonden: groepen christenen die in werktijd minstens eenmaal in de week, maar soms ook dagelijks, samenkomen voor een gezamenlijk gebed. Er zijn spoorchristenen (bij de NS), christelijke recreatieondernemers, christelijke psychiaters en christelijke marketeers. In hun organisatie krijgen ze tijd (vaak de pauze) en ruimte (een aparte kamer) om samen hun geloof te belijden. Zulke 'bidstonden' zijn er ook voor ambtenaren: elk ministerie kent een groep, vallend onder een *rijksgebedcoördinator*. Op www.rijksgebed.nl: "Concreet wordt dagelijks gebeden voor het Koninklijk Huis met al haar telgen. Ook wordt er gebeden voor de Minister-President, het Kabinet, de Eerste en Tweede Kamer, de Secretarissen-generaal en Directeuren-Generaals. Maar ook voor de directeuren en afdelingshoofden en overige landsbestuurders en collega-ambtenaren. Om ze te laten aanraken door Zijn liefde."

Denk vooral niet dat dit de enige voorzieningen zijn die werknemers, deels 'dankzij' internet, kunnen genieten. Onderzoeksgroepen die werken aan intelligente woonomgevingen (zeg maar het 'huis van de toekomst') denken allang verder. Zij zien het begrip *homepage* in de meest letterlijke zin: een huis-pagina. Wat hun betreft kan iedereen straks vanaf het werk inloggen op een site die controle biedt over de privé-omgeving. Via een webcam kan het interieur worden gecheckt op braaf spelende kinderen, op je werk-pc gaat een alarm af wanneer er thuis wordt ingebroken, met een sensor kan op afstand de thermostaat worden geregeld, als de deurbel gaat kun je vanaf je werk de meteropnemer binnenlaten. Je kinderen melden op de site waar ze zitten, jij vertelt ze hoe laat ze thuis moeten zijn voor het eten. Dat eten wordt door de boodschappendienst afgeleverd in een speciale koelbox naast de voordeur.

> **Vanaf het werk kun je straks thuis de meteropnemer binnenlaten.**

Goed, het Chriet Titulaer-gehalte wordt nu misschien wat te hoog. De verleiding is groot: alles willen wat kán. Maar alle tekenen wijzen erop dat we steeds meer zélf willen bepalen hoe we werk en privé met elkaar combineren. Een eigentijdse ontwikkeling die alleen maar valt toe te juichen. Hoe we dat precies gaan inrichten, dat zal blijken. Natuurlijk, het werk zal via moderne communicatiemiddelen vaker doordringen in uren die we nu nog voor onszelf hebben bestemd. Maar daartegenover staan gemakken en vrijheden waarvan zelfs de meest verwende werknemer nu nog alleen kan dromen. |

ZELF
PORTRET

door Renate van der Zee, foto Jos Lammers

Margriet van der Linden

Margriet van der Linden (Nieuw-Lekkerland, 1970) is journalist. In september treedt ze aan als hoofdredacteur van *Opzij*.

Wat is uw huidige gemoedstoestand?
Energiek. Nieuwsgierig naar de dingen die gaan gebeuren. Laat maar komen.

Wie zijn uw helden?
Martha Gellhorn, Oriana Fallaci en Martina Navratilova.

Aan wie ergert u zich?
Aan mensen die klagen. En aan mensen die uit hun nek kletsen, die denken dat ze van alles weten terwijl ze totaal geen idee hebben.

Lijkt u op uw vader?
Ik lijk meer op mijn moeder. Ik heb net als zij een nogal streng voorkomen. Dat zet mensen weleens op het verkeerde been.

Wat zijn uw dagdromen?
Als kind heb ik vaak gedagdroomd dat ik Wimbledon won. Nu droom ik van in het buitenland wonen en publiceren, liefst in Engelstalige kranten. En eindelijk die roman afmaken.

Wat is uw grootste angst?
Ziekte. Niet meer kunnen.

Bidt u weleens?
In mijn jeugd heb ik het heel veel gedaan. Toen ik nog in de buik van mijn moeder zat, werd er al namens mij gebeden. En ik betrap mezelf erop dat ik het nog weleens doe.

Heeft u ooit een mystieke ervaring gehad?
Als student voelde ik op een avond na lange beschouwelijke gesprekken met mijn medestudenten plotseling de aanwezigheid van God. Het was een vredig gevoel. Een geluksgevoel. Ik heb er niets over gezegd. Daarna dacht ik dat er van alles in mijn leven zou veranderen. Maar dat was niet zo.

Bent u aantrekkelijk?
Ja. Maar ik ben geen allemansvriend en dat zal ook voor mijn aantrekkelijkheid gelden.

Wat is uw definitie van geluk?
De beslissing: dit is het en dit is prima.

Waar schaamt u zich voor?
Schuld en schaamte stonden lange tijd boven mijn bed geschreven. Ik heb me kapot geschaamd voor van alles. Maar die tijd is voorbij.

Bent u monogaam?
Ja, alweer een tijdje.

Wanneer heeft u voor het laatst gehuild?
Vorig jaar, toen mijn jongste broer trouwde. Ik heb de neiging te wensen dat alles bij het oude blijft. Maar dingen zijn eindig.

Lijkt u op uw vrienden?
Ja. Ze zijn ook allemaal aantrekkelijk, intelligent en geestig.

Hoe moedig bent u?
Als je opgroeit in een zwaar hervormd gezin en je komt erachter dat je op meisjes valt, kun je besluiten toch maar met die jeugdvriend te trouwen, vier kinderen te krijgen en te bidden tot het overgaat. Dat heb ik niet gedaan.

Wat is uw grootste ondeugd?
Ik bel niet altijd even snel terug. En hoe vaker mensen indringend gaan bellen, hoe halsstarriger ik word.

Welke eigenschap waardeert u in een vrouw?
Een combinatie van kracht en kwetsbaarheid.

Welke eigenschap waardeert u in een man?
Zand erover is bij de meeste mannen ook echt zand erover. Daar houd ik van.

Als u iets aan uzelf kon veranderen, wat zou dat dan zijn?
Definitief afscheid nemen van mijn neiging tot doemdenken.

Wie is uw grootste liefde?
Mijn vriendin.

Van wie houdt u het meest?
Van haar, van mijn broers en van mijn ouders.

Gelooft u in God?
Op dit moment niet. Maar dat kan ik nooit met absolute zekerheid zeggen.

Welk leed heeft u anderen berokkend?
Ik had weleens beter afscheid kunnen nemen.

Wat is de beste plek om te wonen?
In Amsterdam aan het water. Het idee van ruimte en kalmte in een stad. Maar een loft in Tribeca in New York is ook niet verkeerd.

Wie hoopt u nooit meer terug te zien?
Je komt ze toch altijd weer tegen, dus dat kun je beter niet bedenken.

Hoe is ongeluk te vermijden?
Door gewoon een taxi te nemen.

Wat is uw devies?
Volgend jaar lach je erom. |

Zwijgzaamheid

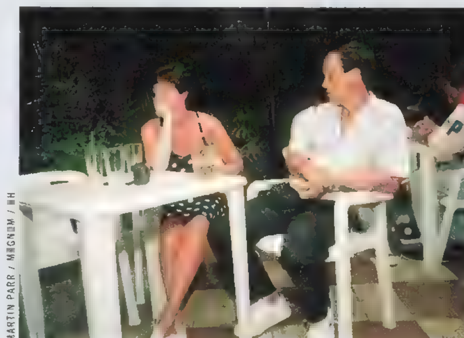
Wie niets interessants te vertellen heeft, kan beter zijn mond houden. Ook tegen zijn partner.

door Beatrijs Ritsema

Langdurige echtparen hebben een imagoprobleem. Wanneer zij gefotografeerd moeten worden, hebben ze om te beginnen hun leeftijd niet mee, wat kijkers niet voor hen inneemt. Verder geeft een jarenlange relatie vaak iets looiigs aan een stel. Alsof een gedeelde geschiedenis van twintig of dertig jaar onvermijdelijk uitmondt in gezapige sufheid. Zwijgende stellen (lang niet allemaal oud trouwens) zijn weergaloos gefotografeerd door Martin Parr. In *Bored Couples* (1993) figureert het ene uitgebluste paar na het andere. Wezenloos staart men langs elkaar heen in de verte. Hier valt niets meer aan te redden: deze stellen hebben elkaar niets meer te vertellen en vervelen zich dood. Een momentopname natuurlijk, maar de illusie is er niet minder sterk om.

Er bestaat geen geschiktere ambiance om een zwijgend echtpaar de maat te nemen dan een restaurant. Op andere locaties (kerk, bioscoop, supermarkt, tennisbaan) zijn diezelfde echtparen met iets bezig en bezige mensen maken niet gauw een eenzame indruk. Maar **in het restaurant is eten niet genoeg. Het decor eist conversatie.** Twee tafelgenoten die niet voldoen aan de norm om een geanimeerd gesprek te voeren, laden de verdenking op zich dat ze zich met elkaar vervelen. Eten voor de tv wordt om dezelfde reden veroordeeld.

De therapeutische consensus luidt dan ook dat een stel actief zijn best moet doen om het niet zover te laten komen. Toch zijn er genoeg langdurige relaties waarin betrokkenen weinig met elkaar praten zonder dat dit als teken van verveling moet worden opgevat. Als mensen elkaar door en door kennen, hebben ze vaak aan een half woord genoeg.

MARTIN PARR / MAGNUM / HH

De noodzaak om informatie over jezelf te verstrekken en meningen uit te wisselen is domweg vervallen. Stug doorgaan met genoegzaam bekende, niet-verrassende dingen zeggen, ervaren zij als een gekunstelde manier van doen. Stilte hoeft niet op saaiheid te duiden.

Dat een zwijgend echtpaar bij omstanders zo'n indruk van verveling wekt, komt door de vergelijking met vrienden of met een groter gezelschap. Met drie man heb je altijd een gesprek, dat is waar, en twee vrienden of vriendinnen in een restaurant voeren ook altijd een conversatie. Dit contrast is niet eerlijk, omdat praten een andere functie heeft wanneer vrienden het doen. Ogenschijnlijk gaat het over de inhoud, maar eigenlijk gaat het alleen maar om bevestiging van de relatie. Hoe verhit ook de inhoudelijke discussie, hoe interessant ook de uitgesproken zielenroerselen, uiteindelijk doet men niet anders dan het verstevigen of in stand houden van de relatie. **Praten is verbaal aaien.** Niet alle relaties hebben een continu dieet van wederzijdse verbale bevestiging nodig: vriendschappen tussen mannen bijvoorbeeld, die dagenlang zwijgend zitten te vissen, maar vaak ook oudere echtparen.

Uit een biografisch artikel over Germaine Greer herinner ik me dat zij de auteur David Plante (een bewonderaar en veel jongere vriend van haar) had verboden om tijdens een lange autorit voor de hand liggende opmerkingen te maken in de trant van 'Kijk eens wat een schitterend landschap!' Hij mocht alleen interessante dingen zeggen, en als hij niets wist, had ze liever dat hij zijn mond hield. Sommige langdurige relaties floreren prima bij Greers stelregel. |

FAYEZ NURELDINE / AFP / ANP

Overlopers

Het gist binnen het islamitisch terrorisme. Nu de overwinning uitblijft, gaan gangmakers van Al-Qaida en andere organisaties werken voor de tegenpartij. | door Britta Sandberg

Noman Benotman loopt in Park Lane naar een duur restaurant, in minimalistisch design, dat dezer dagen hip is in Londen. Hij draagt een oranjekleurige polo onder een grijs geruite blazer; dat past goed in deze buurt. Aan de tafeltjes naast hem zitten zakenmensen gedempt te praten.

Benotman (41) komt uit Libië. In zijn vroegere leven was hij moslimstrijder. Hij vocht in Afghanistan tegen de soldaten van de Sovjet-Unie, en uit die dagen, die later als heroïsch werden verheerlijkt, kent hij ook Osama bin Laden. Benotman zegt te weten hoe hij met een AK-47 moet omgaan. Hij keek de sovjetpiloten in hun helikopters in de ogen voor hij ze neerschoot.

Toen de Sovjet-Unie zich roemloos uit Kaboel en Kandahar terugtrok, keerde Benotman naar zijn vaderland terug en werd leider van de Libisch-Islamitische Gevechtsgroep. Met enkele honderden aanhangers wilde hij het regime van Moeammar al-Khaddafi ten val brengen, dat hij als corrupt en on-islamitisch beschouwde. In de tijd vóór 11 september 2001 was

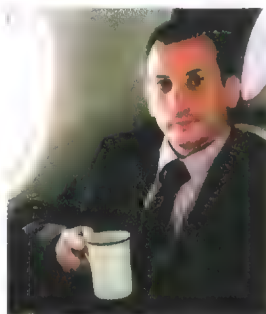
Links: propagandafilmpje van Al-Qaida, maart 2008; boven: aanslag op een VN-kantoor in Algiers, 2007

de Libiër een belangrijke figuur in het zich uitbreidende netwerk van het terrorisme.

Nu zit hij in een restaurant in Londen waar kelners in wit livrei het eten opdienen, en hij bestelt in zeer Brits Engels een espresso met een glas water.

Benotman is net terug uit Libië. Ditmaal was hij er in opdracht van de regering-Khaddafi, die hij tien jaar geleden nog uit de weg wilde ruimen. Hem is nu een speciale taak toebedeeld: hij moet gevangengenomen leden van zijn vroegere terroristische groepering ertoe bewegen een soort vredesverdrag te ondertekenen. In de afgelopen zestien maanden is hij 25 maal naar Libië gereisd, maar nu, zegt hij, is het manifest voor de terugkeer naar een normaal leven zo goed als geschreven – en ook al bijna ondertekend.

In dat document moeten terroristen, van wie de meesten al enige tijd vastzitten, zich distantiëren van het geweld en van de moord op burgers. Bovendien moet er een ontkenning in zijn opgenomen van de onlangs openbaar gemaakte verklaring van Al-Qaida dat de Libisch-Islamitische Gevechtsgroep' zich bij hem had aangesloten. Dat klopt niet, zegt Benotman, de Libiërs wilden al lang niets meer met Al-Qaida te maken hebben. Bij zijn nieuwe missie gaat hij bepaald niet heimelijk te werk, integendeel: de Arabische televisiezender Al Jazeera deed niet zo lang geleden verslag van zijn reizen naar Libië – het is nogal opzienbarend dat een voormalige jihadstrijder vrede probeert te stichten.

Noman Benotman

Niet alleen in Libië zie je hoe mensen zich losmaken van Al-Qaida en de oprichters ervan. Amper zeven jaar na de aanslagen van 11 september en tien jaar na de oprichting van het Internationale Islamitische Front voor de Jihad tegen Joden en Kruisridders, in het leven geroepen door Bin Laden en Auman Al-Zawahiri, komen er scheuren in het monolithische blok.

Als je je, zoals de deskundigen het graag zeggen, Al-Qaida moet voorstel- ▶

▸ len als een terroristisch franchisesysteem met filialen in vele landen, dan zijn tegenwoordig heel wat filiaalleiders voorzichtig bezig met een opstand. Ze distantieren zich van de iconen van de terreur, van hun doelen en middelen. Het gaat daarbij kennelijk om interne ontwikkelingen, om een discussie binnen de verschillende groeperingen die onvermijdelijk was en die nu is uitgebroken. En kennelijk houdt die ontwikkeling niet causaal verband met de oorlog van Amerika tegen het wereldwijde terrorisme.

In mei kwamen experts uit Europa en Amerika samen in Florence om de stand van zaken te bespreken. Ze vonden het moeilijk in te schatten hoeveel terroristen er nu nog zijn die kost wat kost het Westen willen bestrijden. De meerderheid van hen was van mening dat Osama bin Laden in de praktijk nog steeds invloed uitoefent op de wijdvertakte groeperingen – als peetvader en financier van de opleidingskampen en ook van de wereldwijde aanslagen. En alle experts waren ervan overtuigd dat Bin Laden zou blijven proberen zo veel mogelijk mensen in het Westen te doden.

> De invloedrijke Deoband-beweging sprak een fatwa uit tegen het terrorisme. 'Dat is vergelijkbaar met een uitspraak van het Hooggerechtshof in de VS.'

AL-JAZEERA / AFP / ANP

Ayman Al-Zawahiri

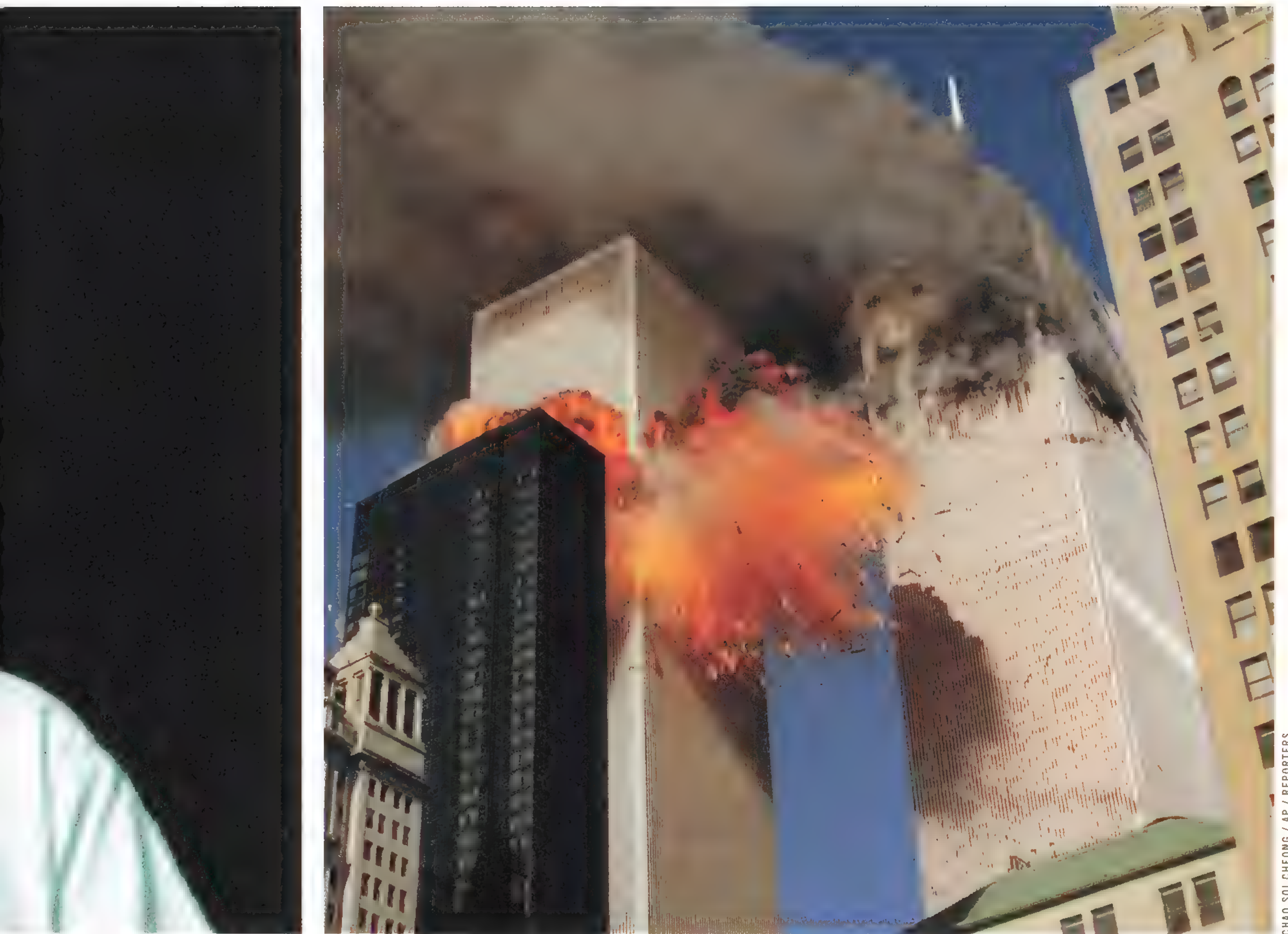
Er wordt gedacht dat de leiding van Al-Qaida in het ondoordringbare, bergachtige grensgebied tussen Pakistan en Afghanistan zit. Van daaruit sturen Bin Laden en Zawahiri boodschappen naar hun gelovigen. Zij zien de afvalligen als verachtelijke wezens, die naar het gehate Westen zijn overgelopen. Vooral de Egyptenaar Zawahiri laat zijn volgelingen weten dat renegaten als Benotman door de vijand zijn omgekocht of door marteling zijn omgeturnd. Voor de rest zouden westerse geheime diensten erop uit zijn met hun propaganda tweedracht en onzekerheid onder de moslimstrijders te zaaien.

Eind mei vaardigde de invloedrijke Deoband-beweging in India een fatwa uit tegen het terrorisme. Op een bijeenkomst in New Delhi waaraan de belangrijkste islamitische bewegingen van het land deelnamen, werd een tekst voorgelezen waarachter alle groeperingen zich hadden kunnen scharen: "Zin en doel van de islam is elk soort terrorisme te bestrijden en de boodschap van mondiale vrede te verspreiden. Zij die de Koran en de boodschap van de profeet misbruiken om terreur te rechtvaardigen, houden een leugen in stand."

De hoogste moefti en drie afgevaardigden ondertekenden namens iedereen het document. "Dat is zo'n beetje vergelijkbaar met een uitspraak van het Hooggerechtshof in Washington," zegt de activist Javed Anand later. De Deobandi's ontlenen hun naam aan een kleine stad in de Indiase deelstaat Uttar Pradesh; ze hebben in het verleden strijders in de islamitische wereld geïnspireerd en religieus geschoold. Militante Pakistaanse groeperingen, jihadstrijders in Irak en ook de Taliban hebben zich jarenlang op hen beroepen. Dat is nu voorbij.

Vaak gaan voormalige militante strijders die zich hebben losgemaakt van de jihad ertoe over hun vroegere strijdmakkers te bekeren. Zo riepen eind april enkele tot inkeer gekomen volgelingen van de militante groepering Hizb oet-Tahrir, in 1953 in Jordanië opgericht met filialen in zo'n veertig landen, een stichting in het leven die het fundamentalisme onder moslims in Europa moet bestrijden.

Maajid Nawaz (31) is de directeur van die stichting, de Quilliam Foundation. Hij bouwde aanvankelijk in Pakistan en later in Denemarken geheime cellen op. Vijf jaar lang zat hij in Egypte in de gevangenis, waar hij zich afkeerde van het radicale islamisme. De oprichtingsbijeenkomst was in het British Museum; Nawaz hield zijn toespraak in een goedzittend pak van Hugo Boss en hij had zijn baard netjes bijgeknipt. "Ik heb me van het islamisme afgekeerd omdat ik heb

CHAO SOI CHEONG / AP / REPORTERS

New York, 2001

leren inzien dat het de vloek van de islam is," verklaarde hij.

De kleine rebellie binnen Al-Qaida begon in mei 2007. In die dagen kwam er bij de in Londen verschijnende Arabisch krant *Al-Sharq-al-Awsat* een fax binnen. Die was verstuurd door een van de coryfeeën van Al-Qaida, de leermeester van Bin Laden, voordat deze van Peshawar naar Afghanistan ging en een stralende verschijning werd in de islamitische wereld. De man heet Sayed Imam al-Sharif, is eigenlijk arts en komt oorspronkelijk uit Egypte, net als Zawahiri, zijn latere concurrent om de gunst van Bin Laden. Sharif is beter bekend onder zijn *nom de guerre*: Dr. Fadl.

Interessant genoeg verstuurde Fadl (58) zijn fax vanuit zijn cel. Sinds 2004 zit hij een levenslange gevangenisstraf in Caïro uit. Nu schreef hij dat het jihadisme verwerpelijk is omdat het een breuk betekent met de regels van de islam en de sharia: het zou niet in overeenstemming zijn met de Koran om mensen alleen op grond van hun nationaliteit te doden, temeer daar vaak genoeg 'onschuldige moslims en niet-moslims' het slachtoffer van dergelijke aanslagen zijn geworden. "Bestrijd omwille van de zaak van God degenen die jou bestrijden, maar overschrijd daarbij niet de grenzen," maande de bekeerde Fadl.

Dat de 'ideologische leider van Al-Qaida', een van de oprichters ervan, niets meer te maken wil hebben met Al-Qaida, Bin Laden en Zawahiri, was een sensatie, een keerpunt in het bestaan van het terroristische netwerk.

"Toen ik de fax las, dacht ik eerst dat hij die onder dwang geschreven had," zegt Mohammed Al-Shafei, redacteur van de Arabische krant in Londen, die het document afdrukte. "Fadl was het brein, de denktank van de jihad. Pas later, toen ik zijn nieuwe boek had gelezen, begreep ik dat hij meende wat hij schreef." In zijn cel schreef Fadl een boek om de metamorfose te motiveren die hij in zijn fax had aangekondigd.

Fadl werd niet alleen gezien als het brein van Al-Qaida, maar ook als mentor van Zawahiri. Beiden zijn chirurg, ze studeerden samen aan de medische faculteit van de universiteit van Caïro. Zawahiri werd na de moord op de Egyptische president Anwar Sadat in 1981 gevangengenomen als een van de vele duizenden verdachten. Fadl vluchtte naar Pakistan. In Peshawar behandelde hij gewonde strijders uit Afghanistan.

Zawahiri zat zijn straf uit in Caïro en ging daarna ook naar Peshawar, het hoofdkwartier van islamisten die een doel in hun leven zochten. De hiërarchie bij beide mannen was in die tijd duidelijk: Fadl was Zawahiri de baas. Van hem werd gezegd dat hij een encyclopedische kennis van de Koran bezat.

Op 11 augustus 1988 ontmoetten Fadl en Zawahiri voor het eerst een jongeman uit Saoedi-Arabië die Osama bin Laden heette, en een Palestijn, luisterend ▶

▸ naar de naam Abdoellah Assam. Met zijn vieren richtten ze later Al-Qaida op, 'de basis', de strijdgroep tegen de ongelovigen, het Westen, de wereldmacht Amerika, nadat de andere wereldmacht, de Sovjet-Unie, uiteengevallen was. Bin Laden had geld en getrouwen, de anderen bedachten de ideologische bovenbouw voor de jihad. Fadl schreef al snel een soort handboek van de radicale jihad. Daarin staat te lezen dat de heilige oorlog de natuurstaat van de islam is en 'de enige mogelijkheid om aan de heerschappij van de ongelovigen een einde te maken'.

Fadls afscheid van Al-Qaida is veelbetekenend: een van de oprichters verklaart dat de ideologie van Al-Qaida een vergissing is en dat de aanslagen van 11 september een dwaling zijn: een zware klap voor Bin Laden en Zawahiri. "Fadl trekt de theologische autoriteit van Al-Qaida in twijfel," zegt Lawrence Wright,

> 'Het ideologische debat zal Al-Qaida voor grote problemen plaatsen. Ze hebben nu al moeite om in Europa mensen te rekruteren.'

die in zijn boek *The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11* de ontstaansgeschiedenis van Al-Qaida beschrijft. "Volgens Fadl wordt nergens in de islam het principe goedgekeurd dat het doel de middelen heiligt. Christenen noch joden mogen worden omgebracht, tenzij ze moslims actief aanvallen."

Hoe serieus Zawahiri het pamflet van de bekeerling opvatte, blijkt uit zijn antwoord van tweehonderd bladzijden lang, dat in maart van dit jaar, eveneens op internet, wereldkundig werd gemaakt. Hij kan de metamorfose van Fadl alleen maar zien als een werk dat is uitgevoerd in opdracht van Arabische geheime diensten in nauwe samenwerking met de CIA, en zijn boek moet geschreven zijn onder invloed van martelingen en folteringen. Misschien is dat zo, maar waar is ook dat in de steek gelaten leiders zich in alle tijden denigrerend over vroegere strijdmakkers hebben uitgelaten.

"Als jij beweert dat die operaties niet legaal zijn," zo spreekt de nummer twee van Al-Qaida de voormalige metgezel rechtstreeks toe, "dan zou dat ook weleens kunnen gelden voor alle in Palestina uitgevoerde operaties." De rechtmatigheid van de aanslagen van de Palestijnen tegen Israël had Fadl nooit in twijfel getrokken.

Paul Cruickshank van de universiteit van New York en terreurexpert Peter Bergen onderzochten zes maanden lang de interne strubbelingen binnen Al-Qaida. Cruickshank denkt dat het ironisch genoeg de oorlog in Irak is geweest die vertragend heeft gewerkt op de latente kritiek op Bin Laden en zijn concept van de jihad. Als Amerikaanse soldaten immers heilige grond betreden, dan beschouwen alle belangrijke figuren van het terrorisme de jihad als gerechtvaardigd. "Wat nu aan het opkomen is, heeft al heel lang gegist en geborreld."

Geen twijfel mogelijk: Al-Qaida is nog steeds een gewetenloze en gevaarlijke terreurorganisatie, ook al heeft ze in Irak aan invloed verloren. In Pakistan en Afghanistan, de belangrijkste landen voor Al-Qaida, wint ze weer aan populariteit. Daar helpt Al-Qaida om, zoals vroeger in samenwerking met de heroplevende Taliban, de regeringen in Islamabad en Kaboel ernstig in moeilijkheden te brengen. "Maar op de lange termijn zal het ideologische debat ze voor grote problemen plaatsen," denkt Peter Bergen. "Ze hebben nu al moeite om in Europa mensen te rekruteren."

De sfeerverandering die experts als Bergen in Europa menen waar te nemen, komt tot uiting in de Tawhid-moskee in Londen. Twee van de mannen die eind juni 2007, overigens vergeefs, een aanslag wilden plegen in Londen en Glasgow, kwamen er vaak. "Maar de mensen hebben er intussen genoeg van dat de islam steeds weer wordt gelijkgesteld aan terrorisme," zegt Usama Hasan (36), de imam van de moskee.

Hasan heeft tegenwoordig bij het gebed op vrijdag gewoon een pak aan. "Ik ben een moslim die in het Westen leeft, en dat mag iedereen weten." Ook hij heeft vroeger in Afghanistan gevochten, ook hij was lid van een fundamentalistische groepering. Nu predikt hij geweldloosheid en veroordeelt hij het terrorisme.

"Ik heb het gevoel dat er langzaam iets aan het veranderen is," zegt ook de Libiër Benotman. Ooit was hij in kringen van jihadisten zo bekend dat Osama bin Laden zich met hem inliet. Dat was in de zomer van 2000 in Kandahar, waar groeperingen uit vele landen bijeen waren gekomen, in totaal bijna tweehonderd mensen. Benotman zat er in een gastenverblijf waarvan Bin Laden de eigenaar was.

De Libiërs hadden niet veel op met de kruistocht tegen de Verenigde Staten, waarover toentertijd in Kandahar uitvoerig werd gesproken. Ze vreesden voor een terugslag in hun eigen land. Zelfs Taliban-leider Moellah Omar zou hebben gepleit voor aanvallen op Israël en niet op Amerika, herinnert Benotman zich. "We hebben Bin Laden toen uitgelegd dat hij zijn strategie niet aan alle Arabieren kon opleggen," vertelt de Libiër nu. "Daarop antwoordde hij dat hij één operatie niet meer kon terugdraaien, want de strijders waren er al klaar voor."

Even later verlaat de elegant geklede man, ooit islamstrijder, het chique restaurant en verdwijnt in het metrostation Green Park. |

Cultuur

De nieuwe Amy

WATTIE CHEUNG / CAMERA PRESS / HH

Amy MacDonald

Amy Winehouse lijkt er alles aan te doen om de 25 niet te hoeven halen. Intussen worden de hitlijsten bevolkt door andere jonge Britse zangeressen, die door pers en platenmaatschappijen voortdurend met Winehouse worden vergeleken. Wat hebben Adele, Duffy en Amy MacDonald in hun mars? | door Ruud Meijer

Nu de vrije val van Amy Winehouse (24) niet meer te stuiten lijkt, wordt er in de Britse media al schaamteloos gespeculeerd over haar opvolging. Niemand lijkt er nog voor terug te deinzen om *the new Amy* op een troon te zetten die de Britse Queen of Soul nog niet eens verlaten heeft. Kandidates genoeg. Iedere vrouwelijke laureaat van de BRIT School for Performing Arts & Technology krijgt meteen het predicaat *the next big thing* opgeplakt, al was het alleen maar omdat Winehouse daar óók van de lopende band is gerold. Met alumni als Katie Melua, Luke Pritchard (The Kooks) en Kate Nash vestigde de BRIT School zijn reputatie. Met Adele (20) hebben ze weer een *winner* in huis. Maar er zijn nog meer kapers op de kust. Een *Idols*-kloon in Wales leverde Duffy (23) op, en de Schotse Amy MacDonald (20) speelde en zong zich op eigen kracht naar een platencontract. Rest de vraag of je in de voetsporen van Amy Winehouse kunt treden zonder een *bad girl* te zijn.

Want Amy Winehouse is nog steeds de norm: ieder nieuw zangeresje wordt meteen met haar vergeleken. Wie Adele, Duffy of Amy MacDonald beoordeelt, past meteen de Winehouse-norm op haar toe. Toen Winehouse voor het eerst in Nederland optrad, waren media en fans voornamelijk onder de indruk van die fantastische, ongepolijste stem en van haar persoonlijkheid. Een podiumdier met trekjes van een ongeleid projectiel met een strot van hier tot Tokio, laten we het zo maar samenvatten. Maar haar liedjes? Nee, daar zaten we niet echt op te wachten. *Smooth* r&b, die ze alleen bij *Arrow Jazz* maar jazz noemen, met teksten die meer en meer de functie zouden krijgen van achtergrondinformatie bij een toenemend aantal sensatiebeluste artikelen in de Britse tabloids. Op *Back to Black* ontpopte zij zich nog meer als een *confessional singer-songwriter:* ruimte voor poëzie of universele waarheden was er niet meer, het ging alleen nog maar over haarzelf. De kloof tussen de inhoud van de teksten en de vorm van de muziek werd nog groter: de schrijnende teksten werden – nog steeds briljant – gezongen tegen een muzikale achtergrond van opgewekte sixties-meidensoul, wat toch zoiets is als het plakken van vrolijke marsmuziek onder verschrikkelijke oorlogsbeelden. Nee, Amy Winehouse zal zeker niet de geschiedenis ingaan vanwege haar briljante liedjes. Haar opvolgsters hoeven als singer-songwriter dus maar over een gemiddeld talent te beschikken. Die gouden strot, dáár gaat het om. En, wat misschien nog wel belangrijker is, een turbulente, bij voorkeur *sleazy* levenswandel. Want met name de kwaliteitspers lijkt de laatste tijd steeds meer bereid te zijn om het artistieke niveau van de Amy Winehouses en Pete Doherty's van deze wereld kunstmatig een beetje op te hogen om tóch nog een cultureel argument te hebben voor het plaatsen van sensatiebeluste verhalen. Brave artiesten, zo leek het wel, oogsten slechtere recensies en verkopen minder platen.

Maar de nieuwe generatie heeft deze stelling gelogenstraft. Wat verkoopcijfers betreft hebben de nieuwe Britse sterren immers niet te klagen. Van Adeles debuutalbum *19* werden er in korte tijd meer dan één miljoen verkocht, *This Is The Life* van Amy MacDonald ging anderhalf miljoen keer over de toonbank, en Duf-

Amy Winehouse

NEALE SMITH / CAMERA PRESS / HH

Adele

fy's *Rockferry* spant de kroon met een totale verkoop van drie miljoen stuks. Maar er moet aan de toekomst worden gedacht. Winehouse verkocht óók meer dan een miljoen exemplaren van haar debuut-cd *Frank*. Toch begon het pas echt goed te lopen naarmate haar gedrag en imago dieper *down the drain* gingen en het wel en wee van Amy 'Declinehouse', zoals ze al snel werd genoemd, een vaste rubriek in de roddelpers werd. Terwijl *Back to Black* op weg is naar het persoonlijke hoogterecord van tien miljoen, heeft Winehouse zelf zowel persoonlijk als artistiek een tragisch dieptepunt bereikt. Wie haar op de verjaardag van Nelson Mandela hoorde zingen, kan alleen maar medelijden met haar hebben.

DENNIS RENSHAW / CORBIS

And now, the end is near... Frank Sinatra zong het en velen van ons zullen het gedacht hebben toen de media vorige week berichtten dat Amy Winehouse, twee weken na het Mandela-fiasco, was opgenomen op de crisisafdeling van een Londens ziekenhuis. Verplegers verzorgden haar ruim een half uur voordat ze met een zuurstofmasker op naar het hospitaal kon worden vervoerd. De woordvoerder en de vader van de zangeres schrijven de spoedopname toe aan een verkeerd gebruik van de medicatie die de zangeres voorgeschreven kreeg om het recentelijk bij haar geconstateerde longemfyseem te bestrijden. Maar wie gelooft er nog in sprookjes? Medische bronnen in Londen niet in ieder geval; zij spraken ronduit over 'alweer een overdosis'. Een jaar geleden moest haar maag worden leeggepompt toen Winehouse een te grote hoeveelheid crack, heroïne, xtc en ketamine tot zich had genomen. Ook nu liep het weer goed af: verkeerd medicijngebruik of een overdosis, twaalf uur later was ze in ieder geval weer thuis. Sinatra, vaak genoemd als één van Winehouses grote invloeden, hield ook wel van een borrel en deinsde er evenmin voor terug om iemand af en toen flink op zijn bek te timmeren. Maar waar Old Blue Eyes nét iets beter op zijn gezondheid paste en zijn *final curtain* pas op 82-jarige leeftijd dichttrok, kunnen we wachten op het moment dat in huize Winehouse de gordijnen voor altijd gesloten zullen blijven. Haar recente spoedopname lijkt een logisch vervolg op een reeks van berichten en incidenten die afgelopen twee maanden de media haalden. Ze kreeg te horen dat haar echtgenoot Blake Fielder-Civil tot twee jaar gevangenisstraf was veroordeeld, voelde een knobbeltje in haar borst dat goedaardig bleek te zijn, schopte of sloeg een fan tijdens haar optreden op het Glastonbury Festival, kwam niet opdagen bij de onthulling van haar beeld in Madame Tussaud en meldde tussen neus en lippen door ook nog even dat het krijgen van kinderen voor haar misschien wel de oplossing van alle problemen zal zijn. Als Winehouse '*You know I'm no good*' zingt, weet ze waar ze het over heeft.

Adele leerde zingen door mee te galmen met platen van Eva Cassidy, Jill Scott en Ella Fitzgerald.

Adele, Duffy en MacDonald staan nog aan het begin van die verkenningstocht, maar lijken al lering te hebben getrokken uit de roekeloze levensstijl van het idool. Hun blazoen is nog smetteloos wit. Alleen Adele doet af en toe een uitspraak die doet vermoeden dat ons nog spannende dingen te wachten staan. Bijvoorbeeld toen zij haar vader adviseerde om niet met zijn verhaal naar de tabloids te gaan. "Ik zou nog veel meer shit over hem kunnen vertellen," zei ze goedlachs, maar ondertussen... Adele is dan ook de meest ongepolijste diamant van de drie zangeressen. Haar debuutalbum *19* opent zelfs een beetje amateuristisch met wat stijf en onhandig gespeelde gitaarakkoorden waarvan de keuze ook al niet helemaal geweldig klinkt. Zij is zichzelf ook bewust van haar beperkte muzikale capaciteiten en is vast van plan daar in de nabije toekomst iets aan te gaan doen.

Bij Adele Adkins sloeg de vlam in de pan toen ze een plaat van blueszangeres Etta James hoorde: op zo'n manier zingend je emoties uiten, dát wilde zij ook wel. De zachtere kant van de Noord-Londense zangeres is te herleiden naar Suzanne Vega. Adele groeide op in Tottenham, een Londense achterstandswijk, en werd opgevoed door haar jonge, alleenstaande moeder. Op school was ze het enige blanke kind in de klas, iets waar ze zich al snel niet meer bewust van was. Om de harde werkelijkheid van een buurt waar je noch 's avonds noch overdag veilig over straat kon te ontvluchten, verloor ze zichzelf al snel in de muziek. Ze leerde zingen door mee te galmen met platen van Eva Cassidy, Jill Scott en Ella Fitzgerald, zangeressen die ze al heel jong kon imiteren. Adeles moeder, een freelance meubelmaakster en masseuse van achter in de dertig, zette haar dochtertje op vijfjarige leeftijd al op de tafel om met het gezang haar etentjes op te vrolijken. Door de onvoorwaardelijke steun van haar moeder kon Adele uiteindelijk naar de BRIT School gaan, het door de Britse platenindustrie gefinancierde opleidingsinstituut waar getalenteerde jongeren alles kunnen leren wat een artiest later in het vak moet weten en kunnen. Op die school werd haar bijzondere talent al snel opgemerkt. In 2006 toerde zij in het voorprogramma van de ▸

Eten, bidden, beminnen cadeau bij een kwartaal-abonnement

Ik neem tot wederopzegging een kwartaalabonnement op HP/De Tijd à €38,- en ontvang het boek *Eten, bidden, beminnen* cadeau. E019

Naam M/V

Adres

Postcode / Plaats

Telefoon

Geboortedatum

E-mail

☐ Ik betaal per acceptgiro (toeslag €2,-).

☐ Ik machtig u hierbij het abonnementsgeld van mijn rekeningnummer |_|_|_|_|_|_|_|_|_| af te schrijven.

Datum

Handtekening

Stuur de bon in een ongefrankeerde envelop naar HP/De Tijd Abonneeservice, Antwoordnummer 16042, 5100 VJ Gilze. Bellen kan ook: 0800 – 022 4222 (gratis, 7 dagen per week tot 20.30 uur). Of ga naar www.hpdetijd.nl

Na betaling ontvangt u binnen twee weken uw welkomstgeschenk. Het aanbod is alleen geldig in Nederland tot en met 31 december 2008 en alleen als u de laatste drie maanden geen abonnement op HP/De Tijd hebt gehad.

Eten, bidden, beminnen **is een sterk geschreven, slim, aangrijpend én geestig verslag van een vrouw die haar eigen ik ontdekt. Een boek voor iedere vrouw – en man – op zoek naar spirituele diepgang en de zin van het leven. Elizabeth Gilbert schrijft over het avontuur dat in het verschiet ligt als je de waarheid onder ogen ziet en de verantwoordelijkheid neemt voor je eigen geluk.**

www.uitgeverijcargo.nl

ISBN 978 90 234 2805 3

HP/DE TIJD Altijd anders dan je denkt.

jeugdige ster Jack Peñate, waardoor ze ook buiten Londen bekendheid verwierf. Daarna ging het snel: een platencontract, een optreden bij Jools Holland en een eerste cd die grote indruk maakte. Ze schrijft al haar liedjes zelf en heeft ondanks haar jeugdige leeftijd al een heel eigen stijl en geluid. Haar teksten, die allemaal over dezelfde stukgelopen relatie gaan, zijn ruw en vol emoties. Toch overschreeuwt ze zich nooit in nummers als *Daydreamer, Chasing Pavements* of *Hometown Glory*; ze zoekt vaak eerder naar een zachtere, meer kwetsbare sound. Door de af en toe atypische instrumentatie van het album – Adele begeleidt zichzelf soms op een basgitaar alsof het een gewone gitaar is – heeft de muziek iets heel eigens. Het predicaat *the new Amy Winehouse* slaat dan ook eigenlijk helemaal nergens op, behalve dan dat zij het talent en de potentie heeft om net zo groot te worden. Adele heeft duidelijk haar eigen niche gecreëerd in een popindustrie die meer en meer uitblinkt in uniformiteit. De tabloids hebben nog niet veel over haar kunnen schrijven. Oké, ze is te dik en wordt nog weleens gedumpt door een vriendje, maar meer valt er meestal niet te melden. Maar *The Sun* blijft z'n best doen met een onflatteuze foto van de *'alco-popsinger'* die met een cocktail in de hand uit een auto stapt. Het begin is er, zullen we maar zeggen.

Duffy, die Adeles feestje een beetje verstoorde door ongeveer gelijktijdig haar gehypte debuutalbum *Rockferry* te releasen, is als zangeres en singer-songwriter nog een stuk braver en heel wat minder authentiek. Wie aan het begin van dit jaar door de Londense metrogangen liep, werd verrast door een onwaarschijnlijke hoeveelheid posters met daarop Duffy's foto en naam, een campagne die heeft gewerkt, want de plaat verkoopt als de spreekwoordelijke tierelier. Aimee Anne Duffy werd in 2004 tijdens *Wawffactor*, een Welshe variant van *Idols*, ontdekt door Jeanette Lee van het Rough Trade-label. Lee koppelde Duffy aan de voormalige Suede-gitarist Bernard Butler. Samen schreven zij vier songs voor haar nieuwe album. De andere liedjes ontstonden in samenwerking met Jimmy Hogarth, Eg White en Steve Booker. Ondanks al die hulp hecht Duffy er in interviews aan om te benadrukken dat zij de teksten en de melodieën bedenkt en dat de anderen zich 'slechts' bezighouden met de bijbehorende akkoorden en arrangementen. Duffy's muziek klinkt heel erg sixties en ligt in het verlengde van die van Britse iconen als Dusty Springfield, Petula Clark en Lulu. *Rockferry* is dan ook eerder een reconstructie van een voorbij tijdperk dan een creatie die hoorbaar is gemaakt in het hier en nu. Het enige vervreemdende element is dat het net lijkt alsof de eerste twee tracks van het album 45-toerenplaatjes zijn die te langzaam worden afgedraaid. Het is juist die lage traagheid die zo mooi contrasteert met Duffy's hoge, krakende en soms heftig vibrerende stemgeluid. Die stem en de productie vormen de magie van dit platina debuut. De composities blijven daarbij achter, zeker wanneer ze, zoals in *Stepping Stone*, Bacharach-achtige pretenties krijgen. Ook over deze lievige *girl nextdoor* met de kuiltjes in de wangen heeft de roddelpers nog niet veel kunnen berichten. Het meest sensationele verhaal gaat over haar jeugd. Het gezin Duffy werd tien jaar geleden door de politie in veiligheid gebracht nadat was ontdekt dat haar vaders ex iemand de opdracht had gegeven om hem te vermoorden. Verder was er nog één krant die het gerucht verspreidde dat Tom Jones Duffy's vader zou zijn. Het bewijs? Geen speld tussen te krijgen: Jones komt ook uit Wales en kan ook zingen.

DERRICK SANTINI / CAMERA PRESS / HH

Duffy

De vader van Amy MacDonald kon helemaal niet zingen, maar had wel een paar gitaren in huis liggen waar hij in zijn jeugd een tijdje op had proberen te spelen. Zijn twaalfjarige dochter pakte één van die instrumenten op nadat ze met geld dat ze van haar oma had gekregen de cd *The Man Who* van Travis had gekocht. Het was haar allereerste album en de liedjes bleven maar in haar hoofd rondzingen. Ze probeerde de songs na te spelen, en toen ze dat kon, ging ze al snel zelf liedjes schrijven. Op school kwam ze in contact met The Impact Team, een groep lokale muzikanten die scholen bezochten om de kinderen muziekles te geven en, als ze talent genoeg hadden, optredens in de stad, Glasgow, te regelen. MacDonald, met haar stevige, ietwat hese stem, stak met kop en schouders boven haar klasgenoten uit en was al snel in de hele stad te horen met haar mix van eigen liedjes en covers. Na een concert van Pete Doherty met Babyshambles, een band die ze heel vaak zag optreden, schreef zij *This Is The Life*, omdat ze zich toen realiseerde dat muziekmaken het leven was dat ze wilde leven. Ze nam demo's op in haar slaapkamer, stuurde die naar de grote maatschappijen en veroverde een contract bij Vertigo, het label van grote bands als Razorlight en The Killers. Waar Adele muziek maakt om haar zielepijn te verlichten en Duffy haar ambities transformeert in indrukwekkende producties, speelt en zingt MacDonald gewoon omdat ze het fantastisch vindt om muziek te maken. Van een song als *Let's Start a Band* spat het speelplezier af. Van de nieuwe generatie Britse zangeressen is zij degene zonder verborgen agenda's of duistere kantjes, een muzikant *pur sang* die als geen ander laat zien dat je ook een ster kunt worden zónder dat je iedere dag de roddelbladen haalt. |

> **Duffy's muziek klinkt heel erg sixties en ligt in het verlengde van die van Dusty Springfield en Lulu.**

RUMOER

Maandelijkse rubriek naar aanleiding van een culturele kwestie.

Bemoeials

Is Europese kritiek op het kastesysteem in India een vorm van neokolonialisme?

door Hans van den Bergh

RAVEENDRAN / AFP / ANP

Het is langzamerhand wel tot iedereen doorgedrongen: dat wij in vroeger eeuwen vanuit Europa de rest van de wereld hebben gekoloniseerd, was héél verkeerd van ons. Weliswaar is het iets te eenvoudig om te stellen dat landen die wij van hieruit onderwierpen altijd alleen maar werden uitgezogen; er leefde tevens bij ons de illusie van een beschavingsoffensief: we exporteerden immers ook wegen, scholen en ziekenhuizen naar de koloniën en er bestaan zelfs ex-wingewesten die dolgraag blijvend deel willen uitmaken van het moederland (stukjes Nederlandse Antillen bijvoorbeeld). Bovendien zijn de twee landen die nooit gekoloniseerd zijn – Afghanistan en Ethiopië – geen stralende toonbeelden van geslaagde zelfstandige staten.

Maar vast staat dat de modale Europeaan zich schuldig voelt omdat zijn voorouders destijds exotische landen en volkeren hebben overheerst. Alleen neemt dat schuldgevoel in mijn ogen soms absurde vormen aan. Zo lazen wij onlangs in *NRC Handelsblad* op de opiniepagina een groot artikel van Jakob De Roover, een Gentse onderzoeker op het gebied van de vergelijkende cultuurwetenschap. Deze Vlaming veegde daar de vloer aan met het Europees Parlement omdat men er eerder het kastenstelsel in India 'barbaars' heeft genoemd. Sommige parlementsleden durfden zelfs te stellen dat de lagere kasten in dat land gediscrimineerd worden!

Is dat dan helemaal niet waar volgens De Roover? Daar praat hij een beetje omheen, want er zijn in juni onmiskenbaar op tal van plaatsen in India rellen uitgebroken over de maatschappelijke positie van de Gujjars, een 'onaanraakbare' kaste van achtergestelden. Dat ontkent de Gentse cultuurwetenschapper ook niet. Natúúrlijk zijn de lagere kasten arm en worden zij onderdrukt. Maar wat wij in Europa al te makkelijk vergeten, vindt hij, is dat de verontwaardiging over het kastenstelsel door ons westerlingen in India is geïmporteerd. Het zijn vooral de protestantse zendelingen die daarginds bij het winnen van christenzieltjes de opvatting hebben verkondigd dat het hindoegeloof achterlijk en boosaardig was. Als wij hun dat idee niet hadden opgedrongen, zouden de lagere kasten nooit in opstand zijn gekomen tegen hun achtergestelde positie. De onlusten in India over de sociale kant van de hindoesamenleving zijn dus een product van westerse zendingsdrift en scholing.

Europa moet volgens de aanhangers van deze gedachte eindelijk eens ophouden de eigen waarden superieur te achten en aan andere culturen op te dringen. We moeten de verschillen tussen culturen juist relativeren en ze in principe gelijkwaardig achten.

Daarom dienen we eindelijk eens te stoppen met dat gezeur over beschavingen waarin bijvoorbeeld de positie van de vrouw vernederend zou zijn, waar zij mag worden verminkt en mishandeld. Als wij ergens de traditie aantreffen dat de weduwe van een overledene bij de begrafenis van haar man mede verbrand dient te worden, dan moeten we eerbied hebben voor een dergelijk eeuwenoud ritueel. En we mogen dat niet vanuit onze normen met de botte bijl tegengaan. Ook de koppensnellers op Nieuw-Guinea moeten we verdraagzaam hun koppen laten snellen. Wie zijn wij eigenlijk om vol te houden dat burenhulp zoveel humaner zou zijn dan eeuwige stammenstrijd?

Zo'n De Roover mag dan een onderzoeker zijn op zijn academisch instituut, zijn bevindingen zijn bepaald niet origineel. In ons land heeft met name Rob Nieuwenhuys, een befaamde deskundige in Indonesische zaken, jarenlang de stelling verkondigd dat onze eigen Multatuli

Gujjar protesteren in New Delhi tegen hun achtergestelde positie, juni 2008

> De cultuurvorser vindt dat we om economische redenen onze normen moeten verloochenen.

er in 1856 volkomen naast zat toen hij zich ertegen verzette dat de Javaanse bevolking werd uitgezogen door haar eigen inlandse hoofden. Nieuwenhuys hield niet op te beweren dat die arme boeren het helemaal niet erg vonden dat hun kippen en karbouwen werden geconfisqueerd en dat ze onbetaald voor de adellijke regenten moesten werken. Dat was het eeuwenoude ongeschreven recht van die vorsten, de zogenaamde *adat*. En wie daar tegen wilde optreden, zoals die slecht geïnformeerde blanke ambtenaar Douwes Dekker, probeerde ten onrechte westerse opvattingen over rechtvaardigheid op een andere cultuur te projecteren.

Maar De Roover gaat toch nog een stapje verder in zijn *NRC*-bijdrage. Stel je voor, zegt hij, dat Indiase parlementsleden onze samenleving zouden bekritiseren vanuit hun normen: dat zij onze vrouwen onzedelijk zouden noemen en onszelf viespeuken omdat wij koe eten. Maar dat doen ze niet omdat ze veel toleranter zijn dan wij. (Onzin natuurlijk: het heilig verklaren van koeien valt niet onder de universele mensenrechten en het discrimineren van vrouwen en lagere kasten is daar wel degelijk een inbreuk op.)

Ten slotte komt De Roover met een waarschuwing: als wij Europeanen ons zo aanmatigend en fundamentalistisch blijven opstellen, dan zouden India en China, de opkomende grootmachten, zich weleens van ons kunnen afkeren 'met nefaste (noodlottige – red.) gevolgen voor de toekomst van Europa'. Dat is de ultieme aap uit de mouw van onze cultuurvorser: we moeten onze eigen normen maar liever verloochenen om straks economisch niet in de kou te staan. Liever geld dan principes – bravo De Roover! |

Wie huis en haard verlaat, kan van alles overkomen. Spanning en avontuur, passie en inspiratie. Schrijvers, kunstenaars en artiesten vertellen. Deel 4 van een zomerserie: **Dick van den Toorn.**

door Hans Hoenjet,
foto's Amke

'Ik ben niet zo'n goede vakantievierder'

Met kwieke pas beent de acteur Dick van den Toorn over het terrein van het jaarlijkse theaterfestival de Parade, dat deze zomer door Nederland trekt en waar hij dit jaar voor de tiende keer op de planken staat. "Even naar de wc," zegt hij en hij duikt de toiletten in. Hoog in de lucht pakken zich onweerswolken samen. Nu nog zitten de bezoekers doodgemoedereerd op de terrasjes een glaasje wijn te drinken of iets te eten. Van overal klinkt muziek en lawaai.

Schuin tegenover mij is de tent waarin hij zijn voorstelling geeft: *Groeten uit Den Ilp*. Een eenakter, geschreven en geregisseerd door Don Duyns, over de kunstenaar Anton Heyboer en zijn vijf bruiden, de zucht naar vrijheid en de onschuld van het abnormale. De voorstelling houdt het midden tussen een toneelstuk en een stand-up comedy. In een wit, fladderend gewaad richt Van den Toorn zich rechtstreeks tot het publiek en schildert hij ondertussen met een paar kwasten tegelijk zijn kunstwerken.

De bui barst in alle hevigheid los en het publiek zoekt snel een schuilplaats. Fluks begeven we ons naar de tent waar de catering van de Parade-medewerkers wordt verzorgd. We passeren de vele koepeltentjes en caravans die als tijdelijk onderdak dienen. Van opzij bekijk ik Dick van den Toorn. Dit is dus de prettig gestoorde acteur uit *We zijn weer thuis* van Wim T. Schippers en Fats, de ADHD'er in een rolstoel, uit de tv-serie en gelijknamige speelfilm *Loenatik*.

Hij won dit voorjaar de Gouden Krekel – de meest begeerde onderscheiding in de wereld van het jeugdtheater – voor zijn rol in de familievoorstelling *Lang en gelukkig* van het RO Theater, die dit najaar haar reprise beleeft. Ook is hij deze zomer betrokken bij de opnamen van de speelfilm *De vliegenier,* waarin hij een ouderling speelt.

'Ik kan wel genieten van vakantie, maar als je freelancer bent, moet je voortdurend je eigen werk creëren.'

"In mijn vakantie sta ik op de Parade, want dan kun je dingen doen die je leuk vindt," zegt hij als we aan een tafel in de cateringtent zijn neergestreken. "Elke zomer kun je mensen uit een gezelschap of losse toneelspelers bij elkaar halen, omdat iedereen dan vrij heeft en je een stuk kunt maken naar eigen keuze. Je organiseert en produceert het helemaal zelf. Kortom, het is een vrijplaats om te maken wat je wilt. Dat klinkt als een flauwekulletje tussendoor, maar voor mij is het geen hobbyisme maar een passie."

In de loop der jaren heeft hij het zomertheaterfestival van karakter zien veranderen. Eerst was het een soort straattheater. Daarna werd het een yuppie-achtige bedoening, compleet met sushibar. Ook was er een periode met grote acts, zoals Loes Luca die in de Werkteater-tent op-

trad en in een keer het hele terrein leegzoog, zodat er bij de andere voorstellingen niemand meer kwam kijken. Momenteel is er veel muziektheater en proberen allerlei jonge groepen te voorzien in een groeiende behoefte aan vermaak.

"Als je het bekijkt vanuit het publiek, dan heb je een groep trouwe theatergangers die normaal naar de Nes of de Stadsschouwburg gaat en een abonnement heeft," legt hij uit. "En aan de andere kant heb je een groep mensen die voor 90 euro en spaarpunten van Albert Heijn naar een musical van Van den Ende gaan. Dat zijn gescheiden werelden. Ook het cabaret wordt flink gefrequenteerd. Maar het kleine-zaalcircuit, daar zit de loop niet in. Zulke voorstellingen zijn hier in de zomer te zien. Er komt op de Parade een publiek dat voor niet al te veel geld iets wil beleven, zien en meemaken. Maar ik heb deze voorstelling over Heyboer niet gemaakt omdat het gemakkelijk verkoopt, want het is geen stuk met muziek en een liedje, iets wat momenteel heel erg in is."

'In mijn vakantie sta ik op de Parade, want dan kun je dingen doen die je leuk vindt.'

Meteen na de Parade – die deze zomer achtereenvolgens Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Amsterdam aandoet – gaat Dick van den Toorn met acteur Ton Kas met het cabareteske *Ammehoela* het theater in. Daarom organiseert hij een werkvakantie. "Ik ga deze zomer twee weken met Ton Kas naar Spanje, naar een flatje van mijn moeder, waar ik heel hard ga schrijven," neemt hij zich voor. "Ik ben niet zo'n goede vakantievierder! Ik kan er wel van genieten, maar als je zoals ik freelancer bent, dan moet je voortdurend je eigen werk creëren.

"Ik moet dus alles zelf organiseren, en dat doe ik deze zomer. Ik ga daar achter een laptop zitten, maak gebruik van boeken en raadpleeg internet. Maar ja, als ▶

freelancer word je een beetje geleid door wat je aangeboden krijgt en weet je nooit wanneer die stroom ophoudt. Je werk loopt niet altijd door. Het is moeilijk om te zeggen 'Dat doe ik niet, want ik ga op vakantie.'"

Met Ton Kas heeft hij alvast een voorbespreking gehad over het concept van *Ammehoela*. "Het is toch een fascinerend fenomeen dat iedereen in Nederland afkomt op cabaret!" zegt hij over dat stuk. "Dat mensen iets tussen de schuifdeuren gaan vertellen en het leukste neefje van de familie willen zijn. Daar willen we trouwens geen parodie op maken. We willen het gegeven bestuderen dat je in een vacuüm zomaar opkomt en iets leuks vertelt."

Hij beschouwt zichzelf als een soort seizoenarbeider. Als freelancer gaat hij soms verplicht op vakantie, want zijn werk loopt niet altijd door. Met plezier haalt hij herinneringen op aan zijn zeldzame vakanties. Zo is hij een keer naar Bali en Mexico geweest. Dat maakte zo'n onvergetelijke indruk op hem dat hij zich voornam 'nooit meer een nieuw bankstel te kopen en altijd op reis te gaan'.

Ook aan meer prozaïsche uitstapjes, zoals een paar dagen met zijn dochter naar een kuuroord in de Eifel, denkt hij met genoegen terug. Soms huurt hij een huis in de Morvan. En wandelen in Engeland – waar hij de toneelschool volgde – vindt hij het summum van genot. "Ik vind het geweldig om van IJmuiden naar Newcastle te gaan, daar de auto neer te zetten en de *coast-to-coast*-route te lopen in Schotland. Dat is schitterend. Of helemaal door Wales wandelen. Ja, ik vind vakantie wel leuk, maar het is altijd een beetje rommelig om te combineren met mijn werk."

Wel heeft hij gemerkt dat je voor een leuke vakantie een relatie nodig hebt. Zijn vorige liefde vertrok opeens zomaar na het eten en kwam niet meer terug. "Ze rookte niet eens en ging toch een pakje sigaretten halen," zegt hij lachend. "Toen kwam er een eind aan dat samenwonen, en dat vond ik heel rot. Dan werkt toneel heel therapeutisch. Van kwart over acht tot elf uur ben je in dat toneelstuk en niet meer in je eigen wereld. Ik ben druk en een ontzettende denker, ja, ik vind het moeilijk om me te ontspannen. In een toneelstuk ben ik even weg en hoef ik niet meer manisch over mijn leven na te denken."

'Ik vind het geweldig om naar Newcastle te gaan en dan langs de kust naar Schotland te lopen.'

Elk jaar weerhoudt de Parade hem ervan om op vakantie te gaan en reizen te maken. Zelfs als hij er even tussenuit gaat, maalt het werk door zijn hoofd en bereidt hij nieuwe projecten voor. Na afloop van het theaterfestival heeft hij dan ook het gevoel dat hij volkomen leeg en uitgeput is. "Gisteravond regende het bijvoorbeeld, en dan denk je *what the hell* dat het publiek helemaal door de regen hierheen gekomen is. Dat is natuurlijk ontzettend tof en dan je ook heel erg je best."

Het zomerfestival zuigt zijn energie op. Overal is drukte en herrie om hem heen. Hij ontmoet veel theatermakers op het terrein van de Parade en dat is voor hem ook een beetje vakantie. "Maar die twee weken in Spanje heb ik ook nodig om me op te laden," zegt hij. "Aan het eind van de zomer ben ik heel blij dat het afgelopen is, en waarschijnlijk sta ik er volgend jaar weer. Het is elke avond weer anders. Mensen komen meestal niet naar de Parade omdat ze een goede kritiek in de krant gelezen hebben. Ook trekken ze hier geen mooie kleren aan om naar een voorstelling te gaan."

Zijn dochter zit achter de kassa van de theatertent en scheurt de kaartjes. Het uitgangspunt van zijn voorstelling *Groeten uit Den Ilp* is dat Anton Heyboer een kunstenaar was die zich tegen het establishment keerde en in een commune probeerde te ontsnappen aan de normaalheid van het bestaan. Hij zette zich af tegen de moraal van de kunstwereld en het huwelijk. "Het is erg grappig om dat te spelen voor mensen met een ijsje in hun mond, die de vleesgeworden normaalheid zijn," zegt Dick van den Toorn.

Voor deze voorstelling had hij nog even contact met de vrouwen van Heyboer. Ze wonen nog steeds in Den Ilp en hebben het gevoel dat hun Anton er nog is. Ze komen nauwelijks buitenshuis. "Ik heb Marike, een van zijn vrouwen, nog kort gesproken en gemaild en gevraagd of ze naar de voorstelling wilden komen, maar ze waren bang dat ze het toneel op moesten. Haha. Ach, het is natuurlijk een korte voorstelling. Dat zen-idee van vrijheid zit er ook in. Ik wil het zo spelen dat het helemaal transparant is; door heel direct tegen de mensen te praten, probeer ik de vertelling de zaal in te krijgen."

Zijn grote theaterliefde heeft Dick van den Toorn niet van een vreemde. Zijn moeder, Kitty Janssen, schitterde jarenlang in blijspelen en komedies. Wat behalve zijn acteertalent heeft hij nog meer van haar? "Gevoel voor humor en relativering," zegt hij onomwonden. "Een soort nuchterheid, die ik trouwens niet altijd even leuk vind. Een beetje hard voor jezelf zijn, flink zijn. Mijn moeder heeft altijd in de komische sector gewerkt. Eigenlijk ben ik blij dat ik geen komiek ben en de lach aan mijn kont heb. Ik kan het wel, maar het is naar. Na verloop van tijd vind ik het leuk om weer iets serieus te doen."

Volgens hem liggen lachen en huilen dicht bij elkaar. "Je lacht natuurlijk vaak om de ellende van een ander," besluit hij voordat hij naar zijn theatertent gaat om zijn voorstelling *Groeten uit Den Ilp* te spelen. "Humor is een beleefde vorm van wanhoop. We lachen ook als verlossing om het feit dat het even niet zo vreselijk is. Dat mensen zich overgeven aan iets. Dat is bevrijding."

Het is bijna tijd voor zijn eerste avondvoorstelling. De lucht klaart op en langzaam stroomt de theatertent vol met zomers geklede mensen. Van den Toorn moet nog enkele keren spelen, en dan mag hij naar Spanje om te werken. Voor hem dus geen echte vakantie deze zomer. Maar ja, hij is al tien jaar verslaafd aan de Parade." Ik vind dit gedoe nu eenmaal erg leuk," zegt hij, en gaat op. |

Volgende week: Arthur Japin.

32

Oplossingen vóór woensdag per briefkaart zenden naar Puzzelredactie HP/De Tijd, Postbus 75553, 1070 AN Amsterdam. Of per e-mail: puzzel@hpdetijd.audax.nl. Vergeet niet in de mail uw naam en adres te vermelden.

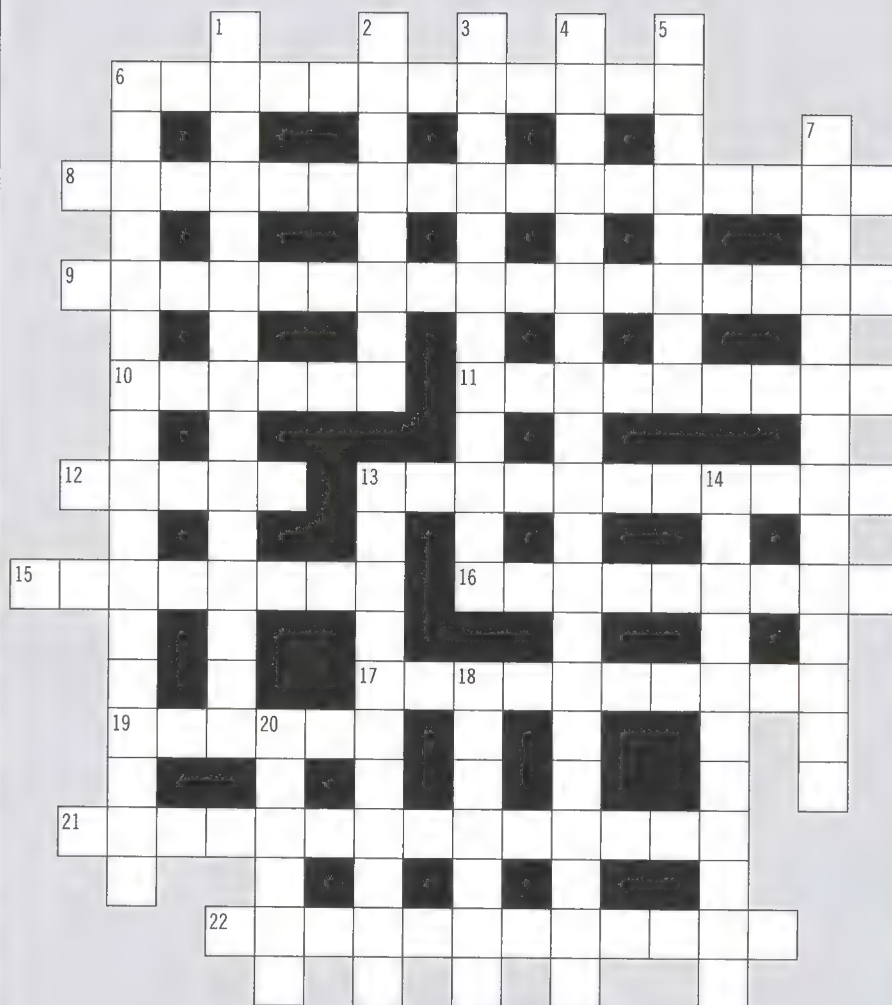
Onder de inzenders van een goede oplossing worden drie boekenbonnen van 25 euro verloot. Uitslag over twee weken.

Horizontaal

6. Stuk stof dat verzilverd kan worden (12)
8. Op een ontspannen manier een tekst redigeren (2,6,9)
9. Krediet bij een aannemer (17)
10. Voor de leeuw gaat hij achteruit (6)
11. De rede van een VVD'er staat op de plaat (9)
12. Erger kan een breuk niet zijn (5)
13. In de keuken is die goed voor een monsterzege (11)
15. Hartenheer (8)
16. Controleren het achtervak op school (9)
17. Populair lied dat doorgaans nauwelijks voorkomt (10)
19. Hoort een sport voor pas bevallen vrouwen te zijn (6)
21. Les aan een hogeschool voor Industrieel Ontwerpen (14)
22. Naslagwerk waarin men op zijn nummer wordt gezet (12)

Verticaal

1. Werkt op de gok (15)
2. Hoeveelheid ongedierte op de computer (8)
3. Wat krijgen we nu? (12)
4. Deze uitvoering wordt niet serieus genomen (20)
5. Zonder PvdA'er is het niet natuurlijk (8)
6. Opoefietsen (17)
7. Die zaak is een deel van een verdedigingsstuk (14)
13. Verontrustende act (11)
14. Dergelijke testen zal een vegetariër niet tot zich nemen (11)
18. Hier vindt internationaal overleg over de Mont Blanc plaats (7)
20. Zit uit onvrede op de fiets (6)

Oplossing cryptogram 30

Horizontaal
4. daghandel
7. paddoverbod
9. pillenmachine
11. formatievliegen
13. shampoo
14. nudisten
15. middelevenredig
19. vrouwenliefhebber
21. familiegevoel
22. doveninstituut
23. hijgster

Verticaal
1. wandeletappe
2. ongevallenverzekering
3. netbeheerder
5. hoorn des overvloeds
6. aprilmaand
8. denkers
10. borstmicrofoon
12. vergeven
16. dubbelster
17. ruimte
18. besluit
20. hooguit

De boekenbonen gaan naar:
Patricia Holtrop, Gorredijk;
Peter de Lau, Hilversum;
Rita Striekwold, Barendrecht.

Evangelie voor sceptici

De orthodoxe dominee Timothy Keller weet iedere zondag in New York duizenden yuppen naar zijn kerk te trekken. En zijn boek over God staat hoog op de bestsellerlijsten. | door Bart Jan Spruyt

Een wekelijkse bespreking van recent verschenen non-fictie.

In de theologie bestaat een vak dat apologetiek heet. Het is al zo oud als de christelijke kerk zelf en bestaat in pogingen van christenen om tegenover buitenstaanders rekenschap af te leggen van hun geloof. Wat geloven wij nu eigenlijk en waar baseren wij dat geloof op en hoe kunnen we niet-gelovigen van de redelijkheid en geloofwaardigheid van ons geloof overtuigen?

Alhoewel er voorbeelden zijn van geschriften waarin christenen zich rechtstreeks tot die buitenwereld richten en met een keur aan argumenten ongelovigen proberen over te halen tot een toetreding tot de kerk, zijn de meeste apologetische boeken voor intern gebruik geweest. Dat ligt ook wel voor de hand: alle kritische vragen en scepsis die niet-gelovigen tegen het christendom inbrengen, leven natuurlijk ook bij veel gelovigen zelf, en voor hen is een adequaat antwoord op die vragen en twijfels urgenter dan voor de niet-gelovigen.

In de Verenigde Staten doet zich op dat gebied sinds een aantal jaren een opmerkelijk fenomeen voor. Zijn naam is Timothy Keller, hij is predikant in New York en slaagt erin iedere zondag zo'n vijfduizend kunstenaars en young urban professionals, hoogopgeleide twintigers en dertigers, naar de kerk te lokken die hij zelf heeft opgericht, de Redeemer Presbyterian Church. Hij wordt daarom wel de 'meest succesvolle christelijke evangelist van New York City' genoemd. Bovendien heeft hij begin dit jaar een boek gepubliceerd over 'de redenen voor God', dat in de christelijke media direct al werd uitgeroepen tot hét boek van 2008 en dat – vreemd genoeg voor een boek dat een verdediging van het christelijk geloof biedt – doordrong tot de zevende plaats op de non-fictiebestsellerlijst van *The New York Times*. De voltooiing en publicatie van het boek is versneld, zei Keller in een interview, door de opkomst van het 'nieuwe atheïsme' van mensen als Richard Dawkins en Sam Harris. De Amerikaanse editie is uitgegeven door Penguin, wat ook al verrassend mag heten omdat deze uitgeverij niet eens een afdeling religieuze boeken heeft. De Nederlandse vertaling verschijnt volgende maand.

Het opmerkelijke aan Keller is dat hij in geen enkel opzicht doet denken aan de Amerikaanse evangelist zoals Europeanen die menen te kennen: de louche televisiedominee. Keller houdt überhaupt niet van het predicaat 'evangelisch' omdat dat associaties met de politiek en met het fundamentalisme oproept. Hij noemt zichzelf gewoon orthodox, omdat hij gelooft 'in het belang van een persoonlijke bekering en de autoriteit van de Bijbel'.

En dat maakt het allemaal nog raadselachtiger. Ook in Nederland zijn er populaire, goed verkopende theologen en predikanten, en die luisteren dan naar namen als Kuitert of Ter Linden. Maar die zijn allesbehalve orthodox. Hun werk kenmerkt zich veeleer door pogingen om de Bijbel te reduceren tot een onschuldige collectie van inspirerende legenden, een gezellig praatje, dat vooral bij al dan niet koninklijke bruiloften, doopdiensten en andere partijen goed van pas komt. En het ergerlijke is dat deze heren ons vervolgens ook nog willen doen geloven dat ze met hun verhalen de oorspronkelijke boodschap van het evangelie hebben herontdekt. Keller maakt zich niet schuldig aan deze vorm van bedrog, maar weet toch zondag aan zondag het welwillende gehoor te vinden van duizenden yuppen, die zich op de eerste dag van de week toch vooral onledig hielden met museumbezoek en een wandeling door Central Park.

Keller (1950) komt uit Pennsylvania en bekeerde zich tijdens zijn studie aan de universiteit tot het christelijk geloof. Hij doceerde daarna niet alleen aan een orthodox-presbyteriaans seminarie, maar was ook negen jaar lang predikant op het platteland van Virginia, in het kleine blauweboordenstadje Hopewell. Daar leerde hij meer dan hij waar dan ook had geleerd, vooral omdat zijn gehoor de noordelijke intellectueel dwong om zich helder en duidelijk uit te drukken.

> In Virginia leerde deze intellectueel uit het noorden zich duidelijk uit te drukken.

Ondanks zijn geringe ervaring werd hij in 1989 door de leiding van de Presbyteriaanse Kerk in Amerika (PCA) gevraagd de Redeemer Church in New York te gaan leiden. Aanvankelijk kwamen er niet meer

ARIE KIEVIT / HH

dan vijftig mensen op af. Nu is de kerk een groot succes en heeft zij meer dan honderd vergelijkbare kerken elders in de VS en Europa 'geplant', tot in Amsterdam aan toe – als onderdeel van een missie die gericht is op de verandering van New York en de rest van de wereld door 'persoonlijke verandering, sociale genezing en culturele vernieuwing'.

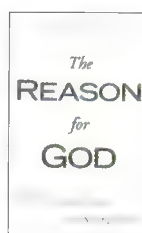
Misschien is een van de redenen van Kellers populariteit inderdaad wel gelegen in zijn helderheid en directheid. Hij verkoopt geen vage praatjes, ondersteund door harde muziek en andere technische hulpmiddelen, maar maakt vanaf het begin af aan duidelijk dat hij je komt vertellen dat het orthodox-christelijke geloof waar is. En om je dat duidelijk te maken, gaat hij de bekende vragen niet uit de weg. Als God liefde is, waarom is er dan zo veel lijden op de wereld? Als de wereld door evolutie is ontstaan, dan is het scheppingsverhaal toch niet meer dan een mythe, en zijn alle leerstukken die daarop voortborduren (de zondeval, het lijden van Christus, verzoening, vergeving en bekering) daarmee toch irrelevant geworden?

Wat zijn stijl en presentatie betreft, gaat Keller ervan uit dat moderne, jonge mensen niet meer het zitvlees en de capaciteiten hebben om een strak gecomponeerd boek van, zeg, C.S. Lewis te lezen (alhoewel Lewis voor Keller een geloofsheld is). Diens lange betogen vol logische argumentatie en redeneringen spreekt hen niet meer aan. Moderne apologetiek moet persoonlijker zijn, sneller en directer toegankelijk.

Keller erkent de aanwezigheid en zelfs het belang van twijfel. Hij begrijpt dat christenen niet zozeer overal een antwoord op hebben, maar met dezelfde vragen worstelen als niet-gelovigen. Maar hij daagt niet-gelovigen uit net zo kritisch over hun eigen vooronderstellingen na te denken als dat zij over het christendom doen. En hij voelt de huidige onzekerheid haarscherp aan: "We zijn aangekomen op een cultureel moment waarop zowel sceptici als gelovigen het gevoel hebben dat hun bestaan wordt bedreigd omdat zowel seculier scepticisme als religieuze geloofsovertuigingen aanzienlijk aan kracht winnen. **We bevinden ons niet in de westerse christenheid van het verleden, noch in de seculiere, religieloze samenleving die ons was voorspeld. We bevinden ons heel ergens anders."**

Maar waar precies weet niemand. Dat kan helpen verklaren waarom initiatieven als die van Keller zo succesvol kunnen zijn, zelfs in Manhattan. Misschien is een deel van de verklaring ook dat jonge mensen nu, zoals Peter Sloterdijk eens heeft gezegd in een interview met *NRC Handelsblad*, in het leven van hun ouders hebben gezien hoe de grote verworvenheden van 1968 – vrijheid! – zijn gedegenereerd tot onverantwoordelijkheid en losbandigheid, en dat zij daarom op zoek zijn naar een nieuw gevoel van orde. En in die zoektocht naar die nieuwe orde staan zij aanzienlijk minder bevooroordeeld tegenover geloof en religie dan de generatie die hun vooraf gaat.

Of de raadselachtige ontwikkeling die zich in New York en elders in de VS heeft voorgedaan, ook in Nederland van zich zal doen spreken, staat nog te bezien. Maar het zou om meerdere redenen geen kwaad kunnen. Een van de redenen is gelegen in het boek *America's Secular Challenge* dat de firma Amazon mij deed bezorgen, juist toen ik dit stukje aan het schrijven was. Het is van een agnostische joodse intellectueel, Herbert London, en gaat over het onvermogen van het radicale secularisme om de inbreuk van fanatisme (zoals het islamisme) op onze cultuur te pareren. De westerse beschaving en de cultuur van de democratie worden geschraagd door christelijke principes, aldus London, of we dat nou leuk vinden of niet. Een onbevooroordeeld onderzoek naar de precieze aard van die principes kan dan geen overbodige luxe zijn. Het boek van Keller voorziet in dat onderzoek. |

Tim Keller: The Reason for God – Belief in an Age of Skepticism. Hodder & Stoughton. €20,99.
Tim Keller: In alle redelijkheid – Christelijk geloof voor welwillende sceptici. Van Wijnen. €15. Vanaf september verkrijgbaar, en dan ook via www.ako.nl.

Vrouw in de war

De film over het grillige drankorgel Julia is al net zo ontspoord als zijzelf. En even fascinerend. | door Erik Spaans

Tilda Swinton is een van de meest energieke, kameleontische en onvoorspelbare actrices die ik ken. Ze begon haar carrière in de jaren tachtig als protegee van de Britse arthouse-regisseur Derek Jarman. In navolging van Jarman had ook Swinton zich destijds een ietwat kunstzinnig (om niet te zeggen pretentieus) aureool aangemeten. Met haar delicate, spitse gezicht en bleke huidskleur zag ze eruit alsof ze was weggelopen uit een prerafaëlitisch schilderij.

Swinton wás overigens ook een kunstwerk. In 1995 stelde ze zichzelf – liggend in een kist – een week lang tentoon in de Tate Gallery in het kader van een performance met de titel *The Maybe*. Ook in de keuze van haar filmrollen ging ze moeilijkheden niet uit de weg. In 1992 speelde ze het androgyne titelpersonage in het kostuumdrama *Orlando* (een Nederlandse productie), een fysiek veeleisende rol waarbij ze in vrijwel elk shot te zien was.

In de loop van de jaren negentig kwam Swinton geleidelijk wat meer in commercieel vaarwater terecht. Maar naast miljoenenproducties waarin ze tegenover sterren als Leonardo DiCaprio en Tom Cruise stond, bleef ze ook altijd meedoen aan het soort lowbudgetfilms waarbij je verondersteld wordt zelf je boterhammetjes mee te nemen.

Een jaar of vijf geleden kreeg ik de gelegenheid Swinton te spreken naar aanleiding van *Teknolust*, een film die de bioscoop overigens nooit heeft gehaald. Ik zou niet durven beweren dat *Teknolust* een meesterwerk is,

Een wekelijkse recensie van een nieuwe film.

maar Swinton maakte indruk in de drie (!) hoofdrollen die ze in deze film speelde. Wat me uit dat interview vooral is bijgebleven, is de hardnekkigheid waarmee ze ontkende dat acteren iets met techniek te maken zou hebben. **"Er is geen scheidslijn tussen mij en de personages die ik speel. Het komt allemaal uit mezelf."** Die benadering had ze geleerd van Derek Jarman. "De films die ik met Jarman maakte, gingen over onze eigen levens. We stelden de zaken alleen groter en intenser voor. Wat ik toen deed, doe ik nog steeds: ik breng mezelf."

Die aanpak heeft geleid tot opmerkelijke en intense acteerprestaties. Bij de uitreiking van de Oscars viel Swinton eerder dit jaar in de prijzen (beste vrouwelijke bijrol) voor haar aandeel in *Michael Clayton*. Het zou me niet verbazen als ze volgend jaar wéér voor een Oscar in aanmerking komt. In *Julia* zet Swinton namelijk opnieuw een weergaloze acteerprestatie neer. De rol is – het overkomt haar vaker – in zekere zin groter dan de film zelf. Het verhaal valt volledig samen met de belevenissen van de hoofdpersoon: een andere filmtitel is dan ook eigenlijk niet denkbaar. Julia is een cynische, impulsieve vrouw die door haar alcoholverslaving de greep op haar leven begint te verliezen. Ze zit zonder werk,

Tilda Swinton in 'Julia'

heeft overal schulden en is uitgekotst door haar vrienden.

Als een labiele vrouw die de voogdij over haar zoontje is kwijtgeraakt Julia probeert te betrekken bij een poging dat kind te ontvoeren, luistert ze aandachtig en geeft dan een andere wending aan de plannen. Ze besluit het kind zélf te ontvoeren. Wat een eenvoudige manier om snel geld te verdienen had moeten worden, loopt echter volledig uit de hand, en ze slaat op de vlucht. Een reeks wonderlijke omzwervingen leiden haar uiteindelijk naar een morsige uithoek van Mexico én tot nieuwe inzichten.

> Tilda Swinton zet een weergaloze acteerprestatie neer. Haar rol is groter dan de film zelf.

Bij de première van *Julia* op de Berlinale kreeg regisseur Erick Zonca (die negen jaar geleden veel indruk maakte met *La vie rêvée des anges*) van veel critici het verwijt dat hij de greep op zijn scenario was kwijtgeraakt en de film had laten 'ontsporen'. Helemaal onbegrijpelijk is die kritiek niet: het verhaal maakt vreemde zwenkingen en de toonzetting zwabbert nogal. **Wat begint als een realistisch drama transformeert zich tot een soort roadmovie om te eindigen als een groezelige thriller.** En niet alle gebeurtenissen zijn – voorzichtig uitgedrukt – even plausibel. Maar die tekortkomingen zijn inherent aan het verhaal dat Zonca probeert te vertellen. Dit is een film over een vrouw die zich niet meer door logica laat leiden, een vrouw die de weg kwijt is. Bioscoopgangers die prijs stellen op een logische en doortimmerde film zonder losse eindjes doen er verstandig aan met een grote boog om *Julia* heen te lopen. Maar wie bereid is zich op sleeptouw te laten nemen door deze roodharige, grillige en onverantwoordelijke alcholiste gaat een hobbelige, verrassende en fascinerende reis tegemoet. |

Julia. Regie: Erick Zonca.
Vanaf 14 augustus in de bioscoop.

Alle hennen aan dek

Waarin er tussen de boten met poten veel boten met hotemetoten waren. | door Jan Zandbergen

Dat minister **Ronald Plasterk** van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen op een boot mee zou varen tijdens de Amsterdamse Canal Parade had hij ruim van tevoren aangekondigd. Maar dat hij er een trend mee ging zetten, werd pas afgelopen week duidelijk. In het kielzog van de bewindsman monsterde ook de sociaal-democratische Amsterdamse burgemeester **Job Cohen** aan, met in zijn gevolg een municipale

dekschuit vol rozerode gemeenteambtenaren. Met daarachter weer een dobberende badkuip met officiële dorpsveldwachters. Onder de kiezers heeft de PvdA nog maar weinig aanhang, maar het sociaal-democratische bestuursapparaat van de hoofdstad was afgelopen zaterdag zo goed als compleet. De echte botenbaas van Nederland, defensieminister Eimert van Middelkoop, voelde zich buitengesloten op dit progressieve waterpartijtje en bleef beledigd weg. Op foto drie een deel van de veertigkoppige bemanning op de gemeentelijke dekschuit, met de Amsterdamse kunstwethouder **Carolien Gehrels** als lichtmatroos.

De boot van Plasterk lag in afwachting van de tocht afgemeerd onder het viaduct van de Haarlemmer Houttuinen, alwaar een keur van deftige gasten zich meldde bij de ceremoniemeester. De zwarte PvdA-politicus John Leerdam kwam per fietstaxi, en gaf de witte chauffeur een bankbiljet. Emancipatie in de praktijk.
Op foto vier wordt **Frank Sanders** door

de ceremoniemeester welkom geheten. Omdat Jos Brink de naamgever wordt van een nieuwe ministeriële homo-emancipatieprijs, was Sanders als officiële weduwe van Brink van overheidswege uitgenodigd in de OCW-boot. Die stak met zijn beschaafd converserende bemanning pijnlijk af bij het joelende nichtenvolk op de overige schuiten. We zagen de zich te pletter verve-

lende historicus annex leernicht **Thomas von der Dunk**, die zich had gehouden aan het tijdstip in de uitnodiging en daarmee zo'n anderhalf uur te vroeg was. Het OCW-gezelschap stond murmelend en champagne nippend op de plecht, en werd vanaf de wal nieuwsgierig aangegaapt door het gemene volk, dat in steeds dikkere drommen uit het Centraal Station stroomde. Maar na een eeuwigheid was hij daar dan, die lang verwachte ontbrekende Belangrijke Gast. Minister van Ontwikkelingssamenwerking **Bert Koenders** kwam, verborgen achter een kolossale zonnebril, met de fiets aan de

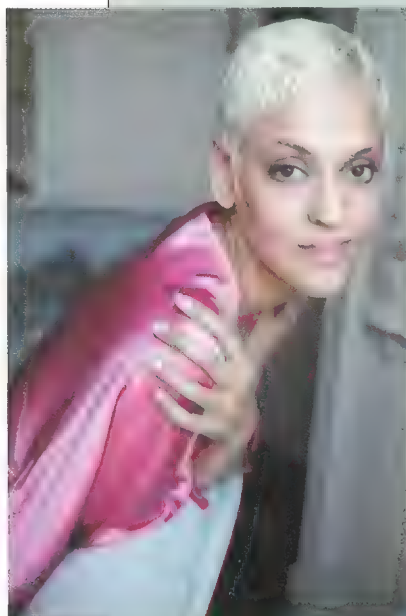
FOTO'S RICCI SCHELDWACHT

hand aangelopen over de Korte Prinsengracht om zich bij zijn collega Plasterk te voegen. Even later stak een zware delegatie van wal. Allen voeren bakboord. Alsof er ook nog zoiets als een andere richting was. |

INTERVIEW

Fadozangeres Mariza over haar flirt met flamenco

Tijdens uw concert leek u zich te verontschuldigen voor het nieuwe repertoire.
Heeft u het gevoel dat u verantwoording aan uw fans af moet leggen voor de koerswijziging?
"Nee, helemaal niet. Maar omdat de muziek anders klinkt dan de mensen van mij gewend zijn, vind ik wel dat ik een soort inleiding moet geven. Maar dat is wat anders dan verantwoording afleggen. Ik vind dat de mensen moeten weten dat een nieuw 'klassiek' fado-album op dit moment in mijn leven een nep-album zou zijn geworden. Ik geloof niet dat iemand daarmee gediend zou zijn."

Mariza

Was u de fado een beetje moe?
"Ik vind het geweldig om mijn muziek en cultuur over de hele wereld uit te dragen, maar deze keer wilde ik ook de ritmes en klanken die ik buiten mijn eigen grondgebied hoorde in mijn muziek verwerken."
Uw Spaanse producer Javier Limón is een persoonlijkheid die een behoorlijke stempel op het werk van anderen kan drukken. Was het moeilijk voor u om uw eigen ideeën bij hem overeind te houden?
"Het ging bij mij om de muziek. Ik wist precies welke klankkleuren ik wilde hebben. Het probleem was alleen dat ik iemand moest vinden die de klanken in mijn hoofd naar de werkelijkheid zou kunnen vertalen, en dat was Javier. Wanneer je wilt laten horen wat je in je hart voelt, dan gaat het om andere dingen. Dan wil je helemaal niet meer bewijzen wat voor een fantastische zangeres je bent. Of, in het geval van Javier, wat voor een geweldige producer je bent. Je wilt gewoon het best mogelijke album maken. En dat hebben we gedaan." | Ruud Meijer

Mariza: Terra.

SELECT

Een keuze uit het recente aanbod van kunst & cultuur

POP

Gabriella Cilmi
Lessons To Be Learned
★★★☆☆
De hoesfoto heeft geen enkel verband met de enerverende soulmuziek die het debuutalbum van Gabriella Cilmi domineert. Eigenlijk kan de Australische er niets aan doen: ze is een zwarte zangeres in het lichaam van een blanke vrouw. Of eigenlijk in het lichaam van een tienermeisje, want hoewel ze klinkt als een diva met tientallen jaren ervaring is Cilmi pas zestien jaar oud. Haar sterkste kant is dezelfde blanke r&b als die van Anastacia, maar haar muzikale horizon is veel breder. Ze schaamt zich er ook niet voor dat sommige artiesten die haar vanaf haar kinderjaren inspireren, zoals jarenzeventig-glamrockers The Sweet of reggae-artiest Shaggy, tegenwoordig wat uncool zijn. Die invloeden werken door in haar nummers, waardoor haar muziek veel gevarieerder is dan de doorsnee *blue-eyed* soulplaten. | IvV-H

TONEEL

FRED DEBROCK

Wunderbaum
Kamp Jezus
★★★★★
Wierook, gregoriaanse zang, de biecht, een processie waarin het lijden van Jezus wordt verbeeld – de katholieke kerk heeft met zijn liturgie een eeuwenlang beproefd middel voorhanden om gelovigen aan zich te binden. De acteurs van Wunderbaum onderzoeken die theatrale uitingen van de kerk met een knipoog, humor en relativeringsvermogen. In de kerkbanken vraagt een jonge vrouw aan God welk vriendje nu het beste is, en wordt hij bedankt voor goedkope vliegreizen. In een processie stapt de actrice die Jezus speelt van het kruis en uit haar rol en verwijt een omstander alleen maar aandacht voor haar tieten te hebben. De voorstelling was afgelopen jaar slechts een paar keer te zien, maar bleef niet onopgemerkt. Ze is geselecteerd voor het Theaterfestival in Amsterdam in september en ze gaat in het nieuwe seizoen – terecht – op tournee door Nederland en België. | PR

www.wunderbaum.nl

NON-FICTIE

Fareed Zakaria
De wereld na Amerika
★★★★☆
Dit boek verdient geen prijs voor de aantrekkelijkste titel, en ook de auteursnaam laat zich lastig memoreren. Maar deze handleiding voor de wereld van vandaag is een genoegen om te lezen. De auteur is een geniale Indiër die in de Verenigde Staten is opgegroeid, met een gematigd

TOPTIEN FICTIE

1 **Het recht op terugkeer** (3) – Leon de Winter
2 **Versplinterd** (1) – Karin Slaughter
3 **Koninginnenrit** (4) – Van Sambeek
4 **De som der dagen** (7) – Isabel Allende
5 **Het lot van de familie Meijer** (2) – Charles Lewinsky
6 **Nachttrein naar Lissabon** (6) – Pascal Mercier
7 **Duizend schitterende zonnen** (10) – Khaled Hosseini
8 **De pianostemmer** (9) – Pascal Mercier
9 **Chanel chic** (8) – Lauren Weisberger
10 **CEL** (5) – Charles den Tex

Tussen haakjes de klassering van vorige week. Deze fictietoptien is samengesteld op basis van de verkopen bij Selexyz Broese, Utrecht.

TOPTIEN NON-FICTIE

1 **Eten, bidden, beminnen** (1) – Elizabeth Gilbert
2 **Tijdperk Willem Holleeder** (2) – John van den Heuvel & Bert Huisjes
3 **Echte mannen eten geen kaas** (3) – Maria Mosterd
4 **Vuur** (7) – Mart Smeets
5 **Het dertigersdilemma** (9) – Nienke Wijnants
6 **Tout va bien** (4) – Martin Bril
7 **De boodschapper & De Koran** (8) – Kader Abdolah
8 **Het pauperparadijs. Een familiegeschiedenis** (5) – Suzanna Jansen
9 **Droomzomers** (6) – Youp van 't Hek
10 **Het zijn net mensen** (re) – Joris Luyendijk

Tussen haakjes de klassering van vorige week. Deze non-fictietoptien is tot stand gekomen op basis van een selectie uit De Bestseller60 van de CPNB.

oordeel over zowel de eerste, tweede als derde wereld. Zakaria neemt de lezer bij de hand en komt tot de pijnlijke maar onloochenbare conclusie dat Amerika nog altijd de beste papieren heeft. Zelfs al gaat het daar inmiddels een stuk minder. Het is waar: China naait kleren voor de hele wereld, maar verdient er maar een fractie aan. India levert de meest briljante computerprogrammeurs, maar Amerika heeft acht van de tien beste universiteiten ter wereld. En Europa heeft die ijzersterke euro, maar de bevolking vergrijst, en immigratie is er taboe. | JZ

JAZZ

Willie Nelson & Wynton Marsalis
Two Men With The Blues
★★★☆☆
Countrykoning Willie Nelson en jazzkeizer Wynton Marsalis mogen dan allebei de blues hebben, een raar stel blijft het wel. De idee om deze twee grootheden aan elkaar te koppelen, kwam van Blue Note, het label dat weleens wilde zien wat er zou gebeuren wanneer jazz en country in het huwelijk zouden treden. Jazz introduceren bij het countrypubliek en omgekeerd: dát zou interessante verkoopcijfers kunnen genereren – en dat deed het. Nelson had weleens eerder Billboard-toptwintignoteringen gehad, maar nooit meteen in de eerste week na de release. Voor Marsalis was het de hoogste notering ooit. Een succes dus, maar is het ook mooie muziek geworden? Stertrompettist Marsalis doet gewoon wat hij altijd doet: schaamteloos een van de beste trompettisten van de planeet zijn. Willie Nelson had dit avontuur beter niet aan kunnen gaan: hij klinkt in dit gezelschap als een limousine met vierkante wielen. Een gezellig plaatje is het wel, maar daar is dan ook alles mee gezegd. | RM

THRILLER

Simon Kernick
Meedogenloos
★★★☆☆
Een rustige zaterdagmiddag. In een Londense buitenwijk gaat de telefoon. De gezapige Tom Meron is zich van geen kwaad bewust. Maar vanaf het moment dat hij opneemt en hoort hoe aan de andere kant van de lijn een oude vriend wordt vermoord, drijft Kernick – zoals de titel al aangeeft – hem (en de lezer) meedogenloos voort. In een huiveringwekkende klopjacht wordt hij als een opgejaagd hert op de hielen gezeten door huurmoordenaars, agenten en ander gespuis, afgewisseld met vervelende ontdekkingen in de privésfeer. Zijn huwelijk blijkt niet wat hij dacht dat het was. *So far, so good.* Maar als de ontknoping nadert, ontstaat er enige frustratie. Kernick knoopt de meeste losse eindjes aan elkaar, maar laat één vraag onbeantwoord, en dat is niet bepaald de onbelangrijkste. Bovendien hebben de *good guys* weliswaar de slag gewonnen, maar lijkt het erop dat de oorlog eigenlijk nog moet beginnen. | MvdW

JAZZ/FUSION

Jan Akkerman
Live in Concert
★★★☆☆
Gitarist Jan Akkerman is een geval apart. Hij is een muzikant met een geweldige sound, licks herkenbaar als handtekeningen en een timing zo scherp als het scherpste slagersmes. Maar zoals zoveel mensen met geniale trekjes is ▸

TOPTIEN POP

1 **This Is The Life** (1) – Amy MacDonald
2 **Back to Black** (4) – Amy Winehouse
3 **Rockferry** (3) – Duffy
4 **Live It Out** (2) – Alain Clark
5 **Lessons To Be Learned** (5) – Gabriella Cilmi
6 **Where the Light is Live In LA** (6) – John Mayer
7 **19** (9) – Adele
8 **Best Of** (7) – Radiohead
9 **We Sing We Dance We Steal** (8) – Jason MRaz
10 **Allenig II** (–) – Daniël Lohues

Tussen haakjes de klassering van vorige week. Deze toptien is tot stand gekomen op basis van de verkopen bij vanLeest Music & Movies, de Bijenkorf en Fame Music Amsterdam.

TOPTIEN DVD

1 **Rambo IV** (–) – Sylvester Stallone
2 **Step Up 2** (1) – Jon Chu
3 **No Country For Old Men** (4) – Coen Brothers
4 **The Other Boleyn Girl** (–) – Justin Chadwick
5 **Cloverfield** (re) – Matt Reeves
6 **Earth** (5) – Mark Linfield
7 **Alien vs Predator 2** (3) – Colin Strause
8 **Golden Compass Special Edition** (10) – Chris Weitz
9 **Hitman** (9) – Xavier Gens
10 **August Rush** (8) – Kirsten Sheridan

Tussen haakjes de klassering van vorige week. Deze toptien is tot stand gekomen op basis van de verkopen bij vanLeest Music & Movies, de Bijenkorf en Fame Music Amsterdam.

hij vaak ook grillig: de man die in 1973 door het Britse blad *Melody Maker* werd uitgeroepen tot de beste gitarist van de wereld heeft, waarschijnlijk door een diepgewortelde onzekerheid, menig concert verkloot omdat hij te veel magistrale momenten liet volgen door missers die een professional gewoon niet maken mag. Vorig jaar speelde Akkerman en zijn band op The Hague Jazz Festival, een concert dat nu in één box op dvd en op cd is verschenen. Akkerman speelde een mix van solowerk en klassiekers uit de hoogtijdagen van Focus, de band die hij leidde met Thijs van Leer. Het was die avond weer een wankel evenwicht tussen genieten en afzien en de geluidsmix is niet best. Eerlijk gezegd heb ik het meest genoten van een van de extra's: Akkerman een half uur solo in het Bimhuis. Ondanks de kletterende snaren en de soms half geraakte akkoorden is Akkerman hier op zijn best. | RM

FICTIE

Jacob Arjouni
Idioten – 5 sprookjes
★★★★☆
Jacob Arjouni is het pseudoniem van de Duitse auteur Jacob Bothe, weet Wikipedia. Zijn stilistisch uitmuntende sprookjes spelen zich af in de moderne wereld, waar mensen nog altijd wensen hebben en worden bezocht door een fee. Vroeger was dat routine, maar omdat er inmiddels zoveel aardbewoners zijn, gaat er veel mis. De spelregels zijn aangescherpt. Verzoeken om geld, gezondheid en liefde worden genegeerd. Goederen zijn evenwel toegestaan, tot 900 euro. De miskende medewerker van een reclamebureau wenst dat zijn baas eindelijk inziet dat hij (de baas) een stompzinnige idioot is. Het resultaat is een nachtmerrie. Dat geldt ook voor de cineast die van zijn faalangst af wil. Hij komt thans tot niets, maar vindt het anders dan voorheen wel prima. Nog altijd geldt in deze zaken het adagium van Oscar Wilde: *"When the gods wish to punish us, they answer our prayers."* | JZ

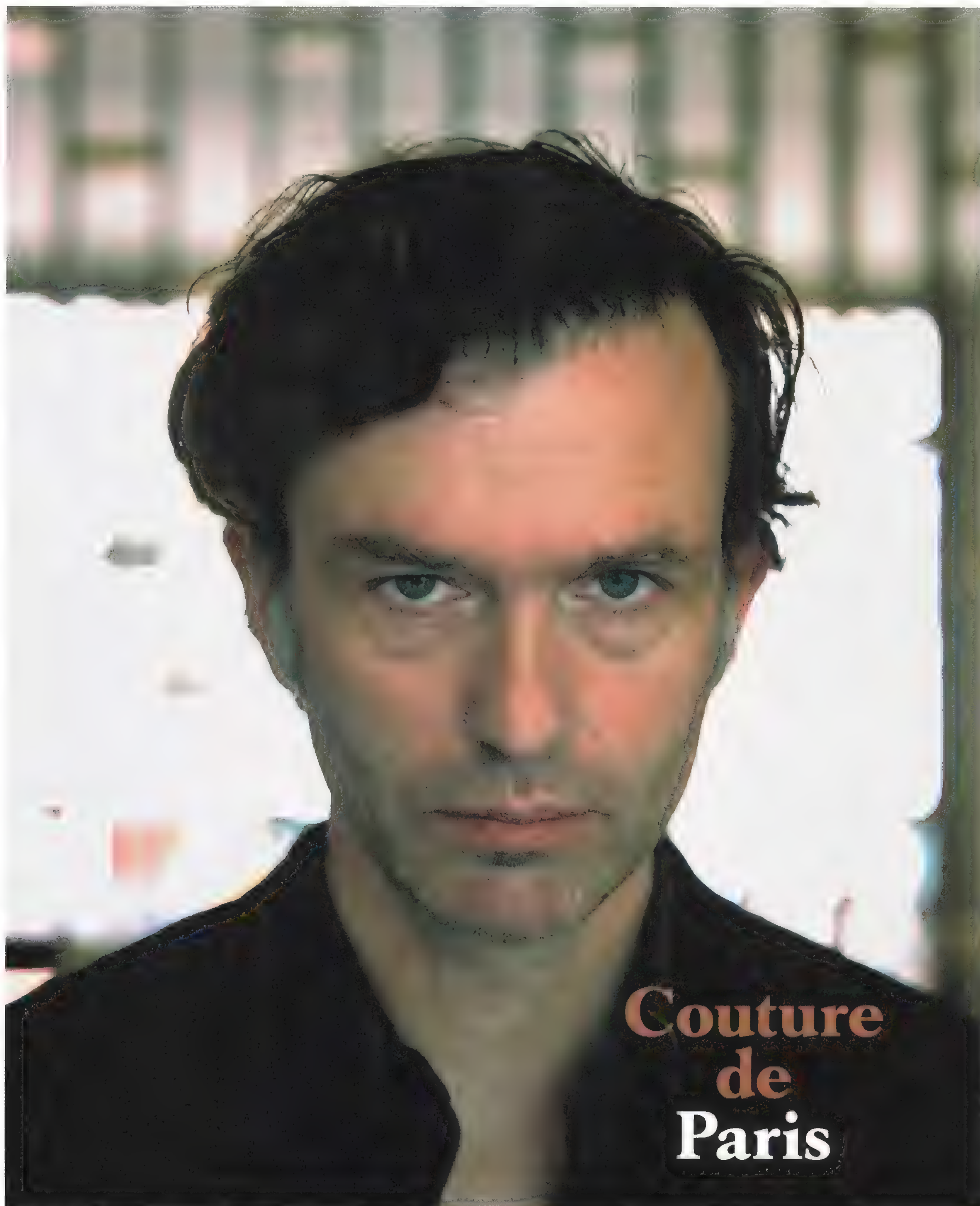
POP

Primal Scream
Beautiful Future
★★★☆☆
Al twee decennia verheerlijken de platen van Primal Scream destructie, subversiviteit en bewustzijnsverruimende middelen. Afgezien van de optimistische titel, en een of twee luchthartige nummers, doen ze dat op hun tiende plaat weer. De nieuwe nummers gaan vooral over zelfmoordaanslagen en guerrillastrijders. Van de boodschap uit de publiciteitscampagne dat bandleider en liedjesschrijver Bobby Gillespie milder is geworden klopt dus niet veel. Wel klinkt Gillespie, inmiddels veertiger en huisvader, als zanger wat tammer dan vroeger. De manier waarop zijn begeleiders de boel aanpakken is echter niet veranderd: ze pikken de kenmerkende elementen van klassieke bands uit de jaren zeventig en tachtig en fabrieken daar hun eigen muziek van. Zo hebben ze twee jaar geleden Amerikaanse blues en soul gerecycled. Deze keer maken ze een uitstapje naar de sound van Britse bands als Cockney Rebel en Depeche Mode. Toegegeven, de imitaties klinken niet slecht. En de manier waarop ze ze zich verplaatsen naar vroegere rocktijdperken is op zich al een bewijs van hun talent. | IvV-H

Samenstelling: Tom Kellerhuis. Met medewerking van Ruud Meijer, Ivan van Vliet-Herskovits, Marcella van der Weg en Jan Zandbergen.

Circuit

Piet Paris

Sinds hij een grootscheepse campagne ontwierp voor het Amerikaanse warenhuis Saks Fifth Avenue is de ster van mode-illustrator Piet Paris onmiskenbaar rijzende. 'Mijn inspiratie haal ik bij Johannes Vermeer. Maar ik ben ook heel erg Dick Bruna en Egon Schiele.'

door Renate van der Zee, foto's Amke

Ontwerpen voor Saks Fifth Avenue

Mode-illustrator Piet Paris (46) is net terug uit New York, waar hij met verschillende uitgeverijen praatte over een boek over zijn werk. HarperCollins deed meteen een aanbod; dat er een Amerikaanse markt voor het werk van Paris is, daar waren ze van overtuigd.

Sinds Paris een campagne voor het Amerikaanse warenhuis Saks Fifth Avenue heeft ontworpen, lijkt zijn ster onmiskenbaar rijzende. Zelf is hij er een beetje beduusd van. "Ik heb wel vaker in Amerika iets geprobeerd, maar ik dacht altijd dat mijn werk te gestileerd was. Bij Saks hoefde ik niet eens een *pitch* te doen."

De frisse, krachtige en uitgesproken grafische illustraties van Piet Paris trokken vorig jaar de aandacht van Terron Schaefer, vicepresident van Saks Fifth Avenue, die op zoek was naar iets 'krachtigs en anders' voor een grootscheepse campagne van het Amerikaanse warenhuis. Paris was stomverbaasd toen Schaefer hem belde. Het bleek om een enorme opdracht te gaan: hij moest alle etalages, draagtassen, advertenties en winkeldecoraties voor 54 filialen in Amerika, Mexico en Doebai ontwerpen.

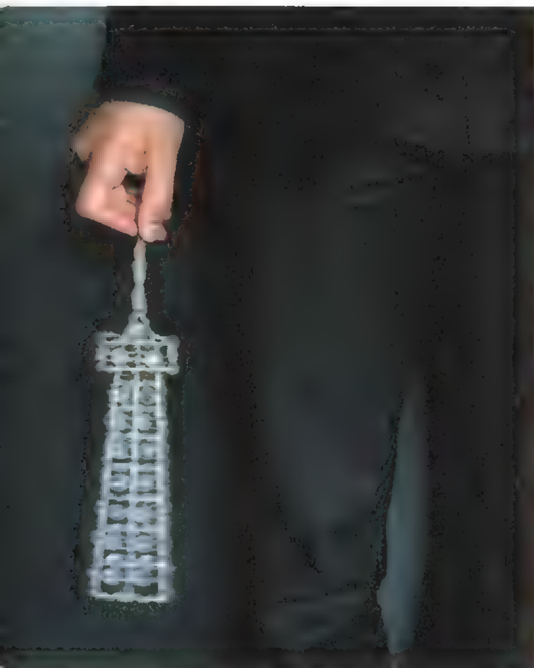
Zijn bruisende ontwerpen, waarop beroemde New Yorkse gebouwen figureerden als couturecreaties, vielen in goede aarde. De bekroning van zijn succes was dat zangeres/actrice Hillary Duff werd gefotografeerd met een door hem ontworpen draagtas – voor Saks Fifth Avenue een mooie gratis publiciteitsstunt. "Ik wist eerst helemaal niet wie Hillary Duff was," zegt Paris in zijn bescheiden studio in de Amsterdamse Jordaan. "Maar ik heb een geweldige *boost* van die opdracht gekregen. Het was dodeng om te doen, maar zoiets kan ik iedereen aanbevelen."

Vanuit New York laat Terron Schaefer weten: "Wij werken tegenwoordig hard aan een hipper, cooler en jonger imago. Ik denk dat Piet Paris ons daarbij een grote dienst heeft bewezen. **We vonden het briljant hoe hij New Yorkse iconen in zijn ontwerpen heeft verwerkt. Je moet maar op het idee komen om het Guggenheim Museum als couturejurk neer te zetten.** Zijn draagtassen waren een gewild item: klanten bewaarden ze omdat ze die zo mooi vonden. Wij waren uitermate tevreden over zijn ontwerpen. *It was so much fun.*"

De mode-illustraties van Piet Paris waren jarenlang te zien in *De Telegraaf.* Hij werkte ook voor de Japanse *Vogue*, de Britse *Elle*, de Amerikaanse *Harper's Bazaar* en tal van andere bladen. Hij illustreerde *Een kwestie van lef*, de bestsellende stijlgids voor vrouwen boven de veertig van Joyce Roodnat, en zijn werk staat in *Fashion Illustrated Now.* Dat is eervol, want dat is het standaardwerk voor mode-illustratoren. En tijdens de Amsterdam International Fashion Week, in juli, kreeg hij de 'Grand Seigneur' uitgereikt, de hoogste onderscheiding in de Nederlandse modebranche.

Het leven van de illustrator heeft altijd volledig in het teken van de mode gestaan. Al vanaf het moment dat hij, toen nog gewoon Pieter 't Hoen, op elfjarige leeftijd zijn eerste kledingontwerp maakte. "Het was een trouwjurk," vertelt hij. "Met de kleuren erbij en de stof die gebruikt moest worden. Ik had als klein jongetje al een sterk gevoel voor schoonheid. Ik was altijd aan het tekenen en keek met een scherp oog toe hoe mijn vader de kerstboom optuigde en hoe mijn elegante moeder haar accessoires afstemde op haar deux-pièces. Op de middelbare school ging ik apart gekleed. Ik droeg cowboylaarzen lang voordat die in de mode waren, bijvoorbeeld in combinatie met een bakkersbroek. Ik

> 'Ik had het vaste plan om modeontwerper te worden, maar ik had geen idee wat dat inhield.'

droeg ook Roots-schoenen, kun je je die nog herinneren? Ik had het vaste plan in mijn hoofd dat ik modeontwerper zou worden. Niet dat ik ook maar enig idee had wat dat inhield. Kijk, Inez van Lamsweerde is opgegroeid met de *Vogue* op tafel, maar bij ons was dat de *Libelle*."

Pieter 't Hoen studeerde mode aan de academie in Arnhem. Daar kwam hij op het idee om zijn naam te veranderen in Piet Paris. "De ontwerpster Petra Brons vertelde mij dat ze zich in Parijs ging vestigen. Dan kon ze 'Paris' in haar labels zetten en zou ze drie keer beter verkopen. Dat zei ze eigenlijk voor de grap, maar het verhaal bracht mij op het idee om mezelf Piet Paris te noemen. Ik heb bewust gekozen voor de combinatie van het aardse Piet met het wufte Paris. Want zo sta ik ook in mijn werk. Enerzijds zie ik mode als een enorm verheven toegepaste kunstvorm, die mij diep raakt en tot tranen kan ontroeren. Maar anderzijds is een jurk ook gewoon een lap voor en een lap achter. Dus ik ga het niet verafgoden."

Paris studeerde af met een collectie tekeningen en een collectie jurken. Mouwloze jurken, wel te verstaan, want mouwen inzetten, daar was hij nogal slecht in. "Ik ga liever dingen uit de weg die ik niet kan en dat ik dan wat doe met die onkunde, dan dat ik het mij probeer toe te eigenen," bekent hij. "Ik heb altijd van mijn zwakte mijn kracht gemaakt. De collagetechniek die ik toepas in mijn illustraties komt ook voort uit onkunde. Het is ontstaan doordat ik half gelukte tekeningen kapot knipte om alleen de goede stukken te gebruiken."

Vlak na zijn afstuderen kon Paris een lift krijgen naar Milaan. Hij stopte zijn tekeningen en ontwerpen in een map en vertrok naar de Italiaanse modehoofdstad. Ter plekke merkte hij al snel dat mensen zijn tekeningen veel leuker vonden dan zijn jurken. Door stug vol te houden, speelde hij het klaar een opdracht te krijgen van het Italiaanse blad *Vanity*, een tijdschrift waarin louter modetekeningen stonden. Hij maakte vijftien portretten van beroemde Italiaanse actrices voor dat blad.

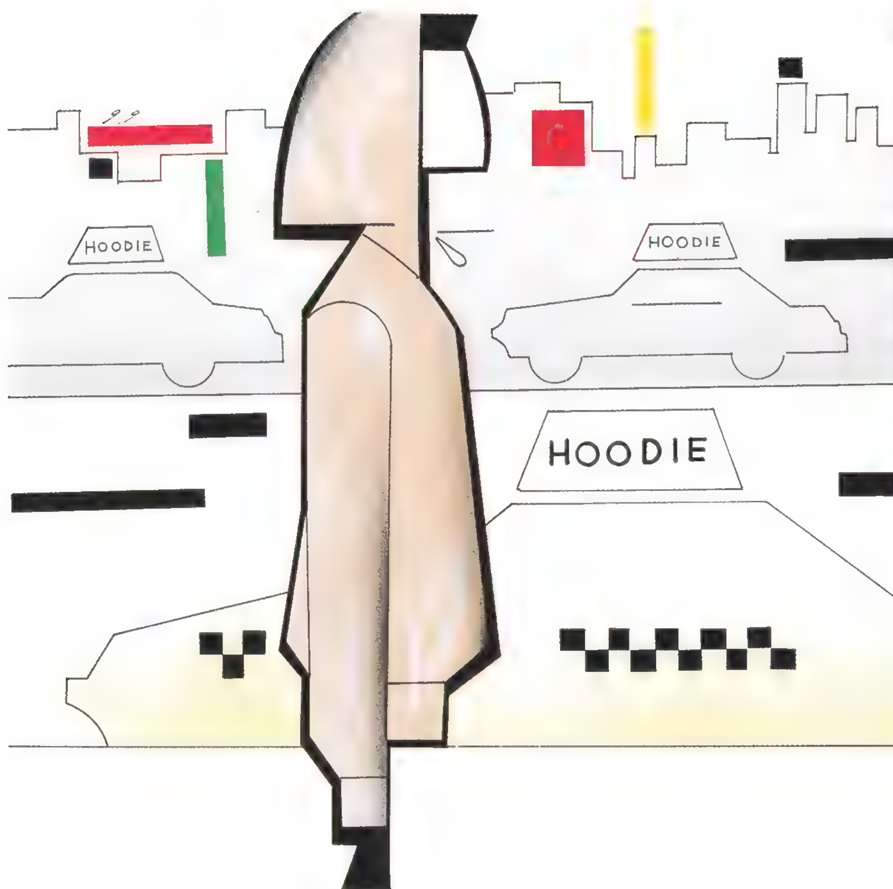
> 'Enerzijds zie ik mode als een enorm verheven kunstvorm. Anderzijds is een jurk ook een lap voor en een lap achter.'

Drie maanden later, tien kilo lichter en volledig berooid keerde hij terug naar Nederland. "In Milaan was het voor mij een beetje het getergde-kunstenaar-op-armoedige-zolderkamer-idee. Maar terug in Nederland bleek het echt een ding dat ik in de *Vanity* had gestaan. Het kwam zelfs in de krant. Pauline Terreehorst, die toen modejournaliste was, vroeg me of ik tekeningen wilde maken bij haar artikelen. Dat was een duidelijk begin. Je kunt zeggen dat ik bijna automatisch tekenaar ben geworden."

Het bijzondere aan het werk van Piet Paris is niet alleen het krachtige, frisse en tijdloze ervan, maar ook zijn beperkte materiaalkeuze. Hij werkt met papier en verf, ▸

fladderen!' Maar gelukkig bezit hij ook realiteitszin. Als blijkt dat het idee van fladderende vlinders alleen te verwezenlijken is in één museumzaal, ligt hij niet dwars.

"Hij wil dat de Mode Biënnale een evenement is voor én vakmensen én het grote publiek. Want die museumzaal vol vlinders is een bijzondere ervaring voor alle mensen, ook als ze niet begrijpen wat er bijzonder is aan de couturestukken die er staan opgesteld."

▸ meer niet. "Ik pas vaak een mallentechniek toe," vertelt hij. "Ik teken een vorm en die snijd ik uit in papier. Dat is heel weinig, en daar gaat het ook om. Ik stileer en vereenvoudig. Voor mij geen computer met duizend-en-een opties. Toch zoek ik in die spaarzame materialen elke keer vernieuwing. En die vind ik nog ook.

"Mijn inspiratie haal ik bij Johannes Vermeer. Vooral vanwege zijn kleurkaart. Ik herinner me dat ik, toen ik pas naar Amsterdam was verhuisd, dagelijks rondliep in het Rijksmuseum, omdat ik zo ontzettend onder de indruk was van hoe die oude meesters stoffen uitdrukten. Maar ik ben ook heel erg Dick Bruna en Fiep Westendorp en Egon Schiele."

> 'Mijn drijfveer is een enorme verliefdheid op de mode. Die liefde is onderhand wel een huwelijk geworden.'

Behalve als tekenaar is Piet Paris ook actief op andere gebieden in de mode. Hij geeft les als gastdocent aan verschillende academies en hij is curator van de Arnhemse Mode Biënnale. "Hij is echt supergedreven in zijn liefde voor mode," vertelt modeontwerper Niels Klaver, die les van hem heeft gehad en hem ook kent als collegadocent aan de Design Academy in Eindhoven. "Ik ben een beetje een kluizenaar, maar hij gaf mij een schop onder mijn kont. Kom je hok uit, was zijn boodschap. Daar had hij gelijk in, want je moet als ontwerper ook gezien worden. Pieter kan zijn studenten echt opzwepen. En als ze niet genoeg hun best doen, staat hij te stampvoeten van woede. Die gedrevenheid zie je ook terug in zijn werk als illustrator. Het is niet alleen heel herkenbaar en helder, maar het is ook heel mode, heel erg mode. Het is trouwens niet alleen maar gedrevenheid bij Pieter, het kan ook gezellig zijn. En **als ik op de opening van de Mode Biënnale zie hoe hij, gehuld in een gouden blazer en een tulen rok, een serieus gesprek voert met drie zakenlieden die strak in het pak zitten, dan word ik heel erg blij.** Piet in tutu, en hij kan het nog hebben ook."

"Hij denkt groot," zegt Petra Remmen, die drie jaar lang als zakelijk directeur van de Arhemse Mode Biënnale nauw samenwerkte met Piet Paris. "Hij probeert zijn dromen waar te maken. Dat inspireert. We gingen bij het organiseren van de Biennale altijd voor de meest wilde ideeën. Dan riep hij bijvoorbeeld: 'Ik vind dat het moet regenen in de melkfabiek!' Of: 'We laten echte vlinders door het hele museum

"Ik wil graag aan een groot publiek vertellen dat zo'n jurk fantastisch is," zegt Paris er zelf over. "Ik houd niet van het exclusieve van de modewereld. Dat is ook de reden waarom ik kriegel word als ik lang in Milaan zit. De modewereld is daar volledig gesloten. En weet je wat ik ook zo raar aan Milaan vind? Dat je daar helemaal geen tweedehands winkels hebt. En dat het altijd en eeuwig zo chic is. Heel irritant. Voor mij is het democratische aspect aan mode aantrekkelijker dan het elitaire. Dat heb ik trouwens niet alleen met mode, maar ook met product design. En boek over folklore doet me meer dan de nieuwe zonnebrillenlijn van Gucci. Al kan ik natuurlijk wel plat liggen van een waanzinnig ontworpen Gucci-bril.

"Mijn drijfveer is een enorme verliefdheid op mode. Die liefde is onderhand wel een huwelijk geworden. En bij een huwelijk komt van alles kijken. Het is niet alleen maar liefde, maar soms ook woede en haat. Het gaat nu in de modewereld te veel over geld en te weinig over het vak zelf. Dat maakt mij boos. Maar de mode luistert wel. Want dan blijkt opeens dat ontwerpers zich de laatste paar seizoenen weer zijn gaan bezighouden met vormgeven. Dan gaat het opeens niet meer over glittersteentjes, logo's en decoraties, maar echt over constructie. Dus nu loopt dat huwelijk weer wat beter. Tot een scheiding zal het nooit komen." |

VERZONDEN & GEVONDEN

Zomerrubriek met bijzondere ansichtkaarten, bijeengebracht door Marike Vierstra & René Stoute.

Lieve tante Toetie,
Zoals u niet kunt zien, staan Willem en ik hier náákt achter een keladdi-blad.
Marie-Cécile wilde er eerst geen kiek van maken, ze vindt 't geen gezicht om zoiets naar Holland te sturen. Daarna hebben we onbedaarlijk gelachen.
Lekker pich.

Veel liefs van uw nichtje,
Attie

u/p. Henriëtte Lim-Zomergroen
NAAM EN ADRES VAN DEN AFZENDER
NAMA DAN 'ALAMAT SIPENGIRIM
Jalan Krakatau 8
Palembang / Sumatra

BRIEFKAART
KARTOEPOS
NEDERLAND

ADRES 'ALAMAT

Mevr. T.F. Zomergroen-de Court
Dennenweg 181c
Den Haag
Holland

JONGE
JAREN

Nederlanders van naam over hun jeugdherinneringen.

Elke dag stoned

Herman van Loenhout (1946), beter bekend als Armand, is zanger. Hij groeide op in Eindhoven.
door Matt Dings, foto Herman Wouters

De zeepkist – die kwam in deze serie tot dusver niet aan de orde. Toch was het zelfgebouwde duwkarretje decennia geleden een populair spelobject. De jonge Herman van Loenhout had een bijzonder exemplaar. Het was de grootste zeepkist van heel de buurt. Dat kwam vooral door het enorme stuur dat via een ketting met de wielen was verbonden. Een oom had hem een chic stuur van een Renault Fregatte bezorgd, maar daar zat geen stang aan zodat het niet op de kar kon worden bevestigd. Vervolgens kwam zijn vader aanzetten met het stuurwiel van een zware tankcarrier, inclusief stang. Het geval was een meter breed en stak aan weerszijden van de zeepkist uit.

Achter hun huis in de Eindhovense wijk Strijp lag een flink stuk braakland. De buurtkinderen hadden er een zeepkistenparcours uitgezet, compleet met spannende kuilen en schuine bochten, en daar streden ze elke zaterdagmiddag om de vraag wie de snelste was. Elk voertuig had twee berijders, die om beurten duwden en chauffeerden. En terwijl de zeepkisten met een noodgang rondgingen, maakten buren praatjes over de laaggeschoren heggen. Tegenwoordig staan de heggen zo hoog dat niemand elkaar meer ziet, maar in zijn herinnering stond vroeger in Strijp iedereen altijd maar over de heg heen te ouwehoeren.

De jeugd van Herman van Loenhout, alias Armand, werd getekend door problemen met zijn longen. Hij werd regelmatig geveld door astma en belandde op zijn negende met een gevaarlijke dubbele longontsteking plus pleuritis in het hospitaal. "Ik koester nóg haat tegen de longarts van dat ziekenhuis," zegt hij. "Die zette me op een zuurdieet, waardoor ik zo'n beetje uithongerde. Ik ben een Ram, een cholerisch type – wat ik nodig heb is bitter, van zuur verzuur ik letterlijk. Ik ging daar zowat kapot."

Herman van Loenhout, vijfde klas lagere school

Een tante zorgde ervoor dat hij naar een herstellingsoord in Wijk aan Zee kon. De eerste weken was hij te zwak om met het programma mee te doen, maar gaandeweg knapte hij op. Hij verbleef er zeven maanden, en niet veel later nog eens een half jaar. Thuis was hij in de watten gelegd als ziekelijk jongetje, en zodra er buiten een zuchtje wind was, mocht hij alleen met een jas aan en een das om de deur uit. In Wijk aan Zee leerde hij dat hij meer had aan een duinwandeling dan aan gepamper. "Daar ben ik mens geworden," vat hij samen.

In het herstellingsoord zette hij zijn eerste stappen in de richting van zijn toekomst in de muziek. Het begon met een cadeau gekregen mondharmonica; vervolgens bleek iemand een accordeon te hebben, en dat instrument sprak hem nog meer aan, niet in het minst omdat het zoveel geluid kon produceren. Bovendien deed hij in Wijk aan Zee zijn eerste podiumervaring op. Na het eten werd er altijd iemand aangewezen die iets moest voordragen of zingen voor de overige 63 kinderen en zo zong de jonge Armand liedjes van Johnny Jordaan en Tom Manders.

Terug in Eindhoven ging hij bij de accordeonclub van het Patronaat, een activiteitenvereniging van de kerk, en bij een bandje waarin hij zong. Hij schopte het nog eens tot Kampioen van de Kempen, nota bene met het lied *Geef mij maar Amsterdam.*

Van zijn astma bleef hij veel last houden. Hij legde zich er niet bij neer. Zijn ouders memoreerden eens hoe hij als kind 's nachts in bed lag te vloeken tegen zijn benauwdheid. De artsen waarschuwden dat hij, als hij niet uitkeek, de twintig niet zou halen. Dat zullen we nog weleens zien, dacht hij. Hij besloot nooit meer een onderhemd te dragen en gooide zijn zakdoek weg. Vanaf toen ging het een stuk beter. De astmaproblemen verdwenen toen hij op zijn negentiende begon te blowen. "In het jaar 2737 voor Christus," vertelt hij, "schreef de Chinese keizer Cheng-nun al marihuana voor als medicijn tegen astma, reuma en driften – zo oud is die kennis al. Een dokter merkte eens op dat ik toch niet elke dag stoned kon zijn. Ik zei: o nee?!"

Vakanties bracht hij vaak door bij familie in Antwerpen. Een wereldstad vergeleken met het Eindhoven van zijn jonge jaren. Hij zag er zeeschepen en Congolese negers en Italiaanse sportauto's en hooggehakte Spaanse schoenen: beelden die hij alleen maar van tijdschriften kende en in Strijp nooit zag.

De muziek ging een steeds belangrijker rol spelen in zijn leven. Met een oordopje

'Al in het jaar 2737 voor Christus schreef een Chinese keizer marihuana voor tegen astma.'

onder de dekens luisterde hij via de transistorradio naar Radio Luxemburg, waar ze 's avonds rock-'n-roll draaiden voor de Britse strijdkrachten. Hij begon ook zelf Engelstalige liedjes te schrijven en zong in een bandje covers van Cliff Richard en Buddy Holly, waarvan hij de teksten oppikte via de jukebox. Hij weet nog dat hij eens een gulden kreeg voor zijn verjaardag en daarvan voor 35 cent een zak friet met mayonaise kocht en zesmaal een dubbeltje in de jukebox gooide om de tekst van *Tutti Frutti* stukje bij beetje over te nemen op een blocnote.

Zijn vader, machinebankwerker bij Philips, was niet blij met zijn muzikale ambities. Tegen andere mensen zei hij weleens: "Ik kan oe maar één ding toewensen: dagge nooit 'ne artiest in de familie krijgt." Vader Van Loenhout draaide wat bij toen de Eindhovense televisiepater Leopold Verhagen, voor wie Armand eens teksten op muziek had gezet, hen opzocht en ervoor pleitte hun zoon de ruimte te geven.

Als beginnend artiest droeg hij aanvankelijk graag een bolhoed en witte leren slobkousen of hooggehakte punters. De lange haren en cowboylaarzen kwamen wat later, toen de hippe jaren aanbraken. De alternatieve scene van Eindhoven hield zich indertijd op in de Poort van Kleef, zo'n café waar veel jongeren van hun ouders niet mochten komen, maar waar hij geregeld met een band optrad. Er werden drugs getolereerd en het stond volgens Armand al snel van München tot Kopenhagen bekend als heroïnehol. In Café Carlton deed hij mee aan het Cabaret der Onbekenden, een talentenjacht, waar hij het advies kreeg in het Nederlands te gaan zingen. Gaandeweg veroverde hij zich een plaats in het speelcircuit als de Nederlandse Bob Dylan. Op zijn 21ste brak hij door met de hit *Ben ik te min.*

Of dat een punt zette achter zijn jeugd? Armand grijnst en zegt: "Als je blowt, blijf je altijd jong." |

EET TEAM

Harold Hamersma & Ronald Hoeben keuren iedere week wijnen, spijzen en culinaire noviteiten.

Cocktailsoep

Een van de redenen om naar de zomer uit te kijken is gazpacho, liefst gemaakt van tomaten plus geroosterde paprika's en een heel klein pepertje. Bij slecht weer laat het chagrijn zich altijd nog verdrijven door gazpacho in een glas, verdund met wodka. Cuisinier Jon Sistermans bedacht een koud soepje op basis van geblenderde watermeloen met olijfolie en tabasco dat dezelfde zomerse kwaliteiten heeft, inclusief de wodka-escape. Zie de geboorte van deze zomersoep in de keuken van restaurant Wilhelminapark op www.foodtube.nl. | RH

Wijnscheuren

Als er in televisieland al een uitje gesnipperd wordt, dan kijken we hier ademloos toe. We zitten aan de buis gekluisterd als Jamie Oliver, Herman den Blijker of Rudolf Veen de messen slijpen. De vraag 'wat eten we vandaag?' hoeft dan ook geen dag onbeantwoord te blijven. Maar op het minstens even belangrijke 'wat drinken we erbij?' voorziet de vaderlandse kijkbuis niet. In Groot-Brittannië hoeft de wijnliefhebber daarentegen geen dorst te lijden. Oz Clarke, 'wijnsnob, een man die meer over wijn praat dan dat hij drinkt', en James *Top Gear* May, 'snelheidsmaniak, een man zonder hersens maar met een enorme dorst', vormen een gelegenheidsduo dat van de BBC een *Big Wine Adventure* mocht beleven in Frankrijk. De acht afleveringen die dat avontuur omspanden, bleken een dermate groot succes dat er een vervolgserie is gemaakt die zich in Californië afspeelt. Daarin onthullen de heren onder andere de geheimen van *Two Buck Chuck*, Amerika's antwoord op J.P. Chenet, de Franse supermarktwijn met het herniahalsje. *("My God, what an unholy alliance of flavours!")* Zij volgen het spoor van *Sideways*, de film die het wijntoerisme in Napa en de consumptie van pinot noir een enorme impuls heeft gegeven. Zij proberen de Gallo-dynastie in kaart te brengen. En zij ontmoeten Paul Draper, de protagonist van de zinfandeldruif, Amerika's nationale trots. Bovendien wordt de mare ontkracht dat alcohol en snelverkeer niet samengaan. Er wordt door *'The Golden State'* gescheurd met opgevoerde Mustangs, gammele Mini's, kermis-botsauto's

en luxe touringcars. Aldus komen ook de carwatchers aan hun trekken. Wie niet wil afwachten of het de Nederlandse zendercoördinatoren behaagt de serie hier te laten uitzenden, kan van beide producties een 2-dvd-box (230 minuten) aanschaffen à 24,99 euro. Voer voor wijndrinkers. | HH

B-Motion, 020-6701547; www.b-motion.nl.

Zeldzaam

Als de BBC nog budget heeft om Clarke en May het volgend seizoen ook naar Spanje te sturen voor een *Big Wine Adventure III* (zie 'Wijnscheuren' elders in deze rubriek) dan moet het tweetal zeker even Yecla aandoen. Voordeel voor de Nederlandse kijkers: er hoeft niet ondertiteld te worden als het duo Castaño aandoet, de beste producent van de streek. Wijnmaker Mariano López maakt een deel van zijn wijnen samen met Marco Meeuwsen, hun Nederlandse importeur. Vooral de van monastrell gemaakte rosé is

Marco Meeuwsen

indrukwekkend en tevens bijzonder filmgeniek. Want biologisch, ongefilterd, hout gelagerd, oplegwaardig en… zeldzaam. Van de 2007-oogst werden slechts 4420 flesjes gemaakt. En Marco zelf (zie foto) mag er trouwens ook zijn. Deze opeenstapeling van M's zorgde ook voor de naam 'M M M M M', Monastrell de Castaño (€13,95). Een rosé met echte wijn-ambities. Niet zo'n oppervlakkig, zoetsappig niemendalletje, maar een rosé als een chique kersenbonbon van een dure Belgische chocolatier. Ik proef ook het zoete bitter van rijpe grapefruit, gember en kruiderij uit de Oriënt, een vage flirt met tandoori en romige vanille uit de tijd dat vanillevla nog echte vanillevla was. Een Mmmm-mondvol… | HH

La Gironde Wijnimport. Tel. 010-2850995. www.lagironde.nl.

Hof van Sonoy

Vermakelijk eten

De solitaire restaurantbezoeker is een vreemd en betrekkelijk zeldzaam fenomeen. Er is geen reglement dat minder verbiedt, maar een 'tweetje' is eigenlijk de minimum-afname bij het reserveren in een zaak op sterniveau. Twee mensen hebben doorgaans iets te bespreken, al is het maar een echtscheiding of de verkoop van een vrachtwagen. Een eenzame bezoeker heeft in afwachting van de maaltijd alleen de spijskaart, de achtergrondmuziek en de aandacht van de bediening, die de ongebruikelijke klant soms op de beroerdste plek achter een pilaar parkeert of zich juist deernisvol over hem ontfermt. "Wenst u misschien iets te lezen?" vroeg zo'n lieverd bezorgd toen ik een paar maanden geleden bij De Echoput binnenstapte voor een enkel couvertje en tussen de vele gangen soms even moest wachten.

Ongeabsorbeerd door het decolleté van een tafeldame of de *sales pitch* van een zakenrelatie wordt de aandacht afgeleid door details: het steeltje van een van de drie bloemetjes op tafel blijkt geknakt, het plafond zou een likje verf kunnen gebruiken en de man aan de andere tafel, wiens rug alleen zichtbaar is, een dompelbad in Head & Shoulders. Allemaal onbedwingbare muizenissen tot er voedsel op tafel komt, dat vervolgens ook weer met extra aandacht geconsumeerd wordt. **Voor wie er oog voor heeft, is het solo-eten altijd een boeiende eenakter.**

Het motregent op een maandagmiddag in het Overijsselse dorpje Blokzijl, dat kan bogen op twee zaken met een Michelin-ster. Kaatje bij de Sluis is een monument van Hollandse haute cuisine, waar de legendarische Fons van Groeningen met feilloos gevoel voor praal in de jaren zeventig een eetbare roos liet serveren. Het bracht de drommen in beweging vanuit de Randstad en ver daarbuiten om er een portie escargots te savoureren en aansluitend de bevindingen daarover in een gastenboek te schrijven.

Kaatje is allang in andere handen, en een paar jaar geleden is er een nieuwe ster bij gekomen: Hof van Sonoy, gevestigd in een voormalig schoolgebouw met veel hout en vast tapijt. De eetzaal is leeg op drie fluisterende Duitse toeristen na. Veel van het jonge personeel dat in zaken van dit kaliber werkt, zit vast in een ijzeren patroon van dezelfde beleefde vragen en opmerkingen; er blijft altijd iemand nodig die geloofwaardig kan overbrengen dat genot de enige drijfveer is – of zou moeten zijn – die ons hier brengt. Dat is in dit geval de chef-kok, wiens flamboyante aanwezigheid de gewijde sfeer doorbreekt. Natuurlijk, hij schenkt met plezier twee halve glazen bijpassende wijn. Vervolgens breekt op het bord de zon door en is de middag niet meer te verpesten. Het lunchmenu start met snacks, elegante hapjes van tomaat, osseworst en kaas, daarna komen de (drie)

amuses, waaronder een stukje croque monsieur van gamba met wasabimayonaise waarvan ik wel een bord vol zou lusten. Het voorgerecht is een taartje van kreeft en krabtartaar met een geniale zoete toets van mango ertussen. Voor het hoofdgerecht bewijst de keuken dat ook schol zich op sterniveau handhaaft, een

> Het voorgerecht is een taartje van kreeft en krabtartaar met een geniale zoete toets van mango ertussen.

perfect gebakken scholfileetje vergezelt een coquille op parmezaanschuim, ernaast een streep doperwtenpuree. Eigenlijk was ik al helemaal klaar met puree en schuim, maar vooruit. Nu heb ik nog een dessert-amuse voor de boeg, een heerlijk soepje van rood fruit en een espresso, waarna ik zestig euro afreken en neuriënd terugstuur naar de hoofdstad. | RH

Hof van Sonoy, Kerkstraat 9, Blokzijl. Tel. 0527-291708.

FOTO'S RONALD HOEBEN

Ook zoo

Goedemiddag allemaal, mijn naam is Gérard en welkom in Artis, voor onze speciale rondleiding Homoseksualiteit in het Dierenrijk. Amsterdam staat deze zomer in het teken van de homoseksualiteit. Afgelopen zaterdag vond in de binnenstad de *Gay Pride Parade* plaats, we hebben de *Gay Pride Happy To Be* tentoonstelling, de *Gay & Lesbian Summer Tour*, en in de Centrale Bibliotheek is een filmprogramma over de *Gay Games*, die precies tien jaar geleden in Amsterdam plaatsvonden. Wij van Natura Mores Magistra, de gay dierverzorgers van Artis, leveren ook graag een bijdrage aan de acceptatie van homoseksualiteit en dat doen we dus met deze rondleiding langs onze homoseksuele dieren. Sommige mensen menen dat menselijke homoseksualiteit 'onnatuurlijk' is, maar zoals u zult zien, komt het in de natuur ook heel veel voor. Biologen, en dan met name homseksuele biologen, ontdekken steeds meer vormen van homoseksualiteit in de natuur. Zelfs onder planten schijnt het voor te komen, maar daar is nog te weinig over bekend. Juist, als u mij nu wilt volgen, dan komen wij bij het eerste onderdeel, en dat zijn de pinguïns. Die twee daar rechts, in die nis, op dat stro, dat zijn Gilbert en George. Gilbert en George zijn al twáálf jaar bij elkaar! Recent Amerikaans onderzoek onder pinguïnkolonies op de Zuidpool suggereert overigens dat álle pinguïns in feite homoseksueel zijn en dat ze eigenlijk alleen heterorelaties aangaan voor het behoud van de soort. O, kijk, dat is mooi, George staat net even op, en dan ziet u, kijk, dat hij daar zit te broeden.

– Maar dat is toch een steen?

– Precies! Dat heeft u goed gezien. **Homopinguïns kunnen dus zelf geen ei leggen. Soms roven ze er een, maar dat proberen wij zo veel mogelijk te voorkomen.** We leggen ze dat uit, in het nachtverblijf hangen bordjes om ze eraan te herinneren, en sommigen nemen dan dus als alternatief een steen. Iemand een vraag? Ja? Zeg het maar.

– Maar als ze het wel met vrouwtjes doen voor de voortplanting, dan zijn ze toch bíseksueel?

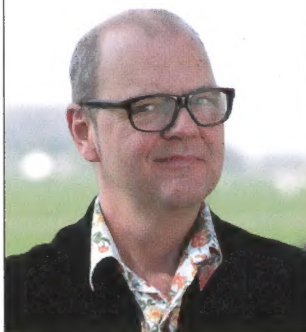
– Eh ja, maar een biseksueel is natuurlijk óók een homoseksueel.

– Maar mensen die weleens een homoseksueel contact gehad hebben, die noem je toch geen homoseksueel?

– Nee, inderdaad, en homoseksuele biologen vinden dat ook heel raar, en wij van NMM eigenlijk ook. Vandaar dat we het met dieren dus wel doen. Wist u overigens dat *vijftien* procent van de meeuwen lesbisch is?

– Of mensen in de gevangenis, die homoseks hebben omdat heteroseks niet mogelijk is, dat zijn toch ook geen homo's?

'Etienne heeft járen in de kast gezeten, maar is ge-out door een stel flamingo's.'

RONALD HOEBEN

– Ja, maar dat is onnatuurlijk, wij hebben het hier over gedrag van dieren, in de natuur.

– Als een ijsbeer verpletterd wordt door een neerstortend stuk poolijs, sterft hij dan een *natuurlijke* dood?

– Eh... ja.

– Waarom?

– Omdat in de natuur geen onnatuurlijke dingen gebeuren. Ook onder de gevlekte hyena's komt homoseksualiteit overigens heel veel voor. Maar gevlekte hyena's in gevangenschap hebben het vaak moeilijk met hun homoseksualiteit, en durven er vaak niet voor uit te komen. **Van de zes gevlekte hyena's die wij hier hebben, vermoeden wij dat er zeker drie homoseksueel zijn, maar zeker weten doen we het niet.**

– Waarom niet?

– Ze zitten nog in de kast. En dat respecteren wij. Als u even meeloopt, naar deze grote volière, dan ziet u hier deze grote Indonesische ooievaar, ook wel de Immerzat. Dit is Etienne. Etienne heeft járen in de kast gezeten, maar is een paar maanden geleden ge-out door een stel flamingo's, die, zoals u weet, allemaal homoseksueel zijn, en vaak ook nogal militant. Wij keuren onvrijwillige outing niet goed, we bespreken dit ook regelmatig met de dieren, maar ja, als ze echt vastbesloten zijn, dan hou je zoiets ook niet tegen.

– Dat Etienne gay was, hoe zag u dat nou?

– Nou ja, zoals hij soms naar de andere mannetjes keek, dat was overduidelijk! En wat je bijvoorbeeld ook ziet, is dat als Diana Ross dan in het land is, dat ze dan echt van alles gaan proberen om te ontsnappen.

– En dat hij roze poten heeft?

– Dat heeft er niets mee te maken. Dat hebben hetero-ooievaars ook. Juist. Zoals u ziet zijn we inmiddels aangekomen bij de dolfijnen. Van dolfijnen is al lang bekend dat ze seksueel heel actief zijn. Verzorgers in Dolfinaria worden bijvoorbeeld regelmatig zeg maar aangerand, en homoseksualiteit komt onder dolfijnen ook heel veel voor. De Braziliaanse rivierdolfijn doet bijvoorbeeld ook aan luchtgatpenetratie.

– Ja, en aan groepsseks, waarbij meerdere mannetjes betrokken zijn en één of twee vrouwtjes, die dan niet weg mogen.

– Michael!

– Heb ik laatst op Discovery gezien. Een soort *gangbang*!

– Nou ja!

– Dus dat is eigenlijk ook heel normaal!

– Sorry, let maar niet op onze zoon.

– We hadden toch een lesbische draagmoeder moeten nemen.

– Over draagmoeders gesproken, van de lesbische Japanse makaka is bekend dat ze... |